

OTDK-dolgozat

2025

**Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar**

Az Észak-Magyarország régió vallási turizmusának bemutatása, jelentőségének és fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata

**Presentation of religious tourism in North Hungary:
its significance and development possibilities**

Szénási Dóra Márta

Konzulens:

Domjáné Dr. habil. Nyizsalovszki Rita
tanszékvezető, egyetemi docens

Kézirat lezárásának dátuma: 2024.04.17.

Tartalomjegyzék

Táblázatok jegyzéke	5
Ábrajegyzék.....	6
1 Bevezetés.....	7
1.1 A témaválasztás indoklása.....	7
2 Elméleti/szakmai háttér: anyag és módszer	9
2.1 Kutatáshoz kapcsolódó szakirodalom bemutatása	9
2.2 A kutatás módszertana.....	9
2.3 Hipotézisek	10
3 A vallási turizmus bemutatása és jelentősége	11
3.1 A vallási turizmus fogalma és helye a turizmuson belül	11
3.1.1 A vallási turizmus fogalma.....	11
3.1.2 Vallási turizmus vagy zarándokturizmus?.....	12
3.2 A vallási turizmus kategorizálása és helye a turizmuson belül	14
3.2.1 Ki a vallási turista?	17
3.2.2 Átfedés a sötétturizmussal kapcsolatban	18
3.2.3 A vallási turizmus aktualitása és jelentősége	20
3.2.4 A vallási turizmus lelki vonatkozásai	21
3.2.5 A vallási turizmus erősödését eredményező tényezők	22
3.2.6 A vallási turizmus jelentőségének növekedése számszerűsítve	22
3.3 A vallási turizmus története.....	24
3.3.1 A vallások kialakulásának és elterjedésének rövid története.....	24
3.4 Vallás és turizmus kapcsolatrendszere	29
3.4.1 Zarándoklatok és zarándokok szellemisége	29
3.4.2 A nagy világvallások lelkisége és a zarándoklat kapcsolatrendszere.....	31
3.5 Vallási turizmus és üzlet.....	34
3.5.1 Bevezetés	34
3.5.2 A materialista gazdaság jellemzői	36

3.5.3	Spirituális alapú menedzsment és vezetés	36
3.6	A vallási turizmus hatásai	37
3.6.1	Pozitív hatások	37
3.6.2	Negatív hatások	38
3.7	Vallási turizmus Magyarországon	39
3.7.1	Jelentősége, története	39
3.7.2	Vallásturisztikai fejlesztések az Európai Unióhoz való csatlakozás után ...	39
4	Az Észak-Magyarország régió vallási turizmusának bemutatása	44
4.1	A régió lehatárolása, bemutatása	44
4.2	Kereslet	46
4.3	Kínálat	48
4.3.1	Lineáris attrakciók	49
4.3.2	Értékkincsek összefoglalva	53
4.4	Fejlesztések 2007-2020 között	62
5	Kutatási eredmények bemutatása	66
5.1	Kérdőív	66
5.1.1	Első hipotézis	68
5.2	Régi kutak, élő víz: a térségben fellelhető jó gyakorlatok az interjúk alapján	79
5.3	„Peremen járás”: fejlesztési lehetőségek a keresztény valláshoz kötődő turizmusban – hálózatosodási lehetőségek	81
6	Összegzés	83
7	Jövőkép, javaslatok	84
8	Irodalomjegyzék	85
9	Mellékletek	92
I.	Szontágh Szabolccsal, a Nemzeti Vallásturizmus Tanács főtitkárával készített interjú kérdései:	92

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Az Észak-Magyarország régió területe és népessége 44
2. táblázat: Nógrád vármegye értékkincsei jelentőség és ismertség alapján 55
3. táblázat: Heves vármegye értékkincsei jelentőség és ismertség alapján 57
4. táblázat: Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye értékkincsei jelentőség és ismertség alapján 59
5. táblázat: Észak-Magyarország Vallási turizmus, SWOT elemzés 80

Ábrajegyzék

1. ábra: A kulturális turizmus típusai 14
2. ábra: A turizmus típusai a keresett vagy bekövetkező változások szerint 15
3. ábra: A vallási turizmus motivációi 18
6. ábra: Magyarország vallásturisztikai zászlóshajói 40
7. ábra: A nemzetközi turisztikai kereslet regionális megoszlása 46
8. ábra: Magyarország nemzetközi küldőpiaca utazási motivációk szerint 47
10. ábra: A Gyöngyök útja útvonala 51
11. ábra: A Szent Erzsébet Út állomásai 52
12. ábra: Csodarabbik Útja útvonal 53
13. ábra: Az Észak-Magyarország régió lineáris értékkincsei szűkített adatbázis alapján 54
14. ábra: Az Észak-Magyarország régió pontszerű értékkincsei szűkített adatbázis alapján 55
15. ábra: Amennyiben meglátogatta valamelyik értékkincset mi volt az utazás célja? 67
16. ábra: Milyen közlekedés eszközt használ általában az értékkincsek megközelítésére? 68
17. ábra: Hallott-e már a következő vallásturisztikai értékkincsekről? 69
18. ábra: Hallott-e már a következő vallásturisztikai értékkincsekről? 70
19. ábra: Milyen szolgáltatások megléte fontos Önnek vallásturisztikai utazásai során? 72
20. ábra: Milyen csatornán keresztül/kitől értesült az értékkincsekről? 75
21. ábra: Ön számára az alábbi tényezők milyen mértékben fontosak utazásai során? 77

1 Bevezetés

1.1 A témaválasztás indoklása

„Majd ismét kiásta Izsák azokat a kutakat, amelyeket apjának, Ábrahámnak az idejében ástak...Egyszer Izsák szolgái a völgyben ástak, és ott olyan kutat találtak, amelyben forrásvíz <Élő víz> volt.” (1Mózes 26:18-19)

A fent idézett bibliai igeszakasz mentén szeretném szakdolgozatom témaválasztását megindokolni. Ábrahám és Izsák idejében az iváshoz, tisztálkodáshoz, a mindennapi élethez elengedhetetlenül szükséges vizet a kutakból nyerték. A Biblia szimbolikája szerint azonban a forrásvíz, az Élő víz Isten szavát és a lelki értelemben vett megtisztulást, felüdülést is jelenti. Ilyen értelemben „zarándokhelyként” is tekinthetünk e kutakra. Még mielőtt a turizmus fogalma létezett volna, vallási turisták már léteztek. Templomok, kegyhelyek, zarándokutak, bibliai tematikájú vendéglátóegységek, múzeumok épülnek, jönnek létre több ezer éve. Ezeket a helyszíneket, épületeket pedig látogatják az emberek, amióta világ a világ. Nemcsak jelen van a vallási turizmus a világunkban, hanem nő a szerepe, jelentősége és a benne résztvevők száma is.

Mi volt régen és mi manapság is az emberek motivációja a vallásturisztikai utazásokra? Meglátásom szerint a válasz az, hogy az emberiség, (a mindekori ember) mindig szomjazott, és nemcsak fizikai, hanem lelki értelemben is szüksége van forrásvízre.

Jelen társadalmunkat gazdasági polarizáltság jellemzi, látható, tapintható a gazdagság mellett a mélyszegénység is, a gazdasági, pénzügyi válság, a háborúk és a természeti katasztrófák... mindez spirituális kihívások elé is állít bennünket a fizikai kihívások mellett.

Globalizált világunk megannyi lehetőséget kínáló forgatagában, amelyben a közösségi média segítségével a világ másik végéről is szerezhethetünk barátokat, mégis gyakori társadalmi „kórtünet” az elmagányosodás, elszemélytelenedés. Összességében tehát megállapítható, hogy ebben a szekularizált, ugyanakkor kereső világban válasz és eszköz lehet a vallási turizmus, hiszen a kutak arra várnak, hogy kiássuk őket, s annak a lehetőségét kínálják, hogy ásás közben forrásvízre bukkanjunk, amely oltja a szomjunkat, felfrissít bennünket, békességet hoz...vagy akár egész életünket, testünket és lelkünket átmossa.

A téma- és a régióválasztás relevanciáját támasztja alá az, hogy Magyarországon is egyre kiemeltebb szerepet tölt be a vallásturizmus; ennek bizonyítékeként alakult meg 2021-ben a Nemzeti Vallásturizmus Tanács, és került bele a Nemzeti Vallásturisztikai Intézkedési Terv a Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 2.0 kiadásába. Az Észak-Magyarország régió választását az a motiváció hívta életre, mely szerint a régió vallásturisztikai értékkincs kínálata országos viszonylatban kiemelkedően gazdag és sokszínű.

Magyarország zsidó és keresztény hagyományokra, történelemre és értékekre épül főként, ezért jelen dolgozat ezen két vallás „kútjait”, azok ismertségét, jelentőségét szeretné első-sorban megmutatni, megvizsgálni, „kútásóinak” jellemzőit kívánja ismertetni mind kínálati, mind pedig keresleti szempontból. A „kutak” állapotának feltérképezése is egyfajta vágyam volt, amikor a témát választottam, de vállalkozom arra is, hogy a szép, renovált „kutak” bemutatása mellett fejlesztési ötleteket, javaslatokat tegyek további „kútfejlesztésre”, vallásturisztikai szempontból.

Szívbéli vágyam, hogy jelen diplomamunkában fellelhető legyen a turizmus szakma iránti elkötelezettségem nyomai mellett a szenvedély, amellyel a dolgozatomat igyekeztem írni. E szenvedélynek fő hajtómotorja a gondolat, mely szerint egy-egy kút felkeresésekor nemcsak kikapcsolódhatunk, felüdülhetünk, választ találhatunk egy-egy kérdésünkre, hanem lehetőségünk nyílik találkozni Istennel, egymással és önmagunkkal, valamint a Megváltás üzenetével.

2 Elméleti/szakmai háttér: anyag és módszer

2.1 Kutatáshoz kapcsolódó szakirodalom bemutatása

2.2 A kutatás módszertana

Primer kutatásom során kvalitatív és kvantitatív módszereket is alkalmaztam. Kvalitatív módszerként több mélyinterjú készítésére vállalkoztam, szám szerint hét darab interjút készítettem: egyet Szontágh Szabolccsal, a Nemzeti Vallásturizmus Tanács főtitkárával, a másik hatot pedig a régió ismertebb értékkincseinek vezetőivel, fenntartóival. Az értékkincsek kiválasztásánál törekedtem a vallási és felekezeti sokszínűség figyelembevételére, ezzel is szerettem volna átfogóbb képet kapni és továbbadni a régió vallásturizmusának szolgáltatói oldaláról. Az értékkincsek, amelyek vezetőivel interjút készítettem, sorban a következők:

1. Csodarabbik Útja
2. Egri Érseki Palota Kulturális, Turisztikai és Látogatóközpont
3. Gönci Károlyi Gáspár Múzeum és Bibliakiállítás
4. Mátraverebély-Szentkút nemzeti kegyhely
5. Sajópálfala, görögkatolikus templom, könnyező Mária kegykép
6. A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteménye

A fogyasztói oldalt kvantitatív módszerrel igyekeztem elérni, kérdőíves megkeresést használva. Hólabda technikát alkalmaztam, a kérdőívet pedig Google Forms segítségével állítottam össze. Kérdőívemet 2024. 01.31-én osztottam meg a Facebook oldalamon, a válaszadás lehetőségét pedig 2024.02.25-én zártam le. A két időpont között – hála számos családtagom, tanárom, barátom és ismerősöm támogató segítségének – összesen 1.026 fő töltötte ki a kérdőívet, amely nagy mintaszámnak mondható. Ebből a kitöltésszámból mintegy 105-öt kellett kiszűrni, ezen kitöltések ugyanis minőségi megfelelés hiányában nem járultak hozzá kutatásom eredményességéhez. Ettől függetlenül úgy gondolom, hogy a maradék 921 kitöltéssel is meggyőző számosságról beszélhetünk, amelyből releváns ténymegállapítások tehetők.

A kérdőív adatait elemzéseim során Excel táblázatba importáltam, számításokat és diagramokat készítettem; az eredmények kiértékeléséhez pedig a GeoGebrát is segítségül hívtam.

Szekunder kutatásomat megnehezítette, hogy vallásturizmus témában nemigen találtam átfogó szakirodalmat, ennek ellenére igyekeztem minél több forrást felhasználni: magyar- és idegennyelvű, többnyire online elérhető szacikket, folyóiratokat, tudományos publikációkat, könyveket használtam a dolgozat megírásához, emellett a Központi Statisztikai Hivatal adatai is többször segítségemre voltak.

2.3 Hipotézisek

Kutatásom célja az volt, hogy megvizsgáljam, vajon a vallásturizmus nemzetközi trendjei, a turizmus innovációs alapjai milyen mértékben jelentősek a vizsgált régió vallásturizmusa kapcsán, valamint melyek azok a tényezők, amelyek befolyásolják a régió értékkincseinek népszerűségét, milyen fő elemek határozzák meg a keresleti oldal elégedettségét, és miért.

H1: Az a trend, mely szerint nő a vallásturizmusban résztvevők száma, főként a zászlóshajókra, az ismertség és jelentőség szempontjából legismertebb értékkincsek látogatására vonatkozik az Észak-Magyarország régióban.

H2: A vallásturizmusban az értékkincsek interpretációja esetén a digitális eszközök alkalmazása kevésbé keresett a személyes, frappáns és szakavatott tájékoztatással szemben.

H3: Az értékkincs-kiegészítők és -bővítők üzemeltetői kevésbé tartják fontosnak érték-kincsük népszerűsítését, mert nem ezt érzik elsődleges feladatuknak.

H4: A vallásturizmusban a szolgáltatói oldal hitelessége, a személyzet kisugárzása és szakértelme különösen fontos a látogatók számára az alpinfrastruktúra megléte mellett.

3 A vallási turizmus bemutatása és jelentősége

3.1 A vallási turizmus fogalma és helye a turizmuson belül

3.1.1 A vallási turizmus fogalma

Amikor a vallási turizmus definícióját akarjuk megfogalmazni, nincs éppen egyszerű dolgunk, ugyanis a 'vallási turizmus' mint kifejezés egyfajta kettős jelentést hordoz magában. A jelzős szerkezetben a jelzett szó az idegenforgalomra utaló érzéseket kelt az emberben, amíg a jelző maga a tevékenység lelkeségére, spiritualitására utal. Érezhető tehát, hogy a két terület összehangolása kihívást jelenthet, mivel nehéz döntések előtt áll, aki az „üzlet és/vagy tartalom” kérdését akarja boncolgatni. Ugyanakkor szép feladat is lehet ez a vállalás, hiszen sokat ígérő együttműködést jelenthet a szakterület iránt érdeklődő világiaknak és egyháziaknak egyaránt. (Varga M. , 2011)

A kettős értelmezés mellett Varga Mária szerint magát a definíciót is kétféleképpen tudjuk értelmezni: a motiváció alapján szűkebb és tágabb értelemben. Ezt a két jelentést Varga Mária a „Vallási turizmus jelenléte ma Magyarországon” című tanulmányában ekképpen fogalmazza meg: „Valódi, szűk értelemben csak a zarándokutat és a búcsújárást, a vallási eseményeken való részvételt tekinthetjük vallási turizmusnak, és azt is csak akkor, ha a hívó ember lelkében is részese az eseménynek, az út megszervezői a lelkeségre jobban ügyelnek, mint az egyéb turisztikai szolgáltatásokra. Ha viszont a fogalmat tágabban értelmezzük, akkor azt is vallási turizmusnak minősíthetjük, amikor hívők vagy nem hívők vallási nevezetességeket keresnek fel, néznek meg, de ezeket nem mint szent helyeket, hanem mint kulturális, történelmi vagy művészeti emléket értékelik.” (Varga M. , 2011)

Ám van még számos definíciója a kifejezésnek. Madari Gyula a vallási turizmus fogalmát a következőképpen határozza meg: „A vallási turizmus az idegenforgalom olyan speciális területe, ahol a résztvevők (nem szükségképpen hívő emberek, nem is csak az érintett vallás hívei) adott helyeket, kegyhelyeket, illetve kegyeleti helyeket, önkéntesen, tömegesen, rendszeresen művészet-, kultúrtörténeti érdekességgént, látványossággént vagy hitbuzgalmi célból felkeresnek, útközben, valamint ott szolgáltatásokat vesznek igénybe, mellette különböző természeti és ember alkotta szépségeket tekintenek meg.” (Székely, 2019)

Ha Pusztai Bertalan megközelítését vizsgáljuk, úgy egész rövid és lényegretörő fogalommeghatározásra lelünk: „A vallás és turizmus kapcsolata legtöbbször valamely nagy vallási vagy kulturális egység megtapasztalásához, a hasonlóság, összetartozás megéléséhez kötődik.” (Székely, 2019)

Az UNWTO megközelítése alapján első hallásra maga a 'vallási turizmus' kifejezés egy általános színezetet kap csupán- így legfőképp azokat a zárandokokat értjük „vallási turisták” alatt, akik tagjai egy vallási közösségnek, és útrakelnek, hogy jobban megismerjék annak közösségeit, vallási és kulturális örökségeit. Azonban a fogalom „magasabb szintre emelésével” a vallási turizmus magába foglalja a különféle vallási eseményeket, találkozókat, zárandoklatokat, a szent helyek meglátogatását, a vallási missziókat, stb. is. Hogyha ebből a szemszögből vizsgálódunk, akkor a turizmus ezen szegmensét egyfajta „réstermékként” értelmezhetjük, amely egy dinamikus és független területe a turizmusnak. (UNWTO, Conceptual Guidance on Tourism Statistics in the COVID-2019 Context, 2021)

A különböző definíciók mélyebb megvizsgálásával arra a következtetésre juthatunk, hogy a turizmus ezen speciális területe mindenképpen valamely valláshoz kötődő épület, tárgy, szimbólum, esemény, zárandoklat meglátogatását jelenti, emellett pedig kétféle „síkon” nyújthat élményt a különböző értékkincseket meglátogatók számára. A vallási turizmushoz köthető értékkincsek, utazások a világtörténelem, a kultúra szerves részét képezik az emberiség kezdete óta, ezért kultúr-, művészettörténeti, illetve építészeti szempontból is igen jelentős a szerepük. Így tehát egyfelől azokat a látogatókat vonzzák, akik a „kulturális éhségüket” szeretnék csillapítani, akik kulturális vagy pedig művészeti értelemben szeretnék megcsodálni az adott produktumot, szeretnék részese lenni egy adott eseménynek. Másfelől viszont ezek a vonzerők a kulturális szerepük mellett még nagyobb jelentőséggel bírnak hitbeli szempontból számos látogató számára. Sokan a kulturális szépség megtapasztalása mellett azért látogatnak el egy-egy vallási szempontból lényeges desztinációba vagy értékkincshez, mert a fizikai utazással párhuzamosan egy lelki utazáson is részt tudnak és részt szeretnének venni; a mai világ rohanásában szeretnének egy kicsit lelassulni, elcsendesedni. Ezen látogatásokkor az embereknek lehetőségük nyílik egyfajta „tevékeny ürességet” megtapasztalni, magukba nézni, számot vetni egy kissé önmagukkal. A turisztikai utazás mellett pedig egy találkozási lehetőséget is nyújthat egy vallási értékkincs vagy esemény- találkozást, amely emlékezteti az embereket arra az erkölcsi „vezérfonalra”, amely az életük alapját képezi, valamint, találkozást azzal a személlyel, aki a percről percre változó, kiszámíthatatlan világunkban számukra egy Horgony, egy „Biztospontrendszer” szeretne lenni.

3.1.2 Vallási turizmus vagy zárandokturizmus?

Bár többen a vallási turizmus szinonímájaként használják a zárandokturizmus kifejezést, mégis van különbség a kettő között: a vallási turizmus egy olyan formája a turizmusnak, amely során a hívők egyedül vagy csoportosan utaznak vallási vagy lelki indíttatásból. A vallási

turizmus magába foglalja mindazon utazásokat, amelyek vallási szempontból kiemelt desztinációba vagy helyszínre történő utazást jelentenek; azonban az ehhez kapcsolódó turisztikai szolgáltatások igénybevétele miatt a vallási vonatkozások mellett szekuláris, gazdasági síkon is értelmezendők. (Somnuck , 2016.)

Ezzel szemben a zarándoklat az egyik legősibb formája az Isten iránti tisztelet és szeretet kifejezésének; s emellett a turizmusnak is az egyik legrégebbi válfaja, hiszen a zarándoklat olyan utazást jelent, amely során a zarándok ellátogat egyik helyről a másikra, egy szent helyre, mintegy hódolata kifejezéséért. A zarándoklat tehát egy út, megszentelt céllal, és ezen az úton minden lépésnek jelentése van. A zarándok tudja, hogy nem lesz egyszerű az előtte álló pálya, és megpróbáló akadályok várnak rá. A zarándoklat nem egy „vakáció”. Ez egy utazás, amelyben szignifikáns változások következ(het)nek be az emberben. Egy személyes találkozás, mélyebb ön-és világmegértés, belső látás, a szív régi és új rezdüléseinek felfedezése, áldás és gyógyulás lehet a hozadéka egy ilyen útnak- és talán utána már semmi sem lesz a régi. (Somnuck , 2016.)

S amíg a zarándoklat során az egész út lényeges vallási szempontból, addig a vallási turizmus kapcsán elmondható, hogy a megnyugvás megtapasztalása ugyanolyan fontos az adott értékkincs, vagy desztináció meglátogatása során, azonban más az észlelés szempontjából, hiszen az adott értékkincs csak egy részét képezi az egész zarándoklatnak, így a vallási élmény nem dinamikus, hanem statikus állapotban tapasztalható meg. (Somnuck , 2016.)

Az előzőekben már említett Varga Mária (2011) hasonlóan vélekedik a két fogalom kapcsolatáról. A zarándokturizmust szűkebb értelemben vett vallási turizmusként definiálja, ahol a hívő ember lelkében is jobban azonosul az attrakcióval, a lelkiesség megélése fontosabb, mint az egyéb turisztikai szolgáltatások. A tágabb értelemben vett vallási turizmus motivációi között profánabb/szekulárisabb célok jelennek meg, a látogatók a vallásturisztikai értékkincseket mint kulturális, történelmi vagy művészeti emléket értékelik.

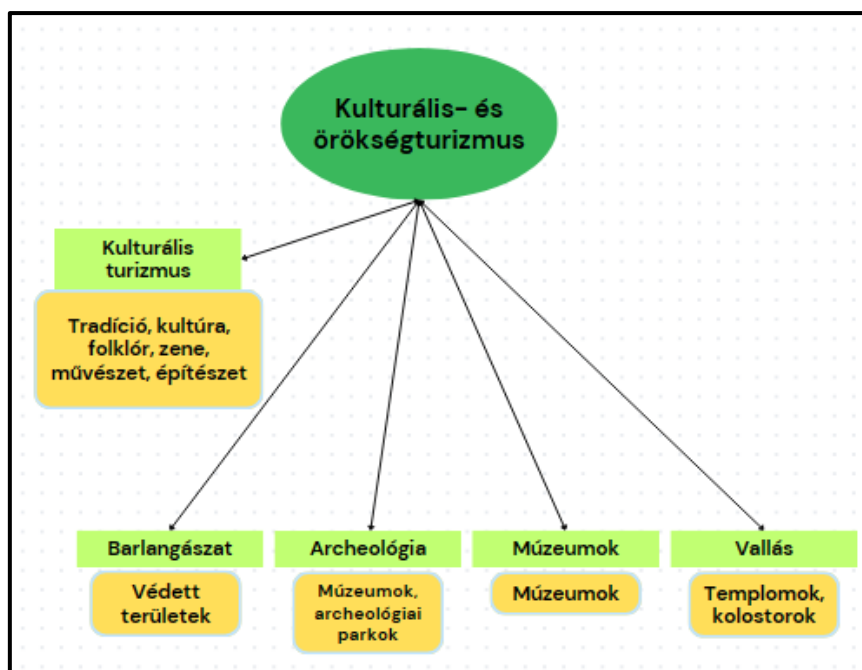
Újfajta megközelítést jelent a Zarándokakadémia alapítójának hozzáállása a zarándokokhoz és a zarándoklat fogalmához. Ők ugyanis úgy gondolják, hogy a zarándoklat, az úton levés szélesebb kategória, magába foglal mindenkit- vallásos indíttatás nélkül is-, és az útközben vagy az út után bekövetkező (vagy éppen nem bekövetkező) személyiségbeli változások eredményeképpen „születhet meg” a szűkebb értelemben vett vallási turista (Zarándokakadémia 3. 2024).

Ezek alapján tehát elmondható, hogy a szűkebb értelemben vett zarándokturizmus a vallási turizmuson belül értelmezhető szűkebb fogalom és a vallásturisztikai attrakciókhoz kapcsolódó

„turisztikai tevékenység” mélyebb lelki, vallásos motivációjú szegmensét jelenti. (Varga M. , 2011) Azonban a jövő kutatásaira nézve meg kell fontolnunk másfajta értelmezéseket is.

3.2 A vallási turizmus kategorizálása és helye a turizmuson belül

Ahogy az az 1. ábrán is látható, a vallási turizmus helye a kulturális turizmuson belül keresendő, mivel a vallási turizmusban részt vevők a kultúrtörténeti, művészettörténeti vagy néprajzi tekintetben jelentős értékeket kívánják megtekinteni, vagy ilyen helyszíneken élik meg a számukra fontos lelki eseményeket. (Varga M. , 2011)

1. ábra: A kulturális turizmus típusai

forrás: Saját szerkesztés Jászberényi M. (2020) alapján

A turizmus kínálati oldala tartalmaz olyan elemeket, amelyek transzformációs dimenziók mentén is vizsgálhatók. Ezen csoportosítás a kulturális turizmus tágabb értelmezését teszi lehetővé- az alábbi táblázat 30 turizmustípust jelenít meg, amely közelebb visz bennünket ehhez a tágabb értelmezéshez a transzformációs dimenziók mentén. (Jászberényi, 2020)

Fizikai változás	Szellemi változás	Lelki változás
1. wellness	11. tanulmányút	21. <u>vallási</u> turizmus
2. gyógytúra	12. tanfolyam	22. spirituális turizmus
3. szépszerűet	13. konferencia	23. selfness
4. sportrendezvény	14. szakmai út	24. közösségi program
5. életmódtábor	15. csereprogram	25. önkéntes program
6. szextúra	16. városlátogatás	26. nászút
7. ökotúra	17. falusi (agro)	27. páros/társas út
8. extrém sport	18. katasztrófatúra	28. kalandtúra
9. edzőtábor	19. alkotótábor	29. csapatépítés

2. ábra: A turizmus típusai a keresett vagy bekövetkező változások szerint
forrás: Jászberényi M. (2020).

Az 2. táblázatban felsorolt elemek közül a 'Szellemi változás' oszlopban felsoroltak tartoznak talán legszorosabban a kulturális turizmus alá abban az értelemben, hogy ezek vannak közvetlen hatással az intellektusra. A lelki változást kiváltó utak között vannak olyanok, amelyek újnak számítanak a turisztikai csomagok piacán, azonban a vallási és a spirituális turizmus (amely turizmustípus némileg kapcsolódik jelen dolgozat témájához), nem ebbe a kategóriába sorolható, hiszen a régmúlta nyúlik vissza történetük. Ezen két turizmustípus vizsgálata mentén megállapítható, hogy:

- a spirituális turizmus célja a fizikai utazás során egy lelki utazás megtapasztalása is. Ezen motiváció lehet vallási célzatú, de akár meditatív jellegű is. A pozitívan megtapasztalt elmélyülés lelkileg mélyenszántó változást eredményezhet. (Jászberényi, 2020)
- a vallási turizmus magába foglalja a kegyhelyek meglátogatásától kezdve a zarándoklatokon át a tematikus útvonalak bejárásáig azokat az utazásokat, amelyek során a motiváció milyensége többféle lehet, hiszen beszélhetünk a felüdülés igényétől a megtérés élményéig többféle indítatásról; ami biztos, hogy a turisztikai motiváció fajtájától függetlenül a lelki átalakulás megkérdőjelezhetetlen. (Jászberényi, 2020)

Ahogy tehát azt láthatjuk, a vallási turizmus összeköthető mind a kulturális, a spirituális, a zarándok-, és az örökségturizmussal is. Ennek a fő okai, hogy az utazók vágnak kulturális programokon részt venni, sokan látogatják a zarándokutakat, vagy éppen szeretnének lelkileg megújulni. A legtöbb vallási turisztikai értékkincshez kapcsolódnak kulturális és vallási szervezetek és események is. (Radhika, 2018.)

A vallási turizmus funkciói a következők lehetnek:

- Zarándoklaton való részvétel istentiszteletként
- Hálaadás, bűnök megvallása
- Lelki megújulás, szabadulás
- Vallási eseményeken való részvétel, ünneplés
- A saját ismeret bővítése
- Kommunikáció
- A turisztikai termékek iránti általános érdeklődés
- Munkahely-, és társadalmi-gazdasági előnyök teremtése
- Az adott vallási helyszín hitelességének biztosítása
- Béke és harmónia megtapasztalása (Radhika, 2018.)

Tematikus elemek alapján történő csoportosítás:

A vallási turizmust csoportosíthatjuk továbbá vonzerők alapján, tematikus elemek szerint, vagy éppen motiváció és a megtekintésre kerülő látnivalók jellemzői mentén.

- A vonzerő szerinti csoportosításnál, a vallási turizmus vonatkozásában főként az épített és tárgyi emlékek (pl.: templomok, kegyhelyek, kegytárgyak),
- A mindennapi élethez kapcsolódó kulturális értékek (pl.: kóser étkezés, Krisna-hívők élete a Krisna-völgyben),
- A különböző valláshoz köthető rendezvények, fesztiválok (Szélrózsa Evangélikus Ifjúsági Találkozó, Csillagpont Református Fesztivál), valamint a hagyományőrző események (pl.: Mádi Zsidó Napok) kiemelendők. (Jászberényi, 2020)

Amikor tematikus elemek szerint kategorizáljuk a kulturális turizmust, szintén fellelhetjük az épített örökségek, illetve a világörökségi helyszínek, tematikus utak, a nemzeti és történelmi emlékhelyek, a szellemi örökségen alapuló vonzerők, a hagyományok megismerése, a kortárs és kreatív kultúra, valamint a turisztikai vonzerőt jelentő rendezvények mellett, vagy azokon belül a vallási, hitéleti motivációjú utazásokat.

Ha pedig az utazók indíttatásait vizsgáljuk, a kulturális turizmus motorja lehet egyedi emlék meglátogatása is (pl.: a zsámbéki vagy a nyírbátori templom) a várakon, ipari műemlékeken, stb. túl. (Jászberényi, 2020)

3.2.1 Ki a vallási turista?

Amint több kutatás is bizonyítja, egyre több azon turistáknak, vendégeknek, utazóknak a száma, akik vallási turizmushoz kapcsolódó helyszíneket, eseményeket keresnek fel. Ezeknek a turistáknak két csoportját különböztetjük meg: az egyik csoport azokból a vallásukat gyakorló utazókból áll, akik kifejezetten azért utaznak, mert a hitüket szeretnék megélni vagy erősíteni, ezért keresik fel a szakrális helyszíneket akár zarándokként, akár búcsújáró vagy kegyhelylátogató vendégként. Ezeket elsődleges fogyasztóknak is nevezhetjük. (Varga M. , 2011)

A másik csoportba tartozókat elsősorban nem a hit át- vagy megélése motiválja, hanem leggyakrabban az épített, tárgyi vagy szellemi örökség ránk maradt értékei keltik fel figyelmüket, kíváncsiságukat. Viszont ezen csoport tagjai között vannak olyanok is, akik a szabadidő egyik eltöltési módjaként szervezetten vagy egyénileg indulnak el a híres, egykor vagy ma is egyházi tulajdonban lévő örökségek nyomába. Mások viszont a zarándokutakat részesítik előnyben, amelyeknek megtétele olyan testi-lelki kihívás számukra, amely során önmaguknak is bizonyítva járkák heteken, esetleg több hónapon át a gyalogos vándorutat (lásd a Camino vagy a Szent Márton-út). Ők az úgynevezett másodlagos fogyasztók. (Varga M. , 2011)

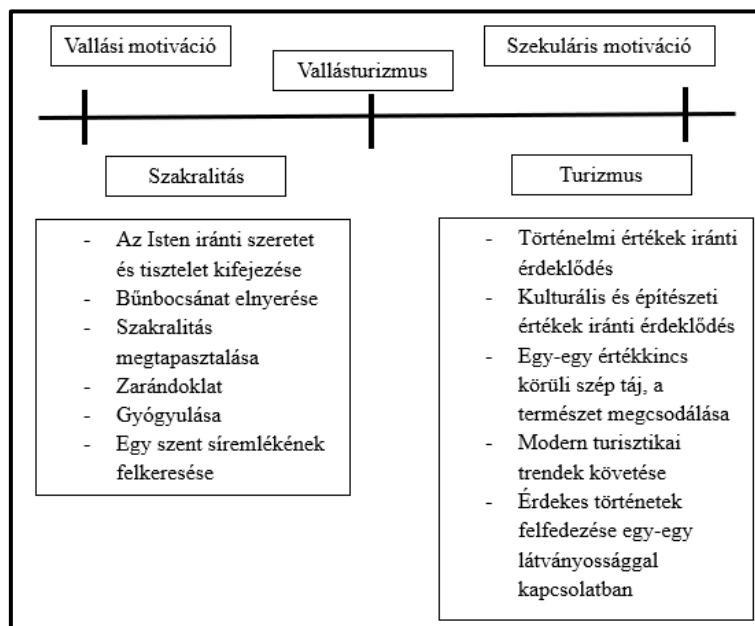
Fogyasztói nézőpontból tehát meg tudunk különböztetni hitbeli és szekuláris indíttatású utakat, attól függően, hogy mi az utazó célja egy-egy értékkincs meglátogatásával. A 3. ábra segít nekünk látni külön-külön ezen motivációkat. Hitbeli motiváció lehet Isten iránti szeretetünk és imádatunk kifejezése, a gyógyulás vágya, vagy éppen a megbocsátás megtapasztalása iránti vágy. Ezen elsődleges motivációk sok esetben uralkodóbbak a világi indíttatással szemben, ezért elmondható, hogy a vallási látogatók főként belső indíttatásból, vallási meggyőződésből indulnak útra, így ők önmagukban vallási turisták, hiszen keresik az igazságot, vagy éppen istenélményt szeretnének megtapasztalni, s ez vezeti őket egy-egy szent helyhez. (Rebuya, 2020)

Tágabb értelmezésben a vallási turizmus mivel utazáshoz köthető, így részben vagy egészben vallási motivációból valósul meg. Ebben az esetben viszont már elmondható, hogy nemcsak a vallási élmény átélése az egyetlen cél, hanem a kulturális, tradicionális, spirituális élmények megtapasztalása, vagy akár egy varázslatos táj megcsodálása (3. ábra). (Rebuya, 2020)

Ha példával szeretnénk ezt alátámasztani, akkor Mátraverebély-Szentkutat érdemes megemlítenünk: kegyhelyének meglátogatása egyfelől hitbeli motiváció lehet, hiszen sokan a kegyhely hitből fakadó lelki, gyógyító erejének megtapasztalása miatt látogatnak el Szentkútra; viszont

a szekuláris motivációval rendelkező turista lehet, hogy csak a hely különösen szép földrajzi környezetének megtekintése miatt megy el oda.

Természetesen a motivációk összetettek lehetnek, sok esetben nehéz vegytisztán elkülöníteni őket, hiszen a vallási motivációjú látogató is preferálhatja Mátraverebély-Szentkutat a természeti értékei miatt egy városi vallási turisztikai értékinccsel szemben. Viszont a látogatás elsődleges motivációját kell ilyenkor is figyelembe vennünk. (Varga M. , 2011)

3. ábra: A vallási turizmus motivációi

Forrás: <http://www.scirp.org> (saját fordítás)

3.2.2 Átfedés a sötétturizmussal kapcsolatban

Létezik egy olyan állítás, mely szerint mi, emberek, mindannyian egy kicsit sötét turisták vagyunk, amikor olyan helyszínekre látogatunk el, amelyek a múltban súlyos tragédiák színhelyei voltak. (Horváth B. , 2021)

Mivel a vallások foglalkoznak élettel és halállal, a földi élet utáni léttel, ezért a temetkezés is egy fontos eleme a vallási kultúráknak; emellett bőven akad a vallástörténetben is több nehéz esemény, tragédia, háború stb., amely arra enged következtetni bennünket, hogy a vallási turizmus a sötét turizmushoz is kötődik. Amennyiben kifejezetten vallási szempontból vizsgálódunk, úgy az egyik kiemelendő vonzerő a kategóriában a csonttemplomok, más néven osszariumok. A csontok templomai kulturális attrakciót nyújtanak, ugyanis a történelmet és a kultúrát ötvözik: a sötét történelmi eseményekből hoznak létre művészetet. Ezek a templomok hátborzongatóak lehetnek, de egyfajta kivételése is annak, hogy hogyan kezelték az emberek a halált

a saját korukban. Az egyik „ékes példája” az osszáriumoknak a csehországi Sedlecben található. Története 1278-ig nyúlik vissza, és eredtileg temetkezési hely volt; a becslések szerint 40.000-70.000 csontból épült. Számos csonttemplom, csontház található egyébként szerte a világon, Európában, Peruban, Kambodzsában, Egyiptomban és Portugáliában. A leghíresebb osszárium azonban a világon talán a Párizsi katakombák. (Avice, 2023)

Ám a katakombák, temetők, valamint a szentek maradványainak/ereklyéinek megtekintése szintén átfedést jelenthet a sötét turizmussal.

A latin 'catacumba' szó földalatti, őskeresztény gyülekező-és temetkezési helyet jelent. A világon a legkiterjedtebb sírrendszer Róma városában fekszik, hossza összesen nagyjából 1000 kilométer, ami azt jelenti, hogy 5 millió halottat temettek el a II. és V. század között az őskeresztények. Az első keresztények a feltámadás reményében nem hamvasztották el halottaik csontjait, ezzel szakítva az eredeti római hagyományokkal. A temetkezés mellett pedig gyakran a katakombákba menekültek a keresztények Nero császár uralkodása idején (Kr. u. 64-től), egészen a milánói ediktumig (Kr. u. 313-ig), a keresztényüldözés első időszakában. Nero, Decius, Valerianus és Diocletianus császárok uralkodása alatt zajlottak a legkegyetlenebb üldözések; elég volt kimondani a „christianus sum”, tehát „keresztény vagyok” szókapcsolatot a mártírhálál ítéletéhez. A mártírok temetkezési helyszínei azonban a hívek számára mára zarándokhellyé vált. Ezek közül a legnépszerűbbek és -szebbek a Szent Callixtus, a Szent Sebestyén és a Szent Domitilla katakombák. (Sólyom, 2013)

A katakombák a történelmi és vallási jelentőségük mellett művészettörténeti szempontból is fontosak, hiszen a szűk folyosókat freskók, márványtáblák és szarkofágok díszítik, de ezek közül a szimbólumok a legérdekesebbek. Számptalan krisztogram, hal-és galambábrázolás, bibliai jelenetek találhatóak a sírkamrák járataiban. (Sólyom, 2013)

A római mellett Olaszországban még Nápolyban és Palermóban található híres földalatti sírrendszer, de Párizsban, a csehországi Znojmban és a máltai Rabatban is látogathatóak katakombák. (Árbócz , 2014.)

A sötét turizmusban megjelenő vallási attrakciók is lehetnek elsődleges és másodlagos vallási turisták célpontjai a motivációnak megfelelően. A szekuláris látogatók esetében az attrakciók „sötét”, misztikus mivolta vagy éppen a világtörténelemben betöltött szerepe (katakombák) lehetnek a fő motivációk, míg a vallásos látogatók számára a hitük történetéhez kapcsolódó fontos lelki állomások. (Árbócz , 2014.)

3.2.3 A vallási turizmus aktualitása és jelentősége

Az elmúlt két évtizedben nemzetközi szinten folyamatosan nő a turisták és ezen belül a kulturális és örökségturizmusban résztvevők száma is. Mindezen tényezők együttesen eredményezik, hogy folyamatosan emelkedik a vallási turizmusban résztvevők száma is. (Jászberényi, 2020)

A vallási turizmusra való egyre nagyobb nyitottság, az ágazatban megjelenő látogatók emelkedő száma több, a mai világunkat, társadalmunkat érintő kihívásra vezethető vissza. A mai világunk kettőssége, hogy egyrészt jelen van nagymértékben a szekularizáció, másrészt napjaink társadalmát erőteljesen jellemzi a spirituális értékek felé való fordulás is. A mai ember ebben a kettősségben keresi a helyét. (Pikó, 2019)

Továbbá a mai világunk az anyagi források megléte és elérhetősége szerint is egyre inkább polarizálódik, mind a jólét, mind pedig a szegénység erős spirituális kihívásokat hordoz magában- mind-mind a maga szintjén. (Pikó, 2019)

A globalizáció és a közösségi médiafelületeken való fokozott jelenlét ellenére megfigyelhető a társadalmunk mozaikossá válása, a társadalmi közösségek erodálódása, s az elszemélytelenedés és elmagányosodás egyre nagyobb méreteket ölt. (Pikó, 2019)

Ezekre a kihívásokra a vallási turizmus lehet az egyik válasz, a hit egyéni és csoportos megélésének erősítésén keresztül. Az egyre nagyobb érdeklődés a vallási turizmus iránt nemcsak a turizmus szektor számára bír nagy jelentőséggel, de egyfajta dialógust is megvalósít a kultúra és a béke/hit között. Ahogyan arra az UNWTO egy 2014-es nemzetközi konferenciáján a világszervezet akkori főtitkára, Taleb Rifai is utalt, a vallási turizmus egy fontos eleme lehet annak, hogy hozzásegítsen minket, embereket a kultúra, az örökségek megóvásához, és ahhoz, hogy ezeket a jövő generációjának is megőrizzük. Ez azért is fontos, mert ha foglalkozunk ezekkel a tradíciókkal, örökségekkel, akkor az segít megtartani ezeknek a vallási turizmushoz kötődő helyeknek az integritását, valamint a helyi közösségek összetartását is erősíti. Így tehát elmondható, hogy az említett örökségek kulturális és hitbeli, vallási kincseket jelentenek a turizmus számára, és a turizmus is segíti az egyházi, vallási értékkincseket megóvni a társadalomban egyre nagyobb mértékben jelenlévő szekularizációtól. (UNWTO, Tourism can protect and promote religious heritage, 2014)

3.2.4 A vallási turizmus lelki vonatkozásai

Hogyha a korszerű embertudományok mentén vizsgálódunk, az úgynevezett biopszicho-spirituó-szociális emberkép alapján, akkor megállapítható, hogy az embernek a fiziológiai, lelki és társas igényei mellett egy mély, a lelkébe „kódolt” szomjúság, vágy- ahogyan egy református lelkész mondta egyszer-, egy Isten-alakú úr van a szívében. (Herendi, 2017)

Nem véletlen tehát, hogy az emberek létezésük óta foglalkoznak az emberi lét értelmével, Isten és az ember kapcsolatával, azzal, hogy az istenek vagy egy istenség irányítja-e, és ha igen, akkor milyen mértékben az életüket. Ennek bizonyítéka az a sok írásos emlék, valamint az a sok vallás is, amely az évezredek során megíródott, illetve kialakult, és amelyekhez megannyi templom, zarándokhely, kegyhely, szentként tisztelt és nagy becsben tartott tárgy, szimbólum kapcsolódik, s amelyek évtizedek, -századok, vagy akár -ezredek óta utazók millióit (vallásgyakorlás, lelki megtisztulás vagy kulturális, történelmi, művészeti okokból kifolyólag) vonzzák magukhoz.

A vallási turizmus kapcsán nem szabad elmennünk a téma lelki vonatkozásai mellett sem. A szabadidőt és annak hasznos eltöltését, az utazást az emberek általában boldogsággeneráló tényezőként értelmezik. Ám mi a boldogság? Erre a kérdésre több ezer éve kutatók sokasága keresi a választ, azonban központi kérdéssé a XX. század második felében vált, amikor a világ kormányai arra a felismerésre jutottak, hogy az életminőség mérésére a gazdasági mutatók nem elegendőek- a teljes képhez szükséges foglalkozni egyéni és társadalmi szinten is a lélek rezdüléseivel is. (Michalkó, 2010.)

Amíg a neoklasszikus közgazdaságtudomány azt mondja, hogy a jólét növekedése és a fogyasztás nagysága korrelációban állnak egymással, addig a szubjektív jólét vizsgálói azt állítják, hogy a fogyasztáshoz szükséges jövedelem hatását a szociokulturális háttér (pl. vallás, média, nemi szerepek) és a gazdaság fejlettsége igencsak módosíthatja. Hogyha pedig boldogságról beszélünk, vannak a boldogság „alappilléreiként” is megfogalmazható „biztonságfaktork”, amelyek közül az egyik, talán legnagyobb hangsúllyal bír az úgynevezett transzcendens kötelékek; ezek a vallási közösségen belüli kapcsolatrendszerből és a vallásos hitből fakadnak. Michalkó Gábor Boldogító utazás című művében megállapítja, hogy az egyes kutatások külön nem beszélnek az utazások szerepéről a társadalom és a transzcendens közti kötelékek létrehozásában, ugyanakkor a biztonság definíciós körébe tartozó elégedettségi tényezőkre- mint a partnerkapcsolat vagy a vallás elmélyülése- nagy hatást gyakorolnak az utazások. (Michalkó, 2010.)

A vallás gyakorlásában, a transzcendens élmény átélésében az utazás tulajdonképpen egy eszköz lehet. A zarándoklatoknak például pontosan ez a szerepük, hogy a résztvevők boldogan, lelkiileg feltöltődve, megújulva térjenek haza. A lakókörnyezeten kívüli, szakrális színtéren történő hitgyakorlás is már boldoggá teheti az utazót, ám a szent ereklyék megérintése, vagy egy-egy csoda átélése (pl. könnyező Madonna) a boldogság, békeesség tudatosulásának egy mélyebb élményét jelenti. Mindemellett az átélt istenélmény alapjaiban megváltoztathatja bárkinek az életről addig alkotott felfogását, és a korábbi nyugtalanságot a boldogság és béke válthatja fel. (Michalkó, 2010.)

3.2.5 A vallási turizmus erősödését eredményező tényezők

A globalizálódás és individualizálódás ellenhatásaként, valamint a spirituális élmények utáni vágy olyan turisztikai trendeket generált mint a transzformációs turizmus, spirituális turizmus, vagy az elvonulásturizmus. Amíg az 1990-es évek közepétől az élménykeresés volt a fő motivációja a turizmusnak, úgy a 2010-es évek megkezdésére vált ez az élménygazdaság, és egy új paradigma jelent meg: ez az emberi boldogságkereséshez köthető, amelynek legújabb trendje az átalakulás iránti igény. Ezek a tényezők érintik és emelhetik a vallási turizmusban résztvevők számát is. Nem állítható azonban, hogy az élménykeresés mint motiváció megszűnt volna, ellenkezőleg, hiszen az idő előrehaladtával a turisztikai tevékenység egyre inkább meghatározó motivációjává vált. Azt viszont állíthatjuk, hogy egyfajta átalakuláson ment keresztül: abba az irányba haladunk, hogy a személyiségfejlődés manapság az új szuvenír.

A vallási turizmus erősödését eredményező tényezők összefoglalva:

- A kulturális turizmus fogyasztása folyamatosan erősödik
- A vallási turizmus Niche termék mivolta csökkent (Robinson & Novelli, 2005) (profanizálódás)
- Társadalmi-gazdasági kihívások növekedése
- Növekvő érdeklődés más kultúrák iránt
- Vallási szervezetek aktívabb szervező tevékenysége, a vallási attrakciók minőségi és mennyiségi fejlődése, a turisztikai tevékenységhez kapcsolódó technikai fejlődés (mobilizáció felgyorsulása, digitalizáció) (Jászberényi, 2020)

3.2.6 A vallási turizmus jelentőségének növekedése számszerűsítve

A világvallások közül a legtöbb követővel és a legősibb múlttal a kereszténység (2 milliárd fő) és az iszlám vallás (1,8 milliárd fő) bír, ennek is köszönhető, hogy az emberiség legnagyobb része az ezen vallásokhoz köthető értékeket keresi fel főként; de a többi vallásnak is megvan a

saját története, szertartásainak helye, a maga tárgyai, amelyek vonzerővel bírnak sok turista számára. (Székely, 2019)

Egyes kutatások azonban azt támasztják alá, hogy pár évtizeden belül megváltozhat az egyes vallások követőinek a száma: ez a kereszténység és az iszlám vallás kivételével az összes vallásra csökkenően fog hatni az előrejelzések szerint. A legszignifikánsabb változás előreláthatólag a muszlim vallás esetében következik be, ugyanis ebben az esetben 7%-os növekedés várható, s ezzel 2060-ra a kereszténység és az iszlám követőinek száma között mindössze egy százalék lehet majd a különbség a keresztények javára (<http://www.sociedadetecnologica.com>).

Érdekes tény, hogyha a vallási turizmust szeretnénk mérni, megállapítható, hogy nem áll rendelkezésünkre egységes statisztikai adat a világ vallási indíttatású utazásait, „vallásturistáit” illetően, mert számos vallásturisztikai szektor helyszínén még a 21. században sem történik meg a látogatottság mérése vagy egyszerűen nem mérhető. Ez Magyarországon különösen egy megoldandó probléma, azonban megállja a helyét ez a megállapítás globális szinten is. Ezért teljeskörű mérés és átfogó adatok hiányában nevesebb szervezetek, illetve néhány vallásturisztikai szektor mérését kívánom ismertetni, amelyek jelenleg a rendelkezésünkre állnak. (Religious Tourism - Statistics, 2023.) https://www.liquisearch.com/religious_tourism/statistics

A világ vallásturisztikai érkezéseire nézve csak becslések állnak rendelkezésünkre. A 6. ábra alapján, az emberek megközelítőleg 28%-ának jelent elsődleges motivációt az utazásra a vallási turizmus, a rokonlátogatás, valamint az egészségügyi kezelések. Kifejezetten a vallási értékkincsek felkeresése miatt, az UNWTO mérései szerint évente 300-330 millió ember látogatja meg a világ legnevesebb vallási turizmushoz köthető attrakcióit, amely nagyjából 600 millió nemzeti és nemzetközi utazást jelent; ennek 40%-a pedig Európán belül történik. (Tsironis, 2022)

Az alábbiakban néhány fontos vallási turisztikai értékkincs/desztináció látogatói számára vonatkozó mérési, illetve becslési adatot szeretnék megosztani:

- 2019-ben Szaúd-Arábia 13 millió vallási turistát fogadott, azonban 2030-ra a becsült értéke ezeknek a turistáknak több, mint a 2019-es adat kétszerese, nagyjából 30 millió fő. (The European market potential for religious tourism, 2020.) <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/religious-tourism/market-potential>
- A turizmus szektor éves bevétele eléri a 18 billió dollárt (Tala, 2008.)
- Az amerikai „Office of Travel and Tourism Industries” mérése szerint az amerikai vallási és zarándokturisták száma 2002 és 2006 között 30%-os növekedést mutatott,

491.000 főről 633.000 főre növekedett. https://www.liquisearch.com/religious_tourism/statistics

- 2006-ban több, mint 14,7 millió ember vett részt vallási találkozókra a „Religious Conference Management Association” statisztikái alapján. (Religious Tourism - Statistics, 2023.) https://www.liquisearch.com/religious_tourism/statistics
- Az Egyesült Metodista Gyülekezet 455%-os növekedést tapasztalt 1992 és 2006 között az önkéntes misszionáriusok számát illetően; 2006-ban ugyanis 110.000 önkéntest számolt. (Religious Tourism - Statistics, 2023.) https://www.liquisearch.com/religious_tourism/statistics
- A Keresztény Táborok és Konferenciák Egyesülete („Christian Camp and Conference Association”) 8 millió taggal dolgozik együtt jelenleg, akik mintegy 120.000 gyülekezetből érkeznek. (Religious Tourism - Statistics, 2023.) https://www.liquisearch.com/religious_tourism/statistics
- A Látvány és Hang Színház („Sight & Sound Theatre”) mint vallásturisztikai attrakció évente 800.000 érdeklődőt vonz. (Religious Tourism - Statistics, 2023.) https://www.liquisearch.com/religious_tourism/statistics
- Amerikában 50.000 gyülekezet foglalkozik vallásturisztikai utazásszervezéssel. (Religious Tourism - Statistics, 2023.) https://www.liquisearch.com/religious_tourism/statistics
- A Future Market Insights piacelemző cég szerint:
 - 2017-ban 18 milliárd dollár volt,
 - 2023-ban várhatóan 15,1 milliárd dollár lesz,
 - 2033-ra pedig elérheti a 41 milliárd dollárt a vallási turizmus szektor bevétele. (Faith Based Tourism Market Growth, Trends & Forecast 2033 (futuremarketinsights.com))

3.3 A vallási turizmus története

3.3.1 A vallások kialakulásának és elterjedésének rövid története

A vallásturizmus története arra enged következtetni bennünket, hogy ez volt az egyik legősibb turisztikai formája az idegenforgalomnak. (Varga M. , 2011) A vallás ugyanis mindig az emberiség része volt, az ember létezése óta; emellett pedig számos vallás alakult ki az elmúlt évezredekben a természeti vallásoktól kezdve a nagy történelmi világvallásokig.

Őskor

Ma a vallástörténészek nagy része azon az állásponton van, hogy a vallás az emberré válással párhuzamosan alakult ki, azonban kezdetei tárgyi, később írott emlékek híján nehezen követhetők. Nagy valószínűséggel már a késő paleolitikumban élt Homo Erectusnak (1,2 millió év- 200.000 év) is voltak kezdetleges vallási tevékenységei, de a Neandervölgyi emberrel (750.000-40.000 év) kapcsolatban már sokkal több „bizonyíték” áll a rendelkezésünkre. A vallásos tevékenységhez kapcsolódó teljesen egyértelmű emlékek pedig a Homo Sapiens Sapiens-hez köthetők (40.000 év-). (Kovács N. , 2001-2002)

A mai értelemben vett vallási turizmus kezdetei tehát az ókori birodalmak létrejöttéhez kapcsolódnak és a ma is jelenlévő nagy világvallások (zsidó, keresztény, iszlám, buddhista és hindu vallás) megszületésével indult dinamikus fejlődésnek.

Ókori kelet

A vallással foglalkoztak már az ókori sumérok, akkádok, a babiloniak és az egyiptomiak is, hiszen a vallás és a vallásos cselekmények egyidősek az emberi közösségek kialakulásával.

Az ókori Keleten tehát, a Krisztus előtti évszázadokban, évezredekben politeista vallásokról beszélhetünk, és ebben a vallási rendszerben általában minden istennek más-más feladata volt. Az ókori isteneket általában sok emberi tulajdonság jellemezte, rendkívüli hatalmukat és halhatatlanságukat leszámítva. (Dupcsik & Repárszky , 2009)

Az ókori kelet országaiban tehát a legfontosabb zarándokközpontok a sokistenhitből kifolyólag a legjelentősebb isteneknek szentelt templomok voltak.

Az ókori görögök és rómaiak

Ami az ókori görögök és rómaiak vallását illeti, eleinte a politeista vallás, antropomorf istenek és mitológiai történetek jellemezték azt. (Jakab, 1992). Az eredeti római vallás leginkább a természeti erők és események megszemélyesítéséből állt, majd a Kr.e. 5. század körül kezdték átvenni a görög mitológia alakjait. Ezután a római birodalom terjeszkedésével párhuzamosan a meghódított provinciák isteneinek kultusza is elterjedt a birodalomban (Kovács 2001-2002). A legfontosabb zarándokhelyek Hellaszban az istenek szentélyei (a 12 olümposzi isten) vagy az istenek közvetítő szerepéhez kapcsolódó szent helyek pl. Delphoi voltak. A Római birodalomban az istenek szentélyei mellett az istenek és a természeti folyamatok összekapcsolásából létrejövő ünnepek is sok embert vonzottak (pl. tavaszünnep- Flóra istennő- Floralia). (Jakab, 1992)

India és Kína

A többistenhitű vallások sora a Távol-Keleten is folytatódott, Indiában a karma és a lélekvándorlást hirdető hinduizmus, szintén Indiában, majd Dél-és Kelet-Ázsiában a haragról és a gyűlöletről lemondó buddhizmus, Kínában pedig a szemlélődő, békés tanokat hirdető taoizmus és a tökéletes kormányzás formáinak megtalálására törekvő konfucianizmus kialakulásáról tudunk, amely vallások a mai napig érvényben vannak. (Dupcsik & Repárszky , 2009)

A gazdag és színes, hosszúra nyúló történelme ezeknek a civilizációknak lehetővé tette számos, kulturális és vallási értelemben kiemelkedő látványosság létrejöttét. Így említésre méltó India, amely ország a lenyűgöző tájak és kulturális sokszínűség mellett a spiritualitás egyik őshazája, Delhi-Jaipur-Agra „aranyháromszöggént” említett városeggyüttese például számos látnivalót nyújt, kezdve a Tádzs Mahaltól a Jama Mecseten, Mahatma Gandhi síremlékén és a világ legmagasabb minaretén, a Qutub Minartont át Dharamsala, a Dalai Láma lakhelyéig, valamint a Tushita Meditációs központig, attrakciók sokasága várja a turistákat. (Manish, 2023)

Kínában a buddhizmus és a konfucionizmus mellett az elsődleges kínai vallásnak a taoizmust tekintik; ehhez a valláshoz több szent taoista hegy és zarándokút vonal kapcsolódik (Papp, 2008)

Izrael és Júda

Fontos megemlíteni a vallástörténet kezdeténél egy másik népet, a zsidót, amely a Közel-Keletről, pontosabban Levante térségéből származik, Kr.e. a 13. században Egyiptomból vándorolt Palesztina területére. Dávid és Salamon királysága után két zsidó állam, Júda és Izrael jött létre. A zsidóknál azonban már nem politeista vallásról beszélhetünk, ők ugyanis a kezdetektől nem ismertek el más istent az egy Istenen kívül: ezért őket a monoteizmus jellemezte (Kovács N. , 2001-2002). Legfontosabb zarándokhelyük, a legfőbb szentély a Kr.e. 10-6. század között létezett Salamon temploma volt, amelyet leromboltak, majd a babiloni fogságból hazatérő nép a Kr. e 6. század elején újraépítette. Kr. u. 70-ben Titus római hadvezér seregei, a várossal együtt elpusztították. Egyetlen megmaradt oldalfalának része a Siratófal, amely mind a mai napig fontos zarándokhely. (Kovács N. , 2001-2002)

Amerika vallásai

Az amerikai kontinensen az ősi maja, azték és inka civilizációk említendőek mind kulturális, mind vallási szempontból. A maják Közép-Amerikában éltek, a Kr. e. 2000-es évektől egészen a spanyol hódításig. Mészköpírmisokat építettek, amelyek templomként szolgáltak

isteneiknek. Kultúrájuk középpontjában a vallás állt, mindennapi tevékenységeiket is ez határozta meg. (Hicks, 2023.) A mai Mexikó középső részén laktak az aztékok, akik „fénykorukat” a 13-14. században élték. Ők is városállamokban laktak, amelyekben szintén hatalmas templomokat építettek. (Hicks, 2023.) Az inka civilizáció a majával és az aztékkal ellentétben nem Közép-, hanem Dél-Amerikában alakult ki. Akárcsak a maják és az aztékok, az inkák is több istenben hittek, és ők is sok templomot építettek az erődítményeik és hatalmas palotáik mellett. Macchu Picchu a hegy tetejére épített városa az inkák építészetének emlékét őrzi, amely város a mai napig fontos turisztikai célpont. (Hicks, 2023.)

Középkor

Ebben a majd’ 1000 évig tartó történeti korhoz kapcsolódnak az iszlám elleni fellépések, az eretneküldözés, azonban a kereszténységen belül is merültek fel vitás kérdések. Ezutóbbira példa Róma és Bizánc ügye: a hatalmi központok közti harc a kereszténység vezetésére. (Kovács N. , 2001-2002)

Ezeknek a külső és belső ellentéteknek voltak a következményei a keresztes hadjáratok, ugyanakkor a hitvédelemnek és a kereszténység terjesztésének valósultak meg békésebb módjai is. A keresztes hadjáratok egyik fontos célja a Szentföldi zarándoklatok biztosítása és a szent helyek visszafoglalása volt. A Szentföldi zarándokhelyek látogathatósága a Jeruzsálemi királyság bukásáig (1291-es iszlám elfoglalásáig) állt fenn. A VII. századtól erőteljesebbé vált a Mária-kultusz, valamint a szentek tisztelete, amely erősítette a vallási turizmust is.

A belső ellentétek azonban egy idő után áthidalhatatlanná váltak, ez pedig 1054-ben egyházszakadáshoz vezetett, aminek következtében a kereszténység latin rítusú katolikus, illetve keleti, görög rítusú két részre bomlott.

A középkor embere számára kiemelten fontosak voltak a zarándoklatok. Sokféle okból vettek részt az emberek zarándoklaton. Számos szent hely azért volt látogatott, hogy a zarándokok gyógyító erőt kapjanak, és ha meggyógyultak valamilyen betegségükből, hálát adjanak érte Istennek. Egy másik ok volt a penitenciatartás: az emberek azért indultak zarándoklatra, hogy lerövidítsék az idejüket a purgatóriumban, hogy bűnbocsánatot nyerjenek, egyfajta vezeklésként a bűneik bocsánatának. Emellett egyes emberek zarándokoltak azért, hogy termékenységért imádkozzanak; tehát elmondható, hogy a zarándoklaton sokféle okból kifolyólag részt vehettek az emberek, főként hogyha úgy érezték, hogy szükségük van Isten segítségére. (Cybulskie, 2023)

A középkorban kiemelten fontos zarándoklati célpont volt Jeruzsálem, a Szentföld, de emellett Róma is. Az angolok és az észak-európaiak számára Canterbury volt messze híres zarándokhely. A középkori emberek számára az ereklyék is kiemelt jelentőséggel bírtak, és egy fontos darabját képezték a kereszténységnek, tehát ezek a relikviák is okot adtak az útrakerülésre. Ilyen ereklye volt egy-egy szent vagy mártír csontja vagy éppen Jézus keresztlélek darabjai. (Cybulskie, 2023)

Újkor

A középkorban a keresztény hit adta az emberek, a társadalom identitásának alapját. Ugyanakkor a mágusok „titokzatos tudománya” is érdeklődést váltott ki egy-két emberből, mert okkultista-spiritista jelenségeket tulajdonítottak ezeknek a mágusoknak. Ez az újkorban már inkább természetfilozófiai értelmezést kapott: ennek bizonyítéka a kabala vagy az alkímia mint transzcendentális filozófia. (Kovács N. , 2001-2002)

Az okkultizmus egyre nagyobb térnyerése, valamint az egyház öncélú nyereszkerdesei (búcsúcédlák pénzért való árusítása) a hitbeli megújulás vágyához vezetett olyan emberekben, mint Luther Márton vagy Kálvin János-az ő nevükhöz kötődően indult el a reformáció mozgalma. A hitújítás eszméi robbanásszerűen terjedtek el Európában. (Kovács N. , 2001-2002)

A reformációnak egy, a turizmus szempontjából negatív hatását is meg kell említenünk, mégpedig azt, hogy a protestáns hitre áttért keresztények számos katolikus ereklyét, relikviát megsemmisítettek, amelyek ma a vallási értékkincsek sorát gazdagítanak.

Kiseb visszaesést okozott a vallási turizmus térhódításában a felvilágosodás kora, ami nemcsak a vallásos lelkület csökkenésével, hanem az eszméből kiinduló politikai következményekkel, pl. szent helyek felkeresésének korlátozásával és több esetben ezek fizikai elpusztításával is járt. Franciaországban a nagy francia forradalom, majd az azt követő időszak alatt számos templom, kolostor, szent hely pusztult el, többek között a híres clunyi apátság, a bencés rend bölcsője, amely a római Szent Péter-bazilika megépítéséig a kereszténység legnagyobb temploma volt (Domjáné Nyizsalovszki & Csáfor, 2023).

A látomások, jelenések helyszínei a 19. századtól – a tömegtájékoztatás fejlődésével – egyre ismertebbé váltak, ezek is szép számban növekedve komoly „turistaforgalommal” számolhattak Európában, és a 19–20. századi ember számára ismét egyfajta spirituális kötelezettség volt a szent helyek felkeresése. (Sulyok & Mártonné Máthé, 2014)

Ahogy haladunk előre a vallástörténetben, s ahogy változtak a vallások, úgy az évszázadok alatt a zarándoklatok okai és formáinak változásai is megfigyelhetők. Különösen az 1980-as évektől indul azon zarándokhelyek erősödő népszerűsége mint a francia Lourdes, a

horvát Medjugorje, a portugál Fatima, a spanyol Santiago de Compostela vagy az olasz San Giovanni Rotondo. (Pilgrimage growth in the modern world: Meanings and implications, 2007) <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048721X07000309>

Ebben az időszakban az utazások számának növekedését segíti az infrastruktúra fejlődése, a közlekedés gyorsabbá, egyszerűbbé válása, a diszkrecionális jövedelem növekedése, és az információáramlás fejlődése is. (Sulyok & Mártonné Máthé, 2014)

Az újkori ember motivációi is mások már, mint a középkorban-számos oka lehet a zarándoklatnak, úgy mint:

- Elmélyíteni a kapcsolatunkat Istennel
- Megtapasztalni a közösséget más hívőkkel szerte a világon
- Megtapasztalni a közösséget más felekezetűekkel
- Tanulni, fejlődni a vallások történelméről
- Olyan szent helyek meglátogatása, ahol csodák történtek, és ahol ma is át lehet élni csodát, vagy áldást lehet kapni
- Gyógyulni (Practices in Christianity, 2023)

A 20. század második felétől párhuzamosan figyelhető meg az elvállaltalanodás, valamint a globalizáció és individualizáció miatti elbizonytalanodásból fakadó spirituális keresés is. Az elmúlt két évtizedben folyamatosan emelkedett a vallási turizmusban résztvevők száma. A média fokozott tevékenysége, az információáramlás felgyorsulása és a vallási attrakciók professzionális termékfejlesztése mellett a potenciális vallási turisták motivációja is átalakult. Míg a 19–20. század előtt a szigorú értelemben vett vallási indíttatásból kiinduló utazások domináltak, addig mára a vallási attrakciók kulturális turisztikai célpontokként is felértékelődtek. (Domjáné Nyizsalovszki & Csáfor, 2023)

3.4 Vallás és turizmus kapcsolatrendszere

3.4.1 Zarándoklatok és zarándokok szellemisége

A szűkebb értelemben vett vallási turizmusról elmondható, hogy a zarándokturizmus a turizmus legősibb és egyben a legnagyobb tömegeket megmozgató válfaja (sokkal előbb voltak zarándokok, minthogy a turizmus fogalma kialakult volna). Az első utazók ugyanis hitbeli, vallási célból indultak útnak, és a vallásukhoz köthető szent helyek felkeresése volt az, ami vezérelte őket. (UNWTO, 2014) <https://www.unwto.org/archive/middle-east/event/bethlehem-declaration>

A zarándoklat egy szent helyre való utazás, vallási indíttatásból, ahonnan a zarándok visszatér az otthonába; a zarándoklatot értelmezhetjük fizikai síkon, emellett azonban nem lehetünk el szó nélkül a lelki vonatkozás mellett, ugyanis ez egy olyan aktus, amely során az utazók rítusokat, tárgyakat, építményeket is felfedeznek. Ezen szent helyek kiemelt jelentőségüket olyan személyek által kapták meg, akik életében Isten a hívők számára csodás módon volt jelen. Ebből kifolyólag, a hívő emberek azért is zarándokolnak, mert hisznek abban, hogy a szent helyen Isten közelségét és létezését erőteljesen meg lehet tapasztalni. Bár szent helyekről beszélünk, mégis maga a hely sokszor másodlagos fontosságú, sokkal inkább jelentős maga a tény és a megtapasztalás iránti vágy, hogy a kapcsolat létezik az ég és a föld, Isten és ember között. (Korpics, 2007)

Amennyiben Delphoire vagy Eleusziszra gondolunk, megállapítható, hogy már az antik vallások idején is hallhatunk zarándoklatokról. Ez a tendencia pedig azóta töretlen: manapság például a buddhisták Buddha, míg a mohamedánok Mohamed életének főbb állomásait kutatják fel, illetve vannak olyan vallások, amelyekben kifejezetten előírás az adott vallás kiemelt fontosságú helyszíneinek felkeresése. (Korpics, 2007)

A keresztény vallásban a zarándoklatot lehet az életnek a szimbolikus kifejeződéseként is értelmezni, hiszen, ahogyan a Bibliában arra utalást is találunk, a hívő ember élete olyan út, amelynek a végén Isten áll. (Korpics, 2007)

A zsidó-keresztény hagyományt vizsgálva továbbá elmondhatjuk, hogy eleinte a zsidó férfiakat ószövetségi törvény motiválta jeruzsálemi zarándoklatra, amikor Isten hűségéről, vezetéséről, és a zsidó, keresztény nép történetének állomásairól emlékeztek meg.

Egy másik helyen a Bibliában egy férfiról olvashatunk, aki szintén zarándoklatra indult (Apcsel 8:27). Az út során a férfi elkötelezte magát Isten mellett és már megkeresztelkedve tért haza. (Biblia, 2016) Azt is mondhatnánk, hogy elindult az etióp vallásturista, és utazása végére egy lelki transzformációt tapasztalt meg.

Am a kereszténységhez köthető egyik legcsodálatosabb esemény, amelyről a mai napig megemlékezünk, is a vallási turizmushoz kötődik. Isten pünkösdi ünnepét választotta ki arra, hogy a Pártfogót, az Ő Lelkét ajándékozza az embereknek; és milyen érdekes, hogy ehhez is a zarándokturizmust választotta „eszközü”. (Apcsel 2:6) ...és létrejött egy hatalmas keresztény közösség (3.000 ember) ezekből a zarándokokból. (Biblia, 2016)

Ahogyan tehát a kezdetektől az emberek isteni hívásra, vezetésre, belső indíttatásból indultak útra, úgy a mai napig az emberek nagy része egy belső, vallási, hitbeli meggyőződésből „veszi hátára batyuját” és vág neki egy-egy útnak. A vallási turizmushoz kapcsolódó utazások,

zarándoklatok esetében tehát megállapítható, hogy még csak marketingeszközök „bevetése” sem szükséges mint motivációs tényező az útra kelésre.

3.4.2 A nagy világvallások lelkiisége és a zarándoklat kapcsolatrendszer

A nagy valláskalauz 170 különféle vallást, ezenkívül további 500 egyházat és felekezetet mutat be, ezek közül azonban az öt legismertebb ma a világon a keresztény, az iszlám vallás, a hinduizmus, a buddhizmus és a kínai univerzalizmus; ám látunk példát kisebb világvallásokra is, amelyek kisebb méretük ellenére jelentőségük jóval nagyobb, mint pl. judaizmus.

Kereszténység

A kereszténység kialakulásának kezdeteihez egészen a császárkori Róma idejére érdemes visszaugranunk. Ebben az időben született Jézus Krisztus (Kr.e 7 körül), akinek a neve a héber JE/HO/SUA, az 'Úr a mentség' szóból ered, ami azt is jelenti, hogy a Názáreti Jézus a megígért felkent, a valódi Megváltó. Az Úr Jézus halálában és feltámadásában hívőkből megalkult közösségek a Kr.u. I. évszázadban erőteljes üldözést szenvedtek el, ennek ellenére, a 2. században a kereszténység rohamosan erősödött. Változást az üldözésekkel kapcsolatban I. Constantinus római császár hozott, aki 312-ben engedélyezte a keresztény hit szabad vallásgyakorlatát a Római Birodalomban. (Kovács N. , 2001-2002).

A keresztények számára a vallási turizmus, a zarándoklatok a hitbeli keresésnek, útnak lehetnek eszközei, állomásai, a vallási turisztikai értékkincsek hozzásegíthetnek bennünket hitbeli élmények, istenélmények megéléséhez. Fontos tehát szót említeni kiemelten most a zarándoklatról, mint a kereszténységhez, valamint az utazáshoz, turizmushoz egyaránt kapcsolódó jó gyakorlatról.

A zarándoklat ősi jelképe a keresztényeknek, hiszen úton lévő ember a keresztény ember; így tehát a zarándoklat nemcsak vallási szokás, hanem az emberi élet leképezéseként is értelmezhető- hiszen emberi létünk fő tapasztalata, hogy állandóan úton vagyunk. (Dolhai, 2011) Ahogyan a Bibliában is, úgy ma is a fizikai értelemben vett úton levés a hit útján való járással párhuzamba hozható, hiszen a zarándoklatok segítenek jobban megérteni életünk zarándok jellegének valóságát. (Dolhai, 2011)

Az őskeresztények kezdetben elhagyták az ószövetségi zarándoklatok fontosságát, hiszen az újszövetségi ember elsősorban a lelkében, helyszíntől függetlenül szerette imádni Istent. A IV. században kezdték az emberek Jézus életének főbb állomásait meglátogatni, egyfajta spirituális kötelezettségből is, a középkorban pedig kiemelten fontossá váltak a szentföldi zarándoklatok. Palesztinán kívül a Krisztus ereklyéit, illetve a szentek és vértanúk sírjait őrző

helyszínek jelentettek jelentős zarándoklati célpontot. Később Szűz Mária és a szentek képeit keresték fel az emberek, Rómában pedig Péter és Pál apostol ereklyéit. (Dolhai, 2011)

A zarándoklatok lelkisége és teológiája a VI-VII. században az új bűnbánati fegyelem, azaz penitenciatartás miatt megváltozott, egyfajta vezeklő jelleget kapott: segítette az embereket a bűneiktől való szabadulásban, a bűnbánat része volt. A IX. századtól a penitencia részét képező zarándoklatok célállomásai főként Róma, a Szentföld és Compostella voltak. (Dolhai, 2011)

Manapság a bűnbánati jelleg kissé háttérbe szorult, a zarándoklatok célja inkább a lelki megújulás. A zarándoklatok Isten szavának a meghallására, egyéni és közösségi imádkozásra, a szentségek és a liturgiában való részvételre, az egyházi közösségi lét megtapasztalására és elmélyítésére, hitbeli megújulásra és megerősödéssre adnak lehetőséget. A zarándok magával viszi a zarándoklat élményeit, a hitbeli tapasztalatok pedig erőt, forrást jelentenek a számára. (Dolhai, 2011)

Islám vallás

Az iszlám szó eredete az „sz-l-m” szótő, amelynek jelentése béke, békesség. Vallási értelemben a szó Allah akaratának való engedelmességet jelent. Az iszlám vallás elsődleges, az emberiség számára változatlanul fennmaradt kinyilatkoztatás a Korán, amelyet Allah Mohamed prófétán keresztül nyilatkoztatott ki az embereknek a Kr. u. 7. században, az Arab-félszigeten. (Magyarországi Muszlimok Egyháza, 2023) A vallás lelki értékrendje öt alappilléren nyugszik, amelyből az egyik közvetlenül is a zarándoklathoz kapcsolódik. Az egyik parancs konkrétan a zarándoklat Mekkába (haddzs), amelyet minden mentálisan, anyagilag és fizikailag erre képes muszlimnak kötelező megtennie. (Magyar Kurír, 2022.)

A mekkai Kába szentély kétféle zarándoklat célpontja a muszlim vallásban: a haddzs az életben egyszer minden muszlimnak kötelező, az un. umra viszont csak ajánlott, bármikor elvégezhető, akárhányszor ismételhető, rövidebb időtartamú. Számos prófétai hagyomány és Korán ája emeli ki a zarándoklat fontosságát és érdemét. (Imteaz, 2005)

Az un. Omajjád-korban a Kr.u. 7-8. században bekövetkezett iszlám hódítás a jeruzsálemi Templom-hegyen épült meg az iszlám vallás Mekkán kívüli két legfontosabb szent helye a Sziklamecset és az Al-Aksza mecset, amelyet szintén nagyszámú hívő keres fel (Magyar Kurír, 2022.)

Hinduizmus

A világ egyik legrégebbi vallása a hinduizmus, amely a mai indiai és az indiai szubkontinens többi részén jött létre. Ez a vallás nem rendelkezik világosan meghatározott hitgyakorlattal más vallásokkal ellentétben. Alapítót sem tudunk hozzákötni, azt mondhatjuk tehát, hogy több spirituális hagyomány szintéziséből alakult ki mintegy 5000 évvel ezelőtt, ha nem régebben. A hinduizmus egyistenhitű vallás, de istent sok formában látja, úgy mint legjobb barát, legvonzóbb, legfelsőbb, stb. (Das, 2022) A hinduizmusban van egy lelki vezető, úgynevezett „guru”, hiszen alapelv, hogy a komoly tanuláshoz tanár szükséges. (Leveles, 2021)

A zarándoklat a hinduizmus értékrendjében a megváltáshoz vezető utak, az aszkézis, a vallási tudás és az istenszeretet mellett csak a "kötelezettségen felüli" kegyes cselekedet. Minden hindu életében legalább egyszer rászánja magát valamilyen hosszabb zarándoklatra (fürdőhelyek, guruk, szent helyek meglátogatása). A zarándoklat szanszkrit neve tirthajátra, jelentése "szent fürdőhelyek látogatása". Ennek megfelelően az igazi zarándoklat mindig valamilyen formában a vízzel kapcsolatos. A zarándoklat rendjét a hinduizmusban döntő módon az ún. nagy hagyomány (great tradition) szabályozza. A középkorban egész sor útikalauz készült, amelyek a zarándoklat részleteit pontosították. (Wojtilla, 2001)

A hinduizmus követői számára számos zarándokhely, templom áll rendelkezésre. Ezek a templomok, illetve a Kumbh Mela eseménysorozat hindu zarándokok sokaságát vonzzák évente- utóbbi volt, hogy hatvan millió látogatót vonzott. (Szeszler, 2023)

Buddhizmus

Kr. e. a 6. és a 4. század között élhetett egy ember, név szerint Gautama Sziddhártha, más néven Buddha, akinek a nevéhez köthető a buddhizmus kialakulása. Ez a vallás elsőként Belső-és Délkelet-Ázsiában terjedt el. (Nemeshegyi, 2020)

A buddhista lelkiiségen belül igen sokféle vallási gyakorlat virágzik. Ezen belül nagyon népszerű vallásgyakorlat a zarándoklás. A zarándoklat a buddhizmus kezdete óta fontos szerepet tölt be a vallásban, amit korabeli feliratok, ereklyék is tanúsítanak. Annak ellenére, hogy ma India lakosságának kevesebb, mint 1%-a vallja magát buddhistának (ez még így is több millió ember), a buddhizmus fontos része India történelmének és kultúrájának. Fontos zarándokcélpontok a Buddha életével kapcsolatos helyszínek. Buddha négy értékes zarándokhelyet nevezett meg tanítványainak: Lumbini: Buddha születési helye (Nepál); Bodh-Gaja: Buddha megvilágosodásának helyszíne (jelenleg a Mahábódhi templom); Szárnáth (hivatalosan Iszipathana): Buddha itt tartotta első tanításait; Kusínagar (India): Buddha halálának helye.

Az un. nyolc magasságos helyszín, ahol Buddha bizonyos csodákat művelt szintén zarándokhely. De ezeken kívül számos egyéb nepáli és indiai zarándokhelyeket is kötnek Gautama Buddha életéhez.

Kínában és Japánban a hegyek, míg Japánban ezen kívül a buddhista/sintoista szentélyek is fontos zarándokhelyek. Nehézségi fokban magasabb szinten vannak a jamabusinak nevezett hegyi aszkéták és azok, akik hozzájuk szegődnek. Míg a legkeményebb/legnehezebb zarándoklatok elsősorban a tibeti buddhistákhoz kapcsolódnak, akik valamilyen speciális testhelyzetben, hosszú idő alatt járnak be egy megadott utat a szent helyig vezeklés gyanánt. (Nemeshegyi, 2020)

A kínai univerzizmus

A vallás megalakulásának helyszíne talán egyértelmű; univerzizmusnak pedig általában azt a metafizikai rendszert nevezik, amely magának a kínai gondolkodásnak az alapjául szolgál.

A tanítások számos analógialáncolatot használnak, ezzel szemléltetve a mikro- és makrokozmosz megfelelését. (Szabó, 2009)

A taoisták szent hegyeket neveztek meg, melyekről úgy vélték, hogy az istenek és a halhatatlanok lakják, és melyek békés környezetet nyújtanak az önműveléshez. Ide települtek a szerzetesek is, majd a szent hegyek köré további templomokat és falvakat építettek. Kínában több taoista hegy és zarándokútvonal található. (Papp, 2008)

3.5 Vallási turizmus és üzlet

3.5.1 Bevezetés

Az már említésre került az előző oldalakon, hogy maga a 'vallási turizmus' kifejezés is egyfajta kettősséget hordoz magában, hiszen a turizmus szereplői általában gazdasági szereplők, profitorientált felfogással; ezzel szemben a vallási jelző a gazdasági, anyagi jelentést igyekszik egy felsőbb szintű, lelki tartalommal megtölteni. Felmerül tehát a kérdés, hogy milyen módon hozható össze ez a két tartalom. Hogyan tud ez a két dolog kapcsolódni egymáshoz, miképpen lehet a vallás és az üzlet kiegészítője egymásnak. Szabad-e, és ha igen, milyen módon bekapcsolni a gazdaságba az egyházi értékkincseket, és etikailag helyes-e azokból profitot termelni? Fel vannak-e készülve mind az egyháziak, mind a turisztikai szereplők az együttműködésre? Hogyan fér meg egymás mellett a szent és a profán?

Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához annyira nem messze, elsősorban magamig, emberi voltomig kellett mennem. Bennem is, ahogyan minden emberben ott van véleményem szerint ez a kettősség: egyrészt a vágy a természetfeletti, a szent és lelki dolgok iránt, Isten iránt;

ugyanakkor pont az emberi természetem miatt sok anyagi, földi, materialista tényezőn gondolkodom, azokhoz kapcsolódom és azoknak vagyok (ha például csak a pénzre gondolok), sok esetben kiszolgáltatva. Úgyhogy azt gondolom, hogy a lelki és az anyagi síkok kapcsolódása a vallási turizmusban lehetséges. Inkább ennek a mikéntje, a gyakorlati megvalósulása vet fel kérdéseket.

A jó hír az, hogy a spiritualitás gazdaságba való bekapcsolásával egyre többen foglalkoznak, egyre több kutatás foglalkozik ezzel a témával. (Zsolnai, Kovács, & Ócsai, 2022)

Egy 2022-ben megjelent tanulmány, amely a vallás és a gazdaság kapcsolatát vizsgálja, azt a ténymegállapítást tette, mely szerint az általános materialista gazdasági modellek több etikai, ökológiai és társadalmi problémát is felvetnek, valamint a gazdasági eredményt csupán a megtermelt haszon mentén mérik, és külső („extrinsic”) motivációt alkalmaznak. Azonban mivel a turizmus, kiváltképp a vallási turizmus nagy hatással van a gazdasági folyamatok mellett a társadalomra, illetve az országok kulturális és politikai dimenzióira, ezért mindenképpen érdemes beszélni a spirituális megközelítésről is (Budovich L. S., 2023). Ezért fontos hangsúlyozni a spirituális modelleket, amelyek holisztikusan igyekeznek mérni a sikert, pénzügyi és nem-pénzügyi kritériumok alapján. Ebben a felfogásban az ember nemcsak materialista létezőként, hanem spirituális egyénként is jelen van, akinek vannak anyagi és nem-anyagi szükségletei. A spiritualitás bevezetése a gazdaság elméletébe és gyakorlatába mostanra már több évtizedes múltra tekint vissza amellet, hogy világszinten foglalkoznak Európában, Ausztráliában és az USA-ban is szakemberek a témával. Az első, 2001-ben megrendezett európai konferencián több neves kutató, mint Luk Bouckaert (KU Leuven), Peter Pruzan (Copenhagen Business School) és S.K. Chakraborty (Indian Institute of Management – Calcutta) is jelen volt, s ez a konferencia több jelentős együttműködéssel zárult. Az egyik ilyen lényeges együttműködés a leuveni Center for Economics and Ethics és a Budapest-i Gazdaságetikai Központ között jött létre. Ennek eredményeként alakult meg 2004-ben a European SPES Forum Leuvenben. A European SPES Forum – 2014-től European SPES Institute – fő célkitűzése a spiritualitás használata és népszerűsítése a menedzsmentben, valamint a gazdasági életben. (Zsolnai, Kovács, & Ócsai, 2022)

A spiritualitás gazdasági életbe való bevezetésére törekvés tehát elmondható, hogy mára világméretűvé nőtte ki magát, amelynek célja az üzleti gondolkodás és gyakorlat nem-anyagi értékalapú megújítása. Ahhoz azonban, hogy jobban értsük a spiritualitás fontosságának hangsúlyozását az üzleti életben, először szükséges egy kicsit a fogalom jelentése után kutatnunk. Maga a szó, 'spiritualitás', nem magyarázható egyetlen definícióval, csupán közelítő fogalom-

ként beszélhetünk róla. Ilyen módon azt mondhatjuk, hogy a spiritualitás az élet értelmére irányuló keresés, emberi törekvés, amely összekapcsolja az embert az élet transzcendens alapjával. A spiritualitást jellemzi a kapcsolódás a „belső én”-hez, vagy az egocentrikusságon túlmutató értékek követése, illetve az élet forrásával való kapcsolódás vágya.

Fontos azonban azt hangsúlyozni, hogy a spiritualitás nem egyenlő a vallással, hiszen amíg az utóbbi intézményesített üdvszolgáltatás, addig a spiritualitás személyes üdvkeresés. Vannak vallásos és spirituális emberek, vannak, akik vallásosak, de nem spirituálisak és fordítva; és vannak azok, akik egyik csoporthoz sem tartoznak: ők a materialista szemlélet képviselői a társadalomban. (Zsolnai, Kovács, & Ócsai , 2022)

3.5.2 A materialista gazdaság jellemzői

A materialista gazdasági modellekben az ember, mint anyagi lény van jelen, akinek kizárólag anyagi jellegű vágyai és motivációi vannak. Ezek a modellek a sikert abszolút profitban mérik, és a pénzbeli ösztönzésben hisznek. Azonban ezen gazdasági és üzleti tevékenységek alapvetően korlátlan anyagi önzést hirdetnek, amelyeknek fenntarthatóságát a mostani ökológiai és társadalmi válság igencsak megkérdőjelezi. Több pszichológiai kutatás alátámasztja, hogy az anyagi értékorientációjú emberek kisebb mértékben törődnek a nem-anyagi értékekkel, amely a személyes jól-létük csökkenését eredményezi, valamint nagyobb az esély arra, hogy manipulatív és ökológiailag káros tevékenységet végeznek. (Zsolnai, Kovács, & Ócsai , 2022)

3.5.3 Spirituális alapú menedzsment és vezetés

A spirituális vezetés célja az, hogy bevezesse az üzleti vezetők egzisztenciális nézőpontját az identitás, a célok és a felelősség vonatkozásában, mindezt a gazdasági életben végrehajtott döntéshozatal segítségével. (Zsolnai, Kovács, & Ócsai , 2022)

Tehát a hagyományos menedzsment és a spirituális vezetés között a legnagyobb különbség, hogy a hagyományos felfogás a gazdasági teljesítményt szeretné optimalizálni bizonyos korlátok között, amíg a spirituális megközelítés megfordítja a célok és az eszközök sorrendjét: így a szervezet működésének értelme nem a gazdasági növekedés, hanem a szervezet érintetteinek lelki fejlődése. Ennek teljesüléséhez azonban az szükséges, hogy a szervezet képes legyen a gazdasági teljesítőképességét is fenntartani.

A spiritualitás tehát egyfajta alapja lehet a szervezeti működés értékeinek, etikájának és felelősségének. (Zsolnai, Kovács, & Ócsai , 2022)

3.6 A vallási turizmus hatásai

3.6.1 Pozitív hatások

Az elmúlt évtizedben a globalizálódás és individualizálódás ellenhatásaként olyan turisztikai trendek (transzformációs turizmus, spirituális turizmus, elvonulásturizmus) erősödtek meg, amelyek érinthetik a vallási turizmusban részt vevők számát. Az élménykeresés, az átalakulás a turisztikai tevékenység egyre inkább meghatározó motivációjává vált. Abba az irányba haladunk, hogy a személyiségfejlődés lesz az új szuvenír. (Domjánné Nyizsalovszki & Csáfor, 2023). Ez pedig a vallási turizmusban egyértelműen megtapasztalható. Az utazás már maga is élmény, de a turista környezetváltozásából eredő lelki és érzelmi transzformatív élményét a vallási célú utazások, különösen a zarándoklatok tovább erősítik. (Mitev, Irimiás, & Michalkó, 2017)

A vallási turizmus pozitív hatásai többféle módon megnyilvánulhatnak. Hogyha a fogyasztóra mint egyénre gyakorolt hatását vizsgáljuk a vallási turizmusnak, megállapítható, hogy az utazások során átélt élmények komplexen hatnak az ember pszichéjére, hiszen a turizmusban való részvétel sok-sok élményt, emléket nyújt, amelyek egy-egy kiemelt helyszínhez köthetőek.

A vallási turizmus a turizmusnak olyan tipológiája, amely az egyéni hiten alapszik. Az igazság az, hogy a vallási turizmus által megtapasztalt hitbeli értékek alulértékeltek, sőt, sokszor nem is ismertek, hiszen ezen belső megtapasztalásokat nehéz mérni. Pedig nagyon sok élmény, amely a valláshoz kapcsolódik (és így a vallásturisztikai értékkincseknél átélt élmény is) hatással van az ember lelkére, hangulatára, pszichéjére. Egy 2019-es kutatás, amely azt vizsgálta, hogy a vallási turizmus milyen hatással van az egyén boldogságára és elégedettségi szintjére, arra az eredményre jutott, hogy a vallási indíttatású úton átélt pozitív hitbeli élmények direkt módon, pozitívan befolyásolják az emberek elégedettségi- és boldogságszintjét- és ez a vallási út során megtapasztalt hitbeli élmény következményeként jön létre. (Kim & Kim, 2019) A vallásos emberekkel kapcsolatban Koenig, ismert valláspszichológus megállapította, hogy csökkent az olyan betegségszorongás, mint a depresszió, szorongás, rák és öngyilkosság kockázata azoknál az embereknél, akik gyakorolják a vallásukat. Emellett a vallásos közösség és a közösségben megélt társas támogatás, a csoport iránti elkötelezettség, a személyes kapcsolatok ápolása és a csoportosan átélt élmények (így az utazások is) egészségmegőrző, jobb testi-lelki állapotot generáló tényező lehet. (Koenig, 2001)

A vallási turizmus továbbá kapcsolódik mind a gazdasághoz, mind a társadalomhoz, mind pedig kultúrához, ezért a társadalomra gyakorolt hatásai a következők: mentális gyógyulás, a békesség megtapasztalása, spirituális élmények, az atmoszféra élvezete, felfedezése a

kulturális örökségeknek, újraélesztése a nemzeti büszkeségnek, magabiztosság szerzése. A kulturális erőforrások megóvása, a kulturális összetartozás, a párbeszéd, a kulturális tőke növelése...ezek talán a legfontosabb funkciói és hatásai a vallási turizmusnak társadalmunkban. A turizmus ezen fajtája közvetítője lehet egy ország gazdasági és spirituális értékeinek.

(Budovich L. S., 2023)

Általánosságban az is megállapítható, hogy a zarándokutak kevesebb kárt okoznak a környezet számára, mint a szórakoztató utazások, ugyanis a vallási turizmusban résztvevő emberek általában szabálykövetők. A vallási utak során a különböző társadalmi rétegek is találkozhatnak, hiszen ezek elérhetőek az alacsonyabb diszkrécionális jövedelemmel rendelkezők számára is. A vallási turisták általában kedvelik az egyszerűséget, ezért a felesleges költségek is csökkenthetők. (Budovich L. S., 2023)

A vallási turizmus továbbá képes hazai és külföldi utazókat is vonzani, és megismertetni a különböző régiók vallási értékeit az utazókkal, ezáltal az értékkincsek munkahelyet biztosítanak számos embernek, valamint bevételt jelentenek a gazdaságnak. (Budovich L. S., 2023)

3.6.2 Negatív hatások

Szükségszerű azonban a pozitív hatásokon túl a negatív hatásokat is számba vennünk.

A vallási turisztikai értékkincsek között megkülönböztetünk a legtöbb látogató által ismert és kevésbé ismert értékkincseket- az ismertek esetében fennáll a tömegturizmus kialakulásának veszélye; ebben az esetben pont az utazás eredeti célja, a kultúra egyesítése, a helyi lakosság megismerése, valamint a hit meg-és átélése (akár egyénileg, akár csoportosan szorul háttérbe). (Gonda, 2022)

Hogyha vallás, akkor érdemes beszélni a vallás nemcsak gyógyító, hanem megbetegítő, netalán fanatikus oldaláról is, hiszen ez mind károsan, sőt, veszélyesen hathat az emberi lélekre, s közvetlenül vagy közvetve a vallási turizmusra is. A vallásosság, amennyiben gyógyít, az nagyban a generációk során összegyűlt bölcsességnek és tapasztalatnak is köszönhető, ha viszont megbetegít, az főként az emberi gyarlóságnak, sérültségnek tulajdonítható, hiszen ezen tényezők mentén torzítja el az ember saját vallását, és vetíti ki Istenre és a neki tulajdonított szabályszerűségekre saját elképzelései szerint mindenfélét. Mindezen megbetegítő tényezőknek szélsőséges példája a vallási fanatizmus, amelynek legszembetűnőbb következményei a világunkban egyre gyakrabban tapasztalható terrorcselekmények, amelyek számos turisztikai desztinációban mind a meglévő attrakciókra, mind az odalátogató turistákra veszélyt jelentenek. (Kovács & Kiss , 2018)

3.7 Vallási turizmus Magyarországon

3.7.1 Jelentősége, története

Története

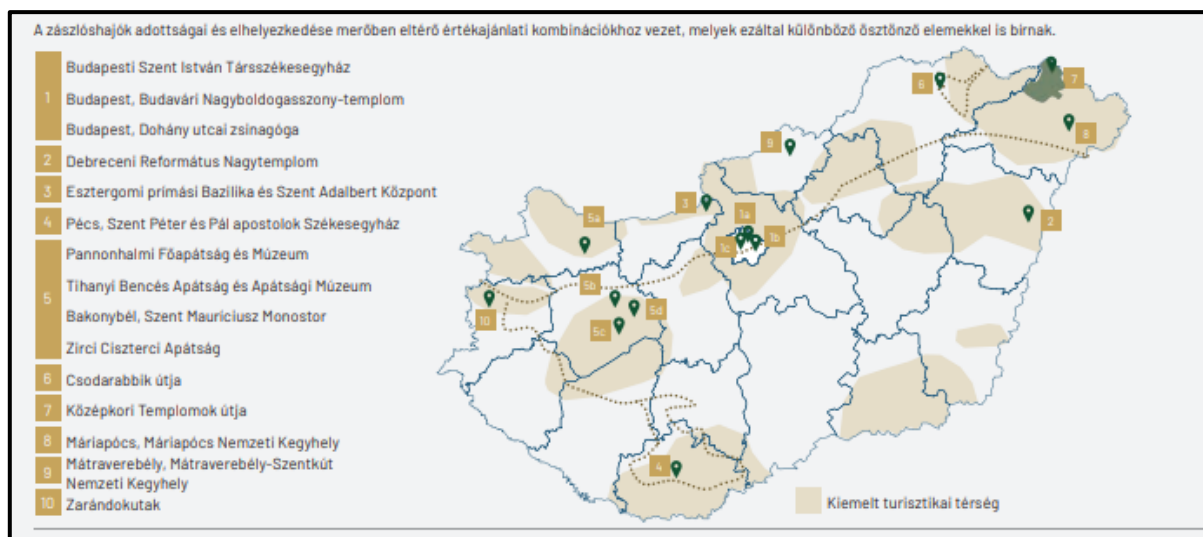
Hazánkban a vallási turizmus a kereszténységgel egyidős. A honfoglaló magyarok már meglévő búcsús hagyományokkal találkoztak Európában, amit aztán át is vettek. 1030 és 1040 között már itinárium fogalmazta meg a Magyar Királyságon átvezető szentföldi zarándoklatot. 1135-ben pedig a magyar uraság zarándokházat vásárolt Jeruzsálemben. (Domjánné Nyizsalovszki & Csáfor, 2023)

Magyarország tehát szorosan kapcsolódott a korabeli keresztény Európa zarándoklási, búcsús hagyományaihoz, a búcsújáró helyek is a kereszténység felvételével egyszerre alakulhattak ki. Első zarándokhelyként Szent István székesfehérvári sírját tartjuk számon, majd ebben a városban Szent Imre sírja lett a következő zarándokcélpont. Ezen felül Szent Gellért csobánci, valamint Szent László nagyváradi sírja is búcsújáró helyként ismertek.

Az évszázadok során tapasztalható visszaesések (török hódítások, reformáció, felvilágosodás, II. világháború utáni kommunista rezsim) ellenére a vallási turizmus mindig is jelen volt a magyarok életében. Bár az évszázadok alatt pusztultak is el kegyhelyek, ereklyék, azonban mégis folyamatosan emelkedett a vallásturisztikai értékkincsek száma. A világtrendeket követve hazánkban is növekedett az érdeklődés a vallásokhoz kötődő látványosságok iránt az elmúlt három évtizedben. Ez nagyban a rendszerváltás utáni szabad vallásgyakorlásnak a következménye: a vallásos érzület újraéledt, a látványosságok száma növekedett (újak létesültek, és a már meglévő értékkincsek funkciói visszaálltak). (Domjánné Nyizsalovszki & Csáfor, 2023)

3.7.2 Vallásturisztikai fejlesztések az Európai Unióhoz való csatlakozás után

A következőkben szeretném ismertetni azokat a fontosabb vallásturisztikai fejlesztéseket, amelyek azután valósultak meg, hogy Magyarország 2004-ben csatlakozott az Európai Unióhoz. A teljesség igénye nélkül ez a fejezet az Észak-Magyarország régió kívüli fejlesztéseket szeretné ismertetni, az említett régió vallásturisztikai fejlesztéseivel lentebb, egy külön fejezet kíván foglalkozni.

4. ábra: Magyarország vallásturisztikai zászlóshajói

Forrás: <http://www.mtu.gov.hu>

A bemutatás elsősorban pár kiemelkedő vallásturisztikai zászlóshajó fejlesztésének ismertetésére törekszik, ezen belül az értékkincsek kiválasztásakor szempont volt több felekezet, vallás értékkincsének a bemutatása. Az alábbi, 6. ábra mutatja az ország összes zászlóshajóját, térképen elhelyezve, ezekből választottam néhányat.

Tehát több római katolikus, egy zsidó vallásturisztikai értékkincs fejlesztése kerül részletezésre az alábbiakban, illetve egy református zászlóshajócsoporthoz is; összesen tehát hat darab megvalósult projekt, amelyek közül egy nem tekinthető zászlóshajónak, azonban szükségesnek éreztem az említését, ugyanis ez a legfrissebben megvalósult fejlesztés, amely ráadásul főegyházmegyében található, és 2023-ban az Európa Kulturális Fővárosa címet nyerte el a város, amelyben az értékkincs található, tehát több okból is említésre méltó. A római katolikus értékkincsek esetében feltüntettem az egyházmegyét is.

Pannonhalmi Területi Apátság - Pannonhalmi Főapátság

A fejlesztések egyik kiemelkedő példája a Pannonhalmi Főapátság, amely 1996-ban elnyerte az UNESCO világörökségi címet, s amelynek fejlesztése már korábbra is visszanyúl, mint 2004. A fejlesztés „lépcsőfokai” összefoglalva (Jászberényi, 2020) alapján:

A fejlesztési terv 1998-ban született meg. Majd az első lépcsőben 2003-ban a világörökségi helyszín környezetének rendezése, a Pannonhalmi Apátsági Pincészet és a Turistafogadó kialakítása történt meg. 2006-ra befejeződtek a Főapátság körüli infrastrukturális fejlesztések. Majd 2010-ban jelentős szuprastrukturális fejlesztések történtek. Ezt követően termékelemek megújítása és számos új termékelem kialakítása vagy felújítása történt meg (Jászberényi, 2020).

Ezen kívül hangsúlyt helyeztek az apátság rendezvényéletben betöltött szerepének erősítésére, rendezvények, fesztiválok (pl. az Arcus Temporum Pannonhalmi Művészeti Fesztivál színhelye lett) szervezésével.

A közel 2 évtizede tartó fejlesztésekkel egy tradicionális értékeket bemutató, de modern vallásturisztikai attrakció jött létre, rendkívül széles termékelem kínálattal.

Veszprémi Főegyházmegye - Szaléziánus Érsekségi Turisztikai Központ

Veszprém különleges, hiszen a városban nemcsak egy kijelölt desztináció található, hanem több, színes jelentőségű vallásturisztikai helyszín is. Említésre méltó ezek közül a Gizella- és Szent György kápolna, a Boldog Gizella Főegyházmegyei Gyűjtemény, valamint az Érseki Palota, amely 2000 óta látogatható. (Századvég Politikai Iskola Alapítvány, 2017)

A Szaléziánus kiállító és rendezvénytér 2011-ben nyitotta meg kapuit különlegessége a látogatóközponthoz tartozó Bonaventura Tea és Kávéház, amelyben az érsekség teakülönlegességei kóstolhatók meg. (Századvég Politikai Iskola Alapítvány, 2017)

Veszprémi Főegyházmegye - Zirci Ciszterci Apátság

Egy másik komplex turisztikai fejlesztés a Zirci Ciszterci Apátság és a Ciszterci Arborétum megújítása volt. Az eredeti célkitűzések között szerepelt az Apátság épületének renoválása, egy komplex és látogatóbarát vonzerő megvalósítása. Zirc esetében nemcsak vonzerőfejlesztés, hanem térségfejlesztés is megvalósult, ezzel is segítve egész Zirc és a Bakony fejlődését. A fejlesztés során az Apátság kapott egy kiállítóhelyet, illetve egy család-és látogatóbarát, interaktív szolgáltatásokat nyújtó, integrált látogató-menedzsment rendszer épült ki. Mindezen fejlesztések fő célja volt, hogy a 21. század embere a „nyugalom szigetére” érkezhesse az apátság falain belül, ahol mind vizuálisan, mind atmoszférájában egy olyan világba érkezhet, amely más, mint amit a hétköznapi életben tapasztal. (Zirci Ciszterci Apátság, 2015)

Veszprémi Főegyházmegye - Tihanyi Apátság

Mivel a Tihanyi Apátság igen közel van a Balatonhoz, ezért nehéz megítélni, hogy a turisták milyen motivációval is érkeznek ide. A tihanyi értékkincs kulturális értéke igen magas, ha csak a magyarság egyik fő nyelvi emlékére, az apátság alapítólevelére és az apátság történelmi értékére gondolunk. Tihany sokszínűsége, kiemelt kulturális és vallási szerepe miatt került kialakításra 2011-ben az apátság területén egy akadálymentesített látogatóközpont, vetítőteremmel, amely egyben konferenciateremként is használható. (Századvég Politikai Iskola Alapítvány, 2017)

Tiszántúli Református Egyházkerület

A Tiszántúli régióban a református egyház igen jelentős szerepet játszik a térség turizmusában, az elmúlt években pedig egyre erőteljesebbé vált. Számos református, a turizmus szempontjából kiemelkedő helyszín, emlékhely, múzeum, közgyűjtemény és tematikus út, örökségtúra és -tábor várja az érdeklődőket az egyházkerület területén. (Horváth & Farkas, 2024)

A teljesség igénye nélkül említenék csak pár megvalósult projektet: az egyik a Középkori Templomok Útja, ugyanis a régióban sok középkori eredetű templom található, amelyek izgalmas történelmi, kulturális és művészeti jellege méltán hívogatja a látogatókat. (Horváth & Farkas, 2024)

A reformációról is híres város, Debrecen, szintén több értékkincssel büszkélkedhet, például a Nagytemplommal, a Szabó Magda Emlékházzal, a Református Kollégium Múzeumával vagy éppen a gyönyörű Egyetemi Templommal. (Horváth & Farkas, 2024)

Ezentúl hatnapos örökségtáborok szervezése és lebonyolítása is zajlik Debrecenben, Berekszálláson és Tivadarban, május és szeptember között. A táboroztatást és a turisták elszállásolását több szálláshely, üdülő- és konferenciaközpont teszi lehetővé, amely szintén az egyházkerület komplex turisztikai fejlesztésén belül valósult meg. (Horváth & Farkas, 2024)

Összefoglalás

Az elmúlt majdnem két évtizedben a vallásturisztikai célpontok, mint egyben a magyar történelem és kultúra kiemelkedő helyszínei jelentős fejlesztések színterei voltak. Az előzőekben említett értékkincsek fontos szerepet játszanak Magyarország vallásturisztikai kínálatában. Úgynevezett zászlóshajók, önmagukban képesek vonzerőt jelenteni abban a desztinációban, ahol megtalálhatóak. Már megvalósult példái annak, hogyan lehet összeszervezni a vallást és a turizmust. Ezen értékkincsek bemutatják azon „jó gyakorlatokat”, amelyek sok esetben az ország legtöbb vallásturisztikai látnivalójánál még hiányoznak, s amelyet a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2.0 irányelvei megfogalmaznak. Csak hogy egy párat említsük ezen irányelvek közül: fókuszált marketingtevékenységet folytatnak, kulcsszereplői az egyházak, rendek, szakmai vezetők, vallásturisztikai szakemberek, tehát valamiképpen le tudták győzni vagy tudják kezelni azt az akadályt, mint kapacitáshiány és az egyházi szereplők alacsony turizmus-szalmai ismerete; valamint élén járnak a más gyülekezetek, felekezetek vagy éppen más vallásturisztikai/turisztikai szervezetekkel, cégekkel való együttműködésben. Esetleg rendelkeznek

mért adatokkal a látogatottságot illetően, kiépített infrastruktúrájuk van, megfelelő tájékoztatást (akár több nyelven is) tudnak nyújtani látogatóiknak. (Magyar Turisztikai Ügynökség, 2021)

Ezentúl ezek az értékkincsek fontos szerepet játszanak a saját desztinációjuk megítélésében és pozicionálásában. Pannonhalma esetében például az apátság a térség egy húzó vonzereje, amíg Tihany imázsának egyik legmeghatározóbb eleme a Tihanyi Apátság. Zirc települését szintén az apátság virágoztatta fel turisztikai szempontból, továbbá élmezőnyben szerepel a csodarabbik útja, amely sok, külföldi vallási turistát vonz az országban. A hálózatosodás kiemelkedő példájaként pedig mindenképpen említendő a Középkori Templomok útja. (Szontágh, 2019)

4 Az Észak-Magyarország régió vallási turizmusának bemutatása

4.1 A régió lehatárolása, bemutatása

Hazánk észak-keleti részén, három vármegyét (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád vármegye) magába foglalva helyezkedik el az Észak-Magyarország régió. A lentebbi összefoglaló táblázatban a régió területének és népességének száma olvasható, vármegyékre lebontva és összesített formában is. Ebből is látható, hogy Észak-Magyarország az egész ország 14%-át teszi ki, és ahogyan a táblázat is alátámasztja, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye a régió legnagyobb, míg Nógrád a legkisebb területű és népességű vármegye a régióban. A régió népessége a saját, a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisában végzett, 2022-es adatok szerinti szűrés alapján az ország össznépességének a 11,39%-a.

1. táblázat: Az Észak-Magyarország régió területe és népessége

Forrás: saját szerkesztés a KSH alapján, a 2022-es adatok szerint

Vármegye	Terület (km ²)	Össznépesség (fő)
Borsod-Abaúj-Zemplén	7.247,17	624.219
Heves	3.637,18	287.533
Nógrád	2.544,46	182.038
Összesen	13.428,81	1.093.790

Borsod-Abaúj-Zemplén a második legnagyobb, míg Nógrád a második legkisebb területű vármegye. A régió földrajzi, természeti és geológiai szempontból vizsgálva is hazánk egyik legváltozatosabb tájegysége: északon közép-hegységek és dombságok húzódnak; itt található továbbá országunk legmagasabb pontja, a Kékes-tető is (1014 m).

A régióban a természeti, ökológiai kincsekben sincsen hiány, a régióban sok helyen fellelhető gyógyvíz-, hévíz- és ásványvízforrás köré épített fürdők igen jelentősek. Két nemzeti park a Bükk és az Aggteleki Nemzeti Park valamint több tájvédelmi körzet és természetvédelmi terület tartozik hozzá. Különleges értékei a bükkábrányi mocsári ciprusok, vagy éppen az Európa diplomás Ipolytarnóci Ősmaradványok. (Központi Statisztikai Hivatal, 2012)

A földrajzi és természeti kincsek mellett az ország 22 borvidékéből itt található az Egri, a Mátrai, a Bükk és a világhírű Tokaji borvidék is. A természeti kincseket épített örökségek egészítik ki, ezzel is növelve a régió turisztikai komplexitását, potenciálját. Várak, kastélyok, történelmi emlékhelyek, templomok, fürdőépületek, könyvtárak, múzeumok, múltbeli és jelenleg is működő oktatási centrumok öregbítik a tájegység kulturális jelentőségét a természeti mellett. (Központi Statisztikai Hivatal, 2012)

Az Észak-Magyarországi Régió földrajzi elhelyezkedése és változatos történelme miatt igen változatos népességgel, ehhez kapcsolódóan pedig vallási sokszínűséggel rendelkezik. Történelmi múltjában a mohácsi csatavesztés fontos szerepet játszott, hiszen a török hódítás következtében határterületté vált. A peremterületeit a török folyamatosan pusztította, számos vallásturisztikai értékkincs megsemmisült vagy megrongálódott. Csak a nagyobb városok értékkincsei tudtak megmaradni. Például mikor a törökök elfoglalták Heves megye déli részét és létrehozták a Hatvani szandzsákságot a környék ferences kolostoraiból Gyöngyösre menekítették a könyveket. Ezek képezik az alapját Magyarország egyetlen a középkor óta megszakítások nélkül ugyanabban a városban működő könyvtárának. (Domjánné Nyizsalovszki 2018)

A törökök kiűzését követően az elnéptelenedett falvak életre keltéséhez számos területre telepéseket költöztettek pl. ekkor, a 18. században érkeztek Tokaj-Hegyaljára a részben katolikus, részben pedig evangélikus vallású telepések (Balassa 1973). A Rákóczi család a 17. században pl. más felvidéki (és mai kárpátaljai) birtokain élő ruszin jobbágyait telepített át gazdasági célokból, akik előbb a keleti ortodox egyházhoz tartoztak, majd az 1646-os ungvári unió után a nyugati egyházhoz csatlakoztak (mai görögkatolikusok) (Siska 1997). A betelepítéseket a spontán migráció is kísérte. A népmozgásokat nemcsak a háborúk, hanem a gazdasági kapcsolatok is elősegítették. Az Észak-Magyarországi Régió hegységelőtéri területe eltérő tájtypusok találkozási zónája, ezért intenzív kereskedelmi térség (hazai és nemzetközi is), fontos vásárvonal is volt. Az Északi-középhegység területe számos jelentős közlekedőfolyosón át nyitott mind a Felföld északi sávja, mind a magyar Alföld irányában. A hegyvidék és a magyar Alföld találkozása két szomszédos nagytáj regionális műveltségének érintkező zónája, s a nagytáji termékcseré akkumulatív térsége is volt. (Viga 2010)

Mind a Felvidék, mind Lengyelország felé aktív kereskedelmi kapcsolatok, valamint a mezőgazdasági idény –és egyéb munkák (pl. szőlőmunkások a felvidéki Meczenzéről) eredményezték a lengyel, szlovák népesség beáramlását. A kereskedelmi tevékenységben való részvétel pedig elsősorban a régió zsidó népességének számát emelte meg (épített és szellemi örökségük ma a Csodarabbik útján és a nagyvárosokban érhető utol) (Viga 2010).

Ez a vallási sokszínűség vezetett oda, hogy a régió ma Magyarország egyik legszélesebb körű vallásturisztikai kínálatával rendelkezik.

Ezen a ponton érkezünk meg jelen dolgozat fő csapásirányához, ugyanis a kulturális értékek között jelentős számban fordul elő vallási eredetű értékkincs is. A következőkben az Észak-magyarországi régió vallási turizmusának keresleti és kínálati oldalát kívánom bemutatni, illetve a régióban megvalósult fejlesztéseket sorakoztatnám fel.

4.2 Kereslet

Ha az Észak-magyarországi régió általános turisztikai keresletét tekintjük át, akkor az NTS 2.0 alapján elmondható, hogy a belföldi turisták aránya domináns, a beutazó turisták fő a fő küldő országai Lengyelország, Szlovákia, Ukrajna, Románia és Csehország. Átlagosan 2-3 napot töltenek itt a külföldiek, de a belföldiek aránya is hasonló. A KSH adatai szerint 2022-ben a belföldi vendégek átlagosan 2,2 vendégéjszakát, a külföldi vendégek pedig 2,6 vendégéjszakát töltöttek el a régió kereskedelmi szálláshelyein, mind a két esetben az országos átlag alatt maradva (belföldi országos átlag: 2,5, külföldi országos átlag: 2,6). Összességében a régiós átlag (2,2) szintén elmaradt az országos átlagtól (2,6) (7. ábra). (https://www.ksh.hu/stadat_files/tur/hu/tur0091.html).

5. ábra: A nemzetközi turisztikai kereslet regionális megoszlása

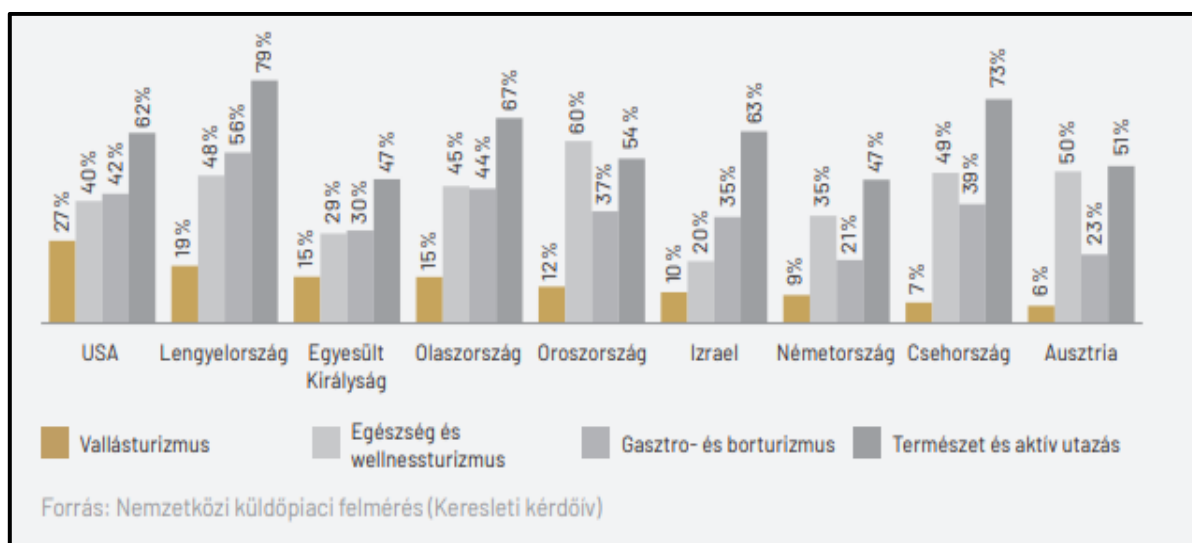
Forrás: Szintezis_full_v28g.indd (gov.hu)

Országunk egész területén, így Észak-Magyarországon is elmondható, hogy a vallásturizmusban részt vevő hazai látogatók aránya adatok hiányában nem pontosan mért, így konkrét számok nem állnak rendelkezésre sem vallásosság, sem felekezeti hovatartozás, sem egyéb szempontok alapján. Empirikus kutatások azonban azt a tényt támasztják alá, mely szerint a COVID-19 járvány hatására növekedett a szakrális helyszíneket látogatók száma. Így tehát az feltételezhető, hogy egyenes arányú növekedést mutatott a vallásturizmus a belföldi turizmus egyéb szegmenseivel. (Magyar Turisztikai Ügynökség, 2021)

Az észak-magyarországi régió vallásturisztikai keresletének fejlődését azonban nehezíti a periférikus földrajzi elhelyezkedés, a fejlesztésre szoruló infrastruktúra, az értékkincsek geográfiai „szétszórtsága”, illetve a csekély marketingtevékenység. Összességében azonban így is

elmondható, hogy látogatják hazai turisták az értékkincseket, főként családok, valamint iskolai és nyugdíjas csoportok. (Szontágh, 2019)

Ami pedig a külföldi látogatókat illeti, a legfőbb küldőországokkal kapcsolatos vallásturisztikai utazások viszonylag alacsony arányban vannak jelen. Ahogyan azt a lentebbi, egész Magyarországra vonatkozó keresleti kérdőív alapján szerkesztett grafikon is alátámasztja, az USA-ból, Lengyelországból és Izraelből kimagaslóan sok vallási turista érkezik hazánkba, de összességében a vallásturizmus mint elsődleges motiváció kis mértékben hangsúlyos az egyéb indíttatású utazásokkal szemben (8. ábra).

6. ábra: Magyarország nemzetközi küldőpiaca utazási motivációk szerint

Forrás: <http://www.mtu.gov.hu>

Észak-Magyarország hálás szerepben van olyan szempontból, mert mindkét említett küldőországból magas arányban jönnek látogatók vallási célból is. Szintén tapasztalati alapú kutatások és a vallástörténet bizonyítja, hogy az erősen római katolikus gyökerű lengyelek körében nagyon népszerűek a régió vallásturisztikai értékkincsei, valamint termál-és gyógyvizei. (Magyar Turisztikai Ügynökség, 2021)

A tokaj-hegyaljai zsidó emlékek, történelem és a fennmaradt értékkincsek, az egykor élt csodarabbik sírjai pedig számos, legnagyobb részt mélyen vallásos zsidó látogatót vonzanak, főleg külföldről és a fővárosból. A tokaj-hegyaljai zsidó zarándoklatra elsősorban haszid ortodoxok (nagyjából 90%-os arányban) érkeznek, főleg az USA-ból, Kanadából és Izraelből. Legtöbbjük ezeknek a látogatóknak 40 feletti férfi. (Szontágh, 2019)

Nem szabad megfélekednünk a másodlagos fogyasztókról, azaz azokról sem, akik a vallásturisztikai értékkincsekre mint kulturális értékkincsekre tekintenek. Ezen turisták száma jelentősen meghaladja a csak vallási motivációkkal érkezők létszámát.

A keresletet számbeliségét tekintve, mint ahogyan az egy korábbi alfejezetben már említésre került, nehéz a mérés, hiszen a kegyhelyek templomaiban vagy külső színterein nem szednek belépődíjat, ezért sok esetben csak becsléssel lehet meghatározni a forgalmat. A becsült értékek is azt a tapasztalatot mutatják viszont, hogy a keresletet nagyban befolyásolja a desztináció és/vagy az értékkincs ismertsége, jelentősége és az, hogy mennyire helyezkedik el periférikus térségen. A szakdolgozati kutatás során készített interjúk alapján az állapítható meg, hogy azon értékkincsek, amelyek országos jelentőségűek, vagy turisztikailag népszerű desztinációban helyezkednek (Eger, Érseki Palota és látogatóközpont), ott a kereslet, érthető módon jóval magasabb, az elmúlt években évi 75.000-78.000 látogatóval büszkélkedhet. A periférikus desztinációkban (Gönc, Sajópálfala) ez az arány sokkalta csekélyebb, mindössze 1.000-2.000 látogató (Jánvári Béla és Kiss Attila szóbeli közlése alapján). Sárospatak gazdag történelmi múltjának, értékeinek köszönhetően nagyjából 15.000 látogatót fogad a Református Nagykönyvtárban. (Dr. Dienes Dénes szóbeli közlése alapján)

A térség legkiemelkedőbb zsidó vallásturisztikai desztinációja a Csodarabbik útja, amely évi 12.000 látogatót fogad (Frank Mariann szóbeli közlése alapján). Mátraverebély-Szentkút áll a látogatottság tekintetében az értékkincsek élén a maga 150.000-200.000 látogatójával (Dr. Orosz Lóránt szóbeli közlése alapján).

4.3 Kínálat

Elöljáróban fontos elmondanunk, hogy azzal együtt és annak ellenére, hogy a régió turizmus és vallásturizmus tekintetében is jelentős potenciállal bír, mégis, be kell látnunk, hogy gazdasági szempontból elmaradottabb területről beszélünk, amelynek egyes részei, attrakciói és értékkincsei perifériatérségen találhatók. Emellett elmaradás illetve jelentős területi egyenlőtlenség figyelhető meg a turisztikai infra- és szuprastruktúra területén is.

Területileg a 11 magyarországi turisztikai térségből 2 turisztikai térség a Mátra-Bükk és a Tokaj és Nyíregyháza található meg a régió területén, amelyek a korábbi lehatárolások által érintett kiemelt üdülőterületeket is magukba foglalják.

A térség alacsonyabb szintű vallásturisztikai teljesítménye nem az értékkincsek hiányából fakad, sokkal inkább a tudatos tervezés és a széleskörű marketingstratégia nem, vagy csak kevés helyen történő alkalmazásából ered. Egy másik okként fontos hangsúlyozni, hogy Magyarországon kevés olyan vallásturisztikai értékkincs található (pl.: Dohány utcai zsinagóga, Pannonhalmi Apátság), amely önállóan is attraktív lehet belföldi, de főként külföldi látogatók számára. Pontosan ezért helytelen az értékkincseket önmagukban értékesíteni, ezért célravezetőbb lenne komplex csomagajánlatokat kínálni az utazóknak. Ez a megközelítés azonban még

gyerekcipőben jár, (habár kezdi látni a szektor ennek egyre nagyobb szükségét). (Szontágh, 2019)

Mielőtt az előbb érintett fejlesztési lehetőségekről értekeznénk viszont, mindenképpen számba kell vennünk a régió vallásturisztikai és turisztikai kínálatát (meggyőződésem, hogy a turizmus más válfaja kiegészítője lehet a vallásturisztikai értékkincseknek). A rendszerszerű megközelítés segítségével éppen ezt az áttekintést vármegyénként tenném meg, kiemelve a vallásturisztikai zászlóshajókat.

Azonban mit jelent az a fogalom, hogy zászlóshajó, és milyen fogalmak ismertek még a vallási turizmusban? Erről is szeretnék pár szót ejteni.

A vallásturizmusban célszerűbb az értékkincs kifejezést használni attrakció helyett. Az értékkincseket pedig ismertség és látogatottság alapján három kategóriába lehet sorolni: azon értékkincseket, amelyek önmagukban is vonzóak a látogatók számára, tehát lehetnek az utazás(ok) fő motivációja, nevezzük zászlóshajóknak. Ezt követik az értékkincs-bővítők, amelyek mint az utazás meghatározó eleme szerepelnek a vallásturizmusban, ezzel hozzájárulva az adott desztináció értékajánlatához. Végül, de nem utolsó sorban pedig az értékkincs-kiegészítőkről is szót kell ejtenünk: ezek nem képezik az utazás motivációját, de egy desztináció meglátogatásakor kiegészítő programként szolgálhatnak. (Magyar Turisztikai Ügynökség, 2021)

A régióban a könnyebb átláthatóság értelmében szeretném az értékkincseket lineáris és pontszerű értékkincsekre szétbontani.

4.3.1 Lineáris attrakciók

Mária Út

Észak-Magyarország zarándokutak szempontjából is említésre méltó, ugyanis a közép-európai zarándokút-hálózat, az 1400 km-es Mária Út egy jelentős szakasza is keresztülmegy a régió mindhárom vármegyéjén, érintve a legfontosabb kegyhelyeket, kulturális és történelmi jelentőségű helyszíneket. Turisztikai szempontból tökéletesen átlátható és komplex kínálattal rendelkező honlapján (mariaut.hu) a potenciális zarándok könnyedén el tud igazodni és számos információt kapnak. A Mária Út Közhasznú Egyesület 2006. május 7-én alakult azzal a céllal, hogy létrehozza a Mária Utat, mely Közép-Európában Szűz Mária kegyhelyeit kapcsolja össze. (Mária Út Egyesület, 2020)

A Mária-tisztelet és búcsújárás hagyományai egészen Szent István király uralkodásáig vezethetőek vissza, amelynek mély gyökerei, és egyedülállóan gazdag, jelenleg is élő tradíciói vannak. Az út három alappillére épül, amelyek a következők:

1. közép-európai és magyar zarándok-úthálózat megteremtése, ezzel lelki és fizikai megújulás, újjászületés, az élet forratagából kiszakadás, válasz, kihívás és elcsendesedés lehetőségének létrehozása
2. Közép-Európa lelki és fizikai kapcsolódásának erősítése, a valósi, kulturális, természeti értékek megismertetése
3. a kereszténység több ezer évre visszamenő értékeinek tapinthatóvá tétele, Szűz Mária szerepének hangsúlyozása, Jézus Krisztus megmentő, szerető jelenlétének megtapasztalhatóvá tétele. (Puczkó & Rátz, 2017)

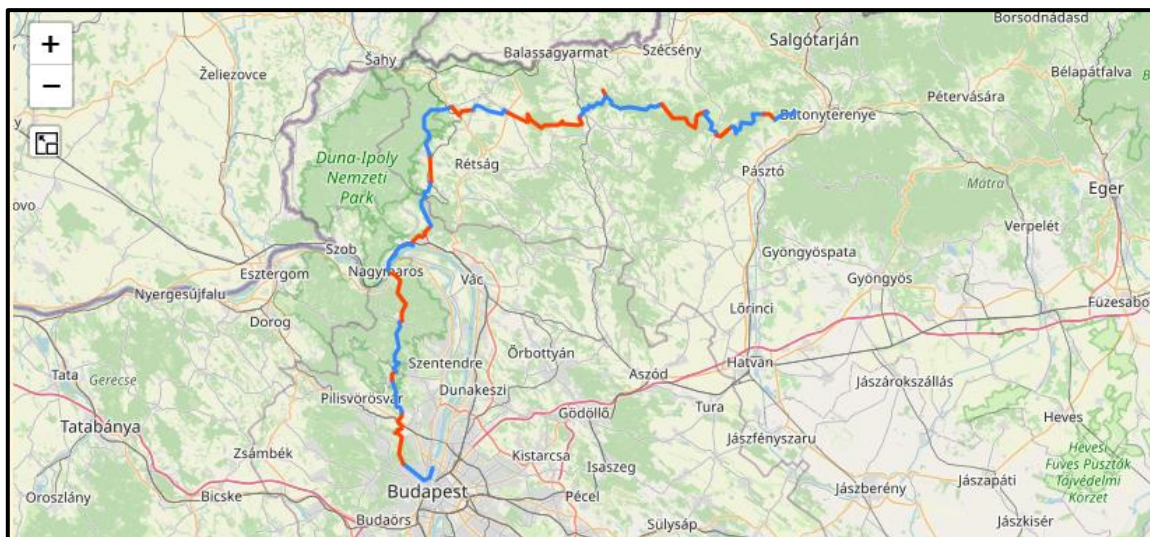

Az út két fő ponton indul, az egyik nyugatról kelet felé halad, az ausztriai Mariazelltől egészen Csíksomlyóig, a másik pedig észak-déli irányban halad, mely a pálos rend kegyhelyét, azaz a Lengyelországban található Czestochowát kapcsolja össze a boszniai Medjugorjával (9. ábra). (Mária Út Egyesület, 2020)

Az egyesület logójának színe a lila, mely spirituális jelleggel bír, az M betű középső szára keresztet illusztrál, hátsó szára pedig a továbblépés irányát szimbolizálja. Az M kezdőbetű, és a benne lévő kereszt a stabilitást juttatja kifejezésre, ugyanakkor jelenthet egyfajta hidat, vagy kaput is. A Mária Út másik jelentős szimbóluma a tulipán. Életfát is jelképez, de már ezer éve Mária egyik szimbólumaként is számotartják. (Puczkó & Rátz, 2017) A Mária Út a régió leghosszabb tematikus útja, amely a régiót kelet-nyugati irányban szeli át, közben áthalad a jelentős Mária kegyhelyeken, Máriabesnyőn, a nemzeti kegyhellyé nyilvánított Mátraverebély-Szentkúton, Mátraszentimre-Fallóskúton. Látogatottsága kb. 500 fő/év átlagban, de nagyon sokan csak az út egy részét teljesítik (nagyjából 22.000 fő) (Mária Út Egyesület, 2020)

Gyöngyök útja

A régió áthalad a Gyöngyök útja is, amely Mariazell és Mátraverebély-Szentkutat köti össze (10. ábra). Maga a Gyöngyök Útja egyesület 2006-ban alakult. Az összesen 760 km-es zarándokút Budapest és Mátraverebély közti szakasza pedig önálló zarándokutat is képez. A zarándokút azon középkori utakat foglalja magába, ahol egykor elődeink is zarándokolhattak. Az útnak nincsen kifejezett kezdőpontja, bárhol csatlakozni lehet. Az elinduláson gondolkodkat ebben az esetben is igényes, folyamatosan megújuló honlap (gyongyokutja.hu) tájékoztatja az útvonalakról, szálláslehetőségekről, négy nyelven is. (Gyöngyök útja, 2017)

7. ábra: A Gyöngyök útja útvonala

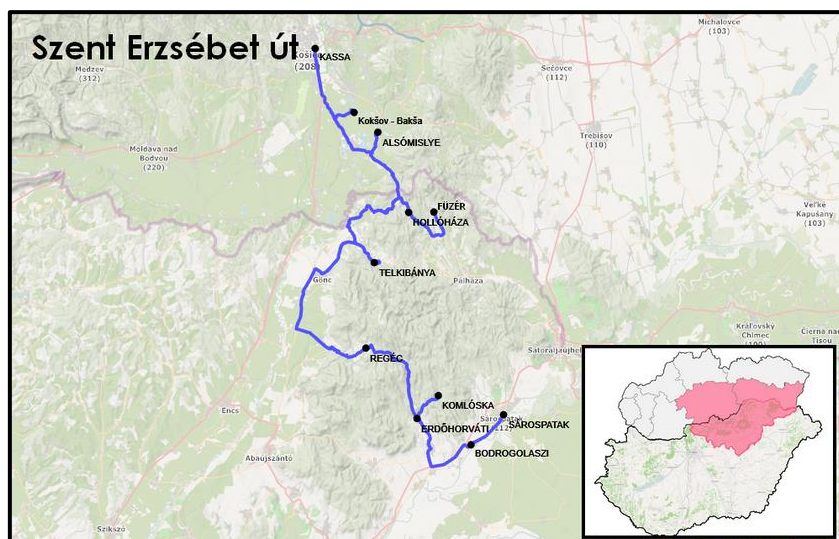
Forrás: Útvonalak | Gyöngyök Útja (gyongyokutja.hu)

A Gyöngyök Útjának történetéhez 1526-ig kell visszamennünk, eddig az időpontig ugyanis számos magyar járta a Caminot, szent Jakab útját, illetve a Via Slavicat. Magyarországon belül, miközben ezekre az európai utakra igyekeztek őseink, zömmel közös úton haladtak, csak néha tettek egy-egy kitérőt. Ilyen kitérőket is beleszőve született meg a Gyöngyök Útja, vagy másnéven a Via Margaritarum, amely végighalad a középkori Magyarország egyházi központján, a királyok és királynék városán és Budán is. Szent Margit életének példája fontos szerepet tölt be a zarándokút lelkiségében. Ezért nevezik az utat nemcsak Gyöngyök Útjának, hanem Szent Margit után Via Margaritarumnak is. (Gyöngyök útja, 2017)

Szent Erzsébet út

A tematikus utak között kevésbé népszerű és ismert, azonban a régió tematikus útjai közül nemzetközi jelentőségű a Szent Erzsébet út. A Szent Erzsébet Út Alapítvány 2007-ben Sárospatakon alakult meg. Az út nevét Szent Erzsébetről kapta, aki II. Endre leányaként fontos szerepet foglalt el Sárospatakon, az út egyik végállomása történetében. Ennek az útnak a célkitűzéseként szerepelt az európai Szent Erzsébet emlék- és tiszteleti helyek összekapcsolása, és egy olyan zarándokút megvalósítása, ami megszilárdítja a szellemi és lelki identitást, továbbá fizikai létezésében is körbejárható utat jelöl ki. A Sárospatakot Kassával egybekötő zarándokút tizenegy települést, összesen 106 km-en szel át, majdnem kétharmada az észak-magyarországi régióban található (11. ábra). (Jászberényi, 2020), (Szent Erzsébet Út, 2013)

8. ábra: A Szent Erzsébet Út állomásai

Forrás: Marsi (2021)

A gyönyörű zarándokút állomásain szakrális helyszínek látogathatóak meg, illetve a honlapon ez esetben is lehet tájékozódni szállásról, étkezési lehetőségről, valamint a vallási turisztikai kínálaton túl egyéb turisztikai látványosságok is össze vannak gyűjtve az érdeklődők számára. (Szent Erzsébet Út, 2013) Az út logója egy rózsát ábrázol, mely a szent attribútuma is minden ábrázolásán. (Szent Erzsébet Út, 2013)

Csodarabbik útja

A Csodarabbik útját 2016-ban hozták létre, fenntartója az Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség. Ez a tematikus út már egy korábban létező zarándokút volt, ami a II. világháború után alakult ki, folyamatosan látogatták ezt a régiót a zarándokok, és tulajdonképpen erre épült rá ez a tematikus út, amelynek célja a vallási igények kielégítése mellett olyan programok szervezése volt, ami bárki számára elérhető, és érdekes lehet. (Frank Mariann szóbeli közlése alapján, 2020)

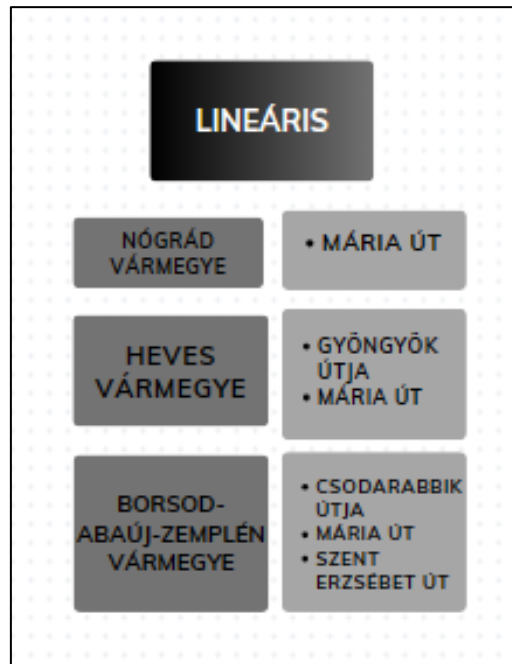
9. ábra: Csodarabbik Útja útvonal

Forrás: Marsi (2021)

A tematikus út nevét a Tokaj-Hegyalján élő négy rabbiról kapta, akik rabbinikus tevékenységükön kívül jótékonykodásaikról, tanácsaikról, gyógyításaikról, csodás tetteikről, különleges életmódjukról voltak ismertek. Haláluk után a sírjaik zarándokhelyek lettek (Drotár, 2020) A Csodarabbik útja kezdő és végpontja is Mád, a zarándokút Tokaj-Hegyalján fut végig, tíz települést köt össze (12. ábra). Az útvonal a zsidó emlékhelyeket, épített örökségeket hivatott bemutatni. Turisztikai csomagként igénybe vehető az idegenvezetői szolgáltatás rövidebb és hosszabb szakaszokra egyaránt előzetes rendelés esetén. (csodarabbikutja.hu, 2015) A Csodarabbik útjának logója a zsinagógát ábrázolja a középpontban, alatta pedig a tokaji szőlődűlőket menóra formátumban. A hegyaljai zsidóság alapjait és szoros kapcsolatát szimbolizálja Tokaj-Hegyaljával. Az elmúlt három évben 10-12.000 zarándok kereste fel a Csodarabbik útját. (Frank Mariann szóbeli közlése alapján, 2020)

4.3.2 Értékkincsek összefoglalva

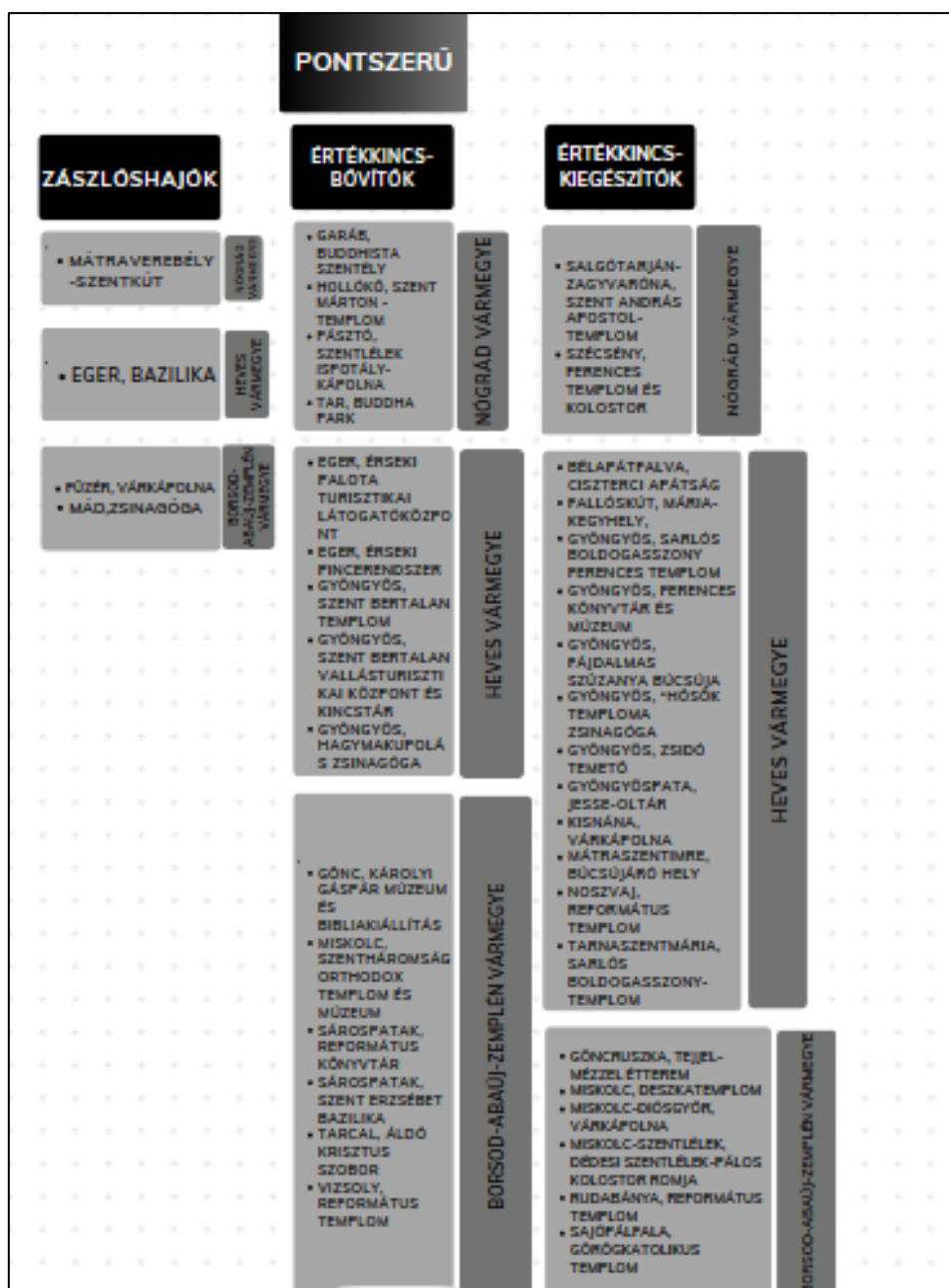
Az alábbi táblázatban az Észak-Magyarország régió vallásturisztikai értékkincseit tekinthetjük át. Elmondható, hogy értékkincsek tekintetében nem túlzás a „rengeteg” szót használni, hogyha számokról beszélünk, hiszen a régió három vármegyéjében csak középkori templom vagy templomrom összesen 173 található, amely főként a római katolikus és református felekezetekhez köthető.

10. ábra: Az Észak-Magyarország régió lineáris értékkincsei szűkített adatbázis alapján

Forrás: Saját szerkesztés

Jelen dolgozatban nem szeretném az összes értékkincset felsorakoztatni, azonban kísérletet teszek a vármegyénként a legjelentősebbek, különlegesebbek kiemelésére, s ahogyan a lentebbi térkép is egy szűkített adatbázis mentén készült, úgy én is egy rövidebb felsorolást szeretnék alkalmazni, illetve az nagyobb mértékű átláthatóság kedvéért két ábra külön szemlélteti a lineáris és a pontszerű értékkincseket (13-14. ábra).

11. ábra: Az Észak-Magyarország régió pontszerű értékkincsei szűkített adatbázis alapján

Forrás: Saját szerkesztés

Nógrád vármegye

2. táblázat: Nógrád vármegye értékkincsei jelentőség és ismertség alapján

Forrás: Saját szerkesztés

	Nógrád vármegye
Zászlóshajók	Mátraverebély-Szentkút
Értékkincs-bővítők	Garáb, buddhista szentély

	Hollókő, Szent Márton-templom Pásztó, Szentlélek Ispotály-kápolna Tar, Buddha park
Értékkincs-kiegészítők	Salgótarján-Zagyvaróza, Szent András apostol-templom Szécsény, ferences templom és kolostor

Nógrád vármegyében is számos értékkincs található, ezek közül a fő zászlóshajót, Mátyás-templom-Szentkutat a Fejlesztések fejezetben részletesen ismertetem, ebben az alfejezetben csupán a buddhizmushoz tartozó értékkincseket szeretném kiemelni.

Garáb, buddhista szentély (értékkincs-bővítő)

Itt található egy buddhista szentély, amelyben megtekinthető a világ legnagyobb, a Guinness Rekordok Könyvében is feljegyzett „Samsara”, azaz a több, mint 2,5 tonnás, 233 cm átmérőjű hangtál. Segítségével hangfürdőn részt lehet venni. A magánbirtokon épülő attrakció építése 2012-ben kezdődött és mára már 10 vendégház, étterem, japán fürdő, egy csodaszép kert és egy lélegzetelállító szentély fogadja az érdeklődőket. (grabensia.hu, 2018)

Tar, Buddha park, sztúpa (értékkincs-bővítő)

A sztúpa Körösi Csoma Sándor tiszteletére épült, és 1992. 07.22-én a XIV. Dalai Láma szentelte fel. A buddhista szakrális épület, lépcsős alakja a szellemi-lelki fejlődés fokozatos útját szimbolizálja. A beltérben szent ereklyék, szimbólumok, illetve írások látogathatóak (Magyarországi Karma Kagyüpa Buddhista Közösség, 2024)

Heves vármegye

Az Egri Főegyházmegye egyike az ország egyházi szempontból jelentős központjainak, emellett turisztikai és vallásturisztikai hangsúlya is jelentős. Kiterjedését tekintve magába foglalja Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén és Jász-Nagykun –Szolnok vármegyék teljes területét. Heves vármegye területén a vallásturisztikai értékek a két legnagyobb város Eger és Gyöngyös területére koncentrálódnak (3. táblázat).

Eger, ez a barokk város évente több százezer látogatót vonz, évek óta a legnépszerűbb vidéki célpontok között szerepel, 2021-ben pedig a National Geographic kutatása alapján a legnépszerűbb vidéki város volt (<https://hirado.hu/belfold/cikk/2021/10/10/eger-a-legnepsebb-magyar-videki-varos-a-national-geographic-szerint>).

Ebben a „kincsesdobozban” vannak jelen a város vallásturisztikai értékkincsei, amelyeket a lentebbi táblázat összegez.

Egri Főszékesegyház (Szent János apostol és evangélista, Szent Mihály főangyal, Szeplőtelen Fogantatás bazilika) (zászlóshajó)

Eger egyetlen klasszicista épülete, Magyarország második legnagyobb temploma. 1831-37 között épült Hild József tervei alapján, Pyrker János érsek megrendelésére. Marco Casagrande munkáját dicsérik a bazilika előtt álló szobrok. Teljeskörű felújítása folyamatban van. (Egri Főegyházmegye, 2016)

Érseki Palota Turisztikai Látogatóközpont (értékkincs-bővítő)

1740-től szolgál érseki rezidenciaként. 2016-tól tölt be turisztikai látogatóközpont feladatot az épületkomplexum részeként. A látogatóközpontban autentikus környezetben lehet megismerni az egri érsekek világát. Állandó és időszakos kiállításai is jelentősek egyház-és művészettörténeti szempontból egyaránt. Kulturális kincseink megőrzésében nagy szerepet játszik. (Egri Főegyházmegye, 2016)

Érseki Pincerendszer (értékkincs-bővítő)

A 18. században Erdődy Gábor püspök építtette; neki és Barkóczy Ferenc püspöknek kiemelt szerep volt a borászat felvirágoztatásában. 2007-ben egy nyilvános szavazás Magyarország hét legérdekesebb építészeti emléke egyikeként emelte ki. 2018-ban került vissza az Egri Főegyházmegyéhez. 2015 óta minden évben megválasztják az Egri Érsek Borát, amelyet az érseki Palota Látogatóközpontban lehet mind megkóstolni, mind pedig megvásárolni. (Egri Főegyházmegye, 2016)

Főegyházmegyei Könyvtár (értékkincs-kiegészítő)

Eszterházy Károly püspök alapította, a 18. században nyílt meg, ékessége Johann Lucas Kracker freskója. A copfstílusú bútorzat Lotter Tamás asztalos munkája, tervező: Fellner Jakab. Ma nagyságrendileg 170 ezer kötet, ebből 36 középkori kódex, 100 ősnymtatvány, 1500 antikva és különleges kéziratok. Nagyon jelentős irodalom-és művészettörténeti szempontból.

Főegyházmegyei Levéltár (értékkincs-kiegészítő)

A 18-19. század fordulóján alapították meg. Végleges rendszerét Hangonyi József érseki levéltárosnak köszönhetjük. Nemzeti érdekű magánlevéltár 1950 óta. (Egri Főegyházmegye, 2016)

3. táblázat: Heves vármegye értékkincsei jelentőség és ismertség alapján

Forrás: saját szerkesztés

	Eger	Gyöngyös	Egyéb
Zászlóshajók	Bazilika		
Értékkincs-bővítők	Érseki Palota Turisztikai Látogatóközpont Érseki Pincerendszer	Szent Bertalan templom Szent Bertalan Vallásturisztikai Központ és Kincstár Nagyzsinaagóga	
Értékkincs-kiegészítők	Főegyházmegyei Könyvtár Főegyházmegyei Levéltár	Sarlós Boldogasszony Ferences templom Ferences Könyvtár és múzeum Fájdalmas Szűzanya búcsúja Zsidó temető	Abasár, Szent Anna kápolna Bélapátfalva, ciszterci apátság Dormánd, Szent Anna-kápolna Fallóskút, Mária kegyhely Gyöngyöspata, Jesseoltár Tarnaszentmária, Sarlós boldogasszonytemplom

A vármegyében fontos kiemelni továbbá Gyöngyöst is, ahol szintén, a gazdag bor- és aktív turisztikai kínálat mellett a római katolikus egyház értékkincse, a Gyöngyösi Szent Bertalan Vallásturisztikai Központ és Kincstár (Egri Főegyházmegye, 2016) mellett a zsidó értékkincs is jelentős.

A Szent Bertalan templom, amelyhez a kincstár tartozik, a 13. században épült, a kincstárban pedig hazánk második leggazdagabb egyházi gyűjteménye tekinthető meg. Itt a művészi értékű ötvös tárgyakon, kelyheken, ereklyetarókon túl képeket, könyveket, miseruhákat és szobrokat is kiállítottak, tehát egyházi szempontból is jelentős az értékkincs, illetve több évszázados, évezredes kincseket is őriz. (Gyöngyös-Mátia Turisztikai Közhasznú Egyesület, 2018)

Hasonlóképpen a Ferences Könyvtárhoz, amely a második, alapítása óta ugyanott működő kolostori könyvtár, és a ferences rend legnagyobb hazai kolostorához tartozik. 20.000

kötete van a könyvtárnak, ezzel jelentős értékkincsnek számít (Gyöngyös-Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület, 2018)

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye

4. táblázat: Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye értékkincsei jelentőség és ismertség alapján

Forrás: saját szerkesztés saját kutatás alapján

	Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye
Zászlóshajók	Füzér, várkapolna Mádi zsinagóga
Értékkincs-bővítők	Miskolc, Szentháromság orthodox templom és múzeum Sárospatak, Református Könyvtár Sárospatak, Szent Erzsébet Bazilika Vizsoly, református templom Gönc, Károlyi Gáspár Múzeum és Bibliakiállítás Tarcal, Áldó Krisztus szobor
Értékkincs-kiegészítők	Göncruszka, Tejfel-Mézszalatti étterem Miskolc, deszkatemplom Miskolc-Diósgyőr, várkapolna Miskolc-Szentlélek, dédesi Szentlélek-pálos kolostor romja Rudabánya, református templom Sajópálfa, görögkatolikus templom

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye felekezeti és vallási szempontból Észak-Magyarország legsokrétűbb vármegyéje. Miskolcon és környékén, valamint a Hegyközben erőteljes a görögkatolikus, illetve az ortodox jelenlét (pl. Szentháromság orthodox templom és múzeum, Sajópálfa, görögkatolikus templom, könnyező Mária kegykép). (Szontágh, 2019)

Szentháromság orthodox templom és múzeum (értékkincs-bővítő)

A 18. század végén épült, ikonosztáziója Jankovics Miklós egri faszobrász műve. A mennyezeti freskó megfestését Anton Kuchelmeister bécsi akadémiai festőművész végezte.

Az ikonosztázion önálló mesterműként is számon van tartva a magyarországi ortodox egyházi építészetben. 1986 decemberétől látogatható az Egyházi Múzeum. A múzeum a 17-18. században letelepedett makedovlachok egyházi- és iskolatörténeti dokumentumait mutatja be, ezentúl liturgikus textíliák, ötvösművek, ónkollekciók, ikongyűjtemény nézhető meg (Kárpáti, 2024)

Sajópálfala, görögkatolikus templom, könnyező Mária kegykép (értékkincs-kiegészítő)

A 18. században épült fel a mai templom. A könnyező Mária kegykép egyike a 17-18. századi Mária-jelenéseknek. Fontos görögkatolikus búcsújáró-és zarándokhely (Barna, 1994)

Sárospatak

Sárospatakon a református felekezet évszázadokra visszamenően van jelen (pl.: Református Kollégium, Református Nagykönyvtár), de római katolikus értékkincsek is fellelhetők (pl.: Szent Erzsébet Bazilika). (Egri Főegyházmegye, 2016) Vizsgáljuk hát meg a Sárospatakon és környékén található értékkincseket.

Református Nagykönyvtár (értékkincs-bővítő)

A 16. században jött létre, egyidős a Kollégiummal, megszületését a reformáció lendülete hozta. 400.000 kötetes könyvanyaggal rendelkezik. 500 éves múltra tekint vissza, iskolai és fejedelmi könyvtár is (kiegészült a Rákócziak családi könyvtárával is). Ma tudományos gyűjtemény, levél- és adattár, kiemelkedő jelentőségű egyháztörténeti szempontból (Baranya, 2014)

Szent Erzsébet Bazilika (értékkincs-bővítő)

Sárospatak első temploma (az Árpád-házi királyok idejéből való) gótikus stílusban épült. Magyarország történelmének jelentős alakjaihoz, történéseihez (pl.: I. András, Árpád-házi Szent Erzsébet, Perényiek, Rákócziak, Lorántffyak, Wesselényi-féle összeesküvés, reformáció, stb.) kapcsolódik. 2007. november 18: a vatikáni pápai nuncius által Julius Janus Basilica Minor rangot kapott a vár temploma (Egri Főegyházmegye, 2016).

Tarcal, Áldó Krisztus szobor (értékkincs-bővítő)

2015-ben állították, Magyarország legnagyobb Krisztus szobra, a tokaji borvidék legmonumentálisabb látnivalója. Öt gránitdarabból készült, 360 fokos panoráma tekinthető meg a dombról, ahol a szobor áll (Kirándulástippek, 2024)

A protestáns vonalra visszatérve Vizsoly, Gönc kiemelendő, amely települések Károlyi Gáspár és az első magyar nyelvű Biblia emlékét őrzik és dolgozzák fel múzeumi kiállítás keretein belül. Emellett a templomok is megcsodálhatóak, mind kulturális, mind a hit gyakorlásának okán. (Szontágh, 2019)

Vizsolyi templom, Vizsolyi Biblia (értékkincs-bővítő)

Az eredetileg katolikus templom a magyar Árpád-kor és a gótikus építészet emblematikus „képviselője”, középkori freskókincsek találhatóak itt. A 16. századtól református vallású. 1590-ben került nyomtatásra a Károlyi Gáspár gönci prédikátor által fordított un. Vizsolyi Biblia – amely az első teljes, magyar nyelvű biblia. Emlékét ma látogatóközpont őrzi. (Történelmi Emlékhely, 2020)

Gönc, Károlyi Gáspár Múzeum és Bibliakiállítás (értékkincs-bővítő)

Gönc a reformáció éveiben a térség kulturális központja volt. Károlyi Gáspár itt fordította magyarra a Bibliát, amely 2015. január 29-e óta, a hungarikum törvény védelme alatt áll. A fordítás hozzájárult a magyar kultúra és nyelv formálásához, terjedéséhez, szerepet játszott annak fejlődésében, ezentúl szellemiségében és tárgyként is értékes pontja a magyarság történelmének. (Csodálatos Magyarország, 2024)

Az egyházi tárgyi értékek bemutatásán túlmenően a múzeumnak és kiállításnak missziói feladata, célkitűzése is van. Egyházi csoportjaink a „hely szellemiségét”, a bibliafordítás fontosságát megérezve sokat erősödhetnek hitükben. A tárlatvezetések folyamán Károlyi Gáspár munkásságáról is szó esik, aki mint példa áll mai gyülekezeti tagok, gyülekezet vezetők előtt. (Jánvári Béla szóbeli közlése alapján)

Nem egyházi kötődésű csoportjaink betekintést nyernek a múzeum értékein túl a gyülekezet jelen életébe, tevékenységébe, hiszen a tárlathoz hozzá tartozik a templom is, mint a gyülekezeti élet legfontosabb színtere. A tárlat beszél arról, hogy ugyan az adathordozó változik (lásd papirusz tekercstől okos eszközökig), de az üzenet mindig állandó. Az Isten minden korban gondoskodásával, szeretetével öleli körbe az embert. (Jánvári Béla szóbeli közlése alapján)

Göncruszka, Tejjel-Mézzel Étterem (értékkincs-kiegészítő)

Az étterem 2020-ban nyitott. Ars poeticája a magas színvonalú vendéglátásélmény lehetőségének biztosítása az odalátogatók számára; nemcsak testi értelemben vett jóllakás, hanem lelki feltöltődés lehetősége is (Wessely, 2022)

Zsidó vallás

A vármegye említése kapcsán mindenképpen szükséges beszélnünk a zsidóságról és a hozzá tartozó vallásturisztikai helyszínekről, ugyanis ezek különösen nagy jelentőséggel bírnak jelen dolgozat témája szempontjából. Legkiemelkedőbb példa a 'Csodarabbik útja', amely a tokaj-hegyaljai zsidósághoz kötődő emlékhelyeket és épületeket fogja össze, annak okán, hogy

a látogatók megismerhessék történetüket. Az említett út mintegy 150 km hosszú, 10 településen átívelő zarándokút, amely Tokaj-Hegyalja zsidó emlékhelyeit, épített örökségét mutatja be; lehetőséget nyújt arra, hogy az odaérkezők megnézhessék egy-egy csodarabbi sírját, megismerjék életüket és a hozzájuk kapcsolódó legendákat. (Szontágh, 2019)

Az út részletes bemutatása az előző fejezetben már megtörtént.

4.4 Fejlesztések 2007-2020 között

Fontos kiemelni azokat a vallásturisztikai fejlesztéseket, amelyek megvalósultak a régióban, és hozzájárultak Észak-Magyarország vallásturisztikai kínálatának, vagy szűkebb értelemben a desztinációjuk gazdasági/turisztikai/demográfiai potenciáljának fejlődéséhez. Jelen fejezet a régió három vármegyéből, az egyházkerületet/egyházmegyét megnevezve, szeretnék egy-egy értékkincset bemutatni, annak fejlesztését ismertetni.

Nógrád vármegye – Váci Egyházmegye – Mátraverebély- Szentkút Nemzeti Kegyhely

Mátraverebély-Szentkút nemcsak egyházi és hitéleti szempontból kiemelendő, hanem vallásturisztikai szempontból is élen jár fejlettség tekintetében.

A kegyhely 2 ütemben újult meg:

1. 2007-14-es ciklusban a kegyhely központi részeit rekonstruálták, azaz a templombelső, a rendház, a zarándokház és egy fogadóépület újult meg. Azonban a 2015-ben befejeződött fejlesztés generálta zarándokturisták igényeinek, létszámának a kiszolgálására további turisztikai fejlesztésre volt szükség (Magyar Kurír, 2020).
2. A fejlesztés második ütemében (2021-24) az elsődleges cél a kegyhely családbarát innovációja és a fenntarthatóság erősítése volt. Ez utóbbi esetében a megújuló energiatermelés kialakítása és fásítás történt meg. Ennek eredményeként a nemzeti kegyhely jelenleg kettő, összesen 150 fő befogadására alkalmas szálláshely várja a zarándokokat, turistákat. Két játszótér és multifunkcionális sportpálya kerül kialakításra és a Kálvária-kápolna felújítására megtörtént. A Szent Anna rendezvényterem pedig ideális különféle konferenciák, rendezvények lebonyolítására. (Magyar Kurír, 2023)

Kevés olyan értékkincs található a szóban forgó régióban, amelynek marketingtevékenysége professzionális szinten mozog, azonban Mátraverebély-Szentkútról ez abszolút elmondható. Saját, áttekinthető, könnyen kezelhető, átfogó ismereteket tartalmazó honlapja mind a kegyhelyről, mind pedig a környéken fellelhető látványosságokról tájékoztatást ad. A honlap három nyelven is elérhető, email címmel, több telefonszámmal ellátott; ezen felül Facebook és

Instagram oldallal, Youtube csatornával is rendelkezik az értékkincs, valamint olyan más attrakciókkal, cégekkel is együttműködik mint az Ipolytarnóci Ősmaradványok és a Novohrad Geopark Nonprofit Kft. (Mátraverebély-Szentkút , 2024)

„A nemzeti kegyhely kiemelt pillére a hit, a kultúra és a társadalom találkozásának, így egyaránt méltó helyszíne lehet minden egyházi és világi rendezvénynek”- olvashatjuk a honlapon, ebből is arra következtetve, hogy Szentkút jó példája annak, miként egyeztethető össze a szent és a profán, a hitgyakorlás és a turizmus. (Mátraverebély-Szentkút , 2024)

Heves vármegye - Egri Főegyházmegye - Egri Érseki Palota Kulturális, Turisztikai és Látogatóközpont

A magyar katolicizmus egyik központja Eger, ahol az Egri Érseki Palotának, mint vállalturisztikai vonzerőnek a fejlesztése 2015-ben fejeződött be. A projekt az Érseki Palota középső szárnyának turisztikai funkcióval való ellátását, látogatóbarát szolgáltatások biztosítását és kiegészítő szolgáltatások bevezetését célozta meg. Az innovatív fejlesztésnek köszönhetően az Érseki Palota Kelet-Közép-Európa egyetlen olyan palotája, amelynek legfontosabb szárnya nyitva áll a nagyközönség előtt, ugyanakkor egy része a mai napig eredeti funkcióját is ellátja. A projekten belül megvalósult fejlesztések következtében a látogatók napjainkban bepillantást nyerhetnek a püspök könyvtárába, képtárába, ruhatárába, dolgozószobájába, emellett egy egyházművészeti kiállítást nézhetnek meg „21. századi köntösben”. Az állandók mellett időszakos tárlatokat is lehet látogatni, valamint rendelkezésre áll egy Vinotéka is, ahol „Az egri érsek borai” borverseny nyertes borai nézhetőek és vásárolhatók meg. A felújítás, fejlesztés óta a barokk díszkert is új köntösben pompázik, a hátsó udvaron pedig a „szentek attribútum-növényei” virágoznak évről évre. Mindezeket túl kiegészítő szolgáltatások is várják a város turistáit. (Vágó, 2014)

Heves vármegye - Egri Főegyházmegye - Szent Bertalan templom kincstára és toronykilátó, Gyöngyös

Országunk második leggazdagabb egyházi gyűjteménye található Gyöngyösön a Szent Bertalan plébániatemplom kincstárában. A kiállítás 1991-ben kapott helyet a Szent Bertalan Plébániát is magába foglaló Szent Korona Házban, de csak egyetlen termet tudtak biztosítani az értékeknek. 2014-ben került átadásra a megújult, több teremből álló kiállítótér. A kiállítótérhez két restaurátor hűhely egy textiles és egy ötvösműhely is kapcsolódik. A kiállításon a művészi értékű ötvös tárgyakon, kelyheken, ereklyetárolkon túl képek, könyvek, miseruhák és

szobrok is megtekinthetők. Az Esztergomi Főszékesegyház után Gyöngyösön található a második legnagyobb kincstár, ahol a 43 megtekinthető ötvösmű közül 12 középkori, illetve reneszánsz stílusú liturgikus tárgy, amelyek különösen értékesek és jelentősek. Az értékkincs egyedi látványossága mind a városnak, mind pedig a régiónak. (Gyöngyös-Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület, 2018)

A Szent Bertalan templom 2018-19-ben kapta vissza a 1918-ban a nagy gyöngyösi tűzvészben megsemmisült empire stílusú toronysisakjait, amelynek déli tornyában egy látványliftet és egy kilátót építettek, ezáltal megtekinthetővé vált a torony belseje, illetve a város és a Mátra látképe. (Gyöngyös-Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület, 2018)

Heves vármegye - Egri Főegyházmegye -Gyöngyösi Ferences Könyvtár

Gyöngyösön található a ferences rend legnagyobb hazai kolostora, és itt működik, Pannonhalmát követve a sorban, a második, alapítása óta ugyanott működő kolostori könyvtár. A könyvtárban több, mint 20.000 kötetnyi könyv található, ebben a gyűjteményben a középkori ferences rend megmentette máshol megsemmisült könyvtárainak anyagát. A könyvek között teológiai, filozófiai, történelmi, természet-és orvostudományi írás is található, több esetben ezek korabeli kézírásos emlékek. A művelődéstörténeti kincsek mellett több nyelvemléket is őriz a könyvtár gyűjteménye. Megtalálható itt a 15. századi Fust-Schöffner Biblia is, amely az egyik legfontosabb és legértékesebb darabja a gyűjteménynek. Az előtérben továbbá megtekinthető a ferencesek életét bemutató állandó kiállítás is. (Gyöngyös-Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület, 2018)

A vallásturisztikai fejlesztés során a kolostor belső udvarát, a quadrumot újították fel, illetve egy kutat is építettek ide. A templom és annak padjai is renováláson estek át, ezentúl a sekrestye freskóit és a sekrestyeszekerényt is restaurálták. A látogatók tehát a könyvtár mellett megnézhetik Vak Bottyán János emlékhelyét, a templomot, a sekrestyét, a quadrumot és a rendházat, ezzel is egy komplex vallásturisztikai élményt átélve. (Gyöngyös-Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület, 2018)

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye – Tiszáninneni Református Egyházerület – Göncruszka, Tejfel-Mézszel étterem

Egy kicsi borsodi falucskában, amelynek lakossága alig haladja meg a 600 főt, áll egy étterem, ahova belépve a „mennyei étel”, „mennyei hangulat” kifejezések nemcsak hangzatos

szólamok: ide belépve az ember valóban megtapasztalhat valamit a Mennyből, abból, hogy milyen az, amikor egy világi szakma „megtisztított változata” tárul elé.

Ebben az étteremben nem csupán jóllakás, evés-ivás a cél; itt az a vágya a fenntartó gyülekezetnek, és az abból szerveződött személyzetnek, hogy az oda térő vendégek valójában asztalközösségben lehessenek egymással, elfogadással és befogadással, nem feltétlenül csak emberi értelemben. (Wessely, 2022)

A Tejfel-Mézszőlő étterem, amely a vendéglátásnak nem a megszokványosabb formáját képviseli, 2020-ban nyitotta meg a kapuit. A református gyülekezet által üzemeltetett étterem története a hit és Isten áldásainak megtapasztalására gyönyörű példa. A gyülekezet 2006-ban méhészkedésbe kezdett, és részben az ebből keletkezett profitból a megszűnt iskolát újraindította 2011-ben. Azért említésre méltóak ezek, mert egy tulajdonképpen halálra ítélt települést élesztett újjá így a közösség.

Zsidó vallás - Csodarabbik útja

A csodarabbik útja projekt 2012-ben kezdődött, és a tokaj-hegyaljai zsidósághoz kapcsolódó értékkincseket hívatott bemutatni. A vallásukat gyakorló zsidó embereknek fontos desztinációk a hajdan spirituális vezetők, „csodarabbik” emlékhelyei. (Szontágh, 2019)

A projekt kiváló példa arra, hogyan lehet kisebb vallásturisztikai és egyéb látványosságot összekapcsolni és csomagként ajánlani, ezzel fellendítve a komplex attrakció vallási és turisztikai jelentőségét egyaránt. A csodarabbik útja projekt vezetői nagy hangsúlyt fektetnek a folyamatos fejlesztésre, több beruházás már megvalósult, többek között kétnyelvű honlap is elkészült, amely sorra veszi a zarándokúton kívüli egyéb látnivalókat is. (Szontágh, 2019)

A zarándokút 10 településen és 150 km-en át mutatja be a zsidó vallás és a csodarabbik emlékhelyeit és sírjait; ezen települések pedig nem az út sorrendje, hanem a potenciális vonzerő szerint meghatározottak. (Szontágh, 2019)

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a bemutatott fejlesztések nem csupán egy szűkebb értelemben vett közösség érdekeit szolgálták, hanem tágabb környezetük, befoglaló desztinációjuk motorjaivá is váltak, különösen igaz ez a Nógrád és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei fejlesztésekre. A fejlesztések előtérbe helyezték a fenntarthatóságot környezeti és társadalmi szempontból is és hozzájárultak a desztináció komplex fejlődéséhez.

5 Kutatási eredmények bemutatása

5.1 Kérdőív

Primer, kvantitatív kutatásomban empirikus kutatási módszerként kérdőíves megkérdezést alkalmaztam. A kérdőív megszerkesztésénél törekedtem a minél rövidebb, de egyértelmű, világos kérdések feltevésére, szükség esetén magyarázó megjegyzésekkel láttam el egy-egy kérdést. Összesen 17 kérdést tettem fel, amelyek kategorizálása a következő:

- Személyes kérdések (1-6. kérdés)
- A régió vallásturisztikai kínálatának ismertségét felmérő kérdések (7-9. kérdés)
- Vallásturisztikai utazási szokások felmérésére vonatkozó kérdések (10., 11., 12. és 15. kérdés)
- Vallásturisztikai utazások motivációját felmérő kérdések (14. és 16. kérdés)
- Szolgáltatásokkal kapcsolatos igények felmérése, amelyek fontosak a kitöltők számára utazásuk során (13. és 17. kérdés)

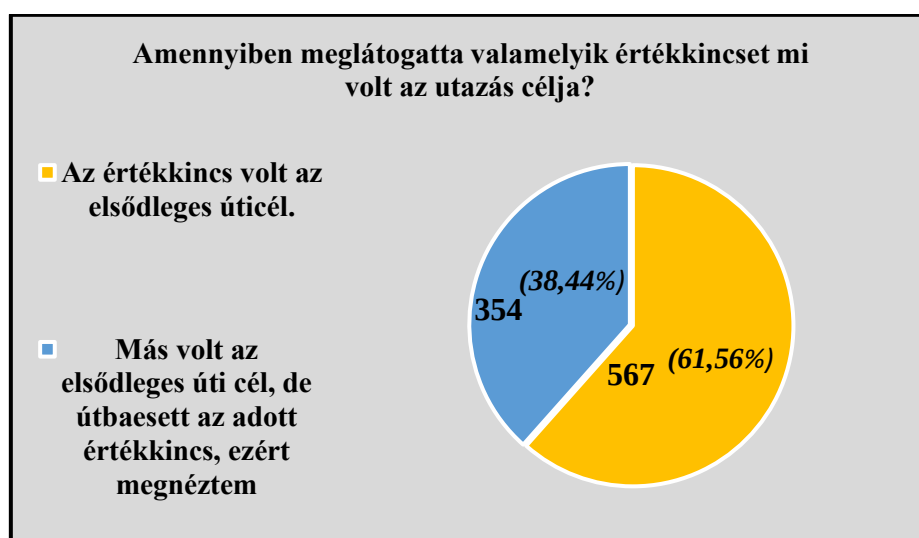
A megoszlási viszonyszámot tekintve a nők kitöltési aránya 76,87%, amíg a férfiak aránya 23,13%. volt A nők javára történő eloszlást annak tulajdonítom, mely szerint a hölgyek általában többet használják a közösségi média felületeit, valamint a kérdőívkitöltéssel kapcsolatban is lelkesebbek szoktak lenni. A legtöbben (29,2%-ban) a 18 és 25 év közöttiek töltötték ki a kérdőívet, míg 6,08%-kal a 65 év felettiek voltak a legkevesebben. 26,6%-os kitöltési arányt mutattak a 46-55 év közötti válaszadók, a 26-45 és 56-65 év közötti kitöltők aránya nagyjából hasonló, 11,25% és 12,27% között mozgott. A válaszadók több, mint a fele, pontosan a 62,65%-a rendelkezik főiskolai vagy egyetemi végzettséggel, őket követik a gimnáziumot végzettek 17,16%-kal, majd a szakképzettséggel rendelkezők 13,68%-kal, aztán a felsőoktatási szakképzést végzettek 4,89%-kal, a maradék 1,63% pedig általános iskolai végzettségű. A válaszadók majdnem 28,56%-a él városban, őket 20 és 22,8%-kal követik a községben és megyeszékhelyen élők; Budapesten a kitöltők mintegy 10,53%-a él, a maradék válaszadók pedig vagy 10.000 fő alatti településen vagy faluban laknak. Az ország egész területéről érkeztek válaszok, ezzel is segítve azt, hogy a kutatásom ne csak az Észak-Magyarország régióban és vonzáskörzetében élők vallásturisztikai tájékozottságát, preferenciáit mérje, hanem a perspektívát országos viszonylatban szemlélhessem.

Jelen dolgozat témáját tekintve fontos volt rákérdezni a vallási hovatartozásra is; a válaszadók legnagyobb, 50,71%-a római katolikus, 31,6%-a református. 8,69%-a nem tartozik a felsorolt vallások/felekezetek egyikéhez sem, 2,28%-a görögkatolikus, 2,06%-a evangélikus,

1,74%-a protestáns, 0,76%-a az egyéb kategóriába sorolta magát, míg a maradék 2,17% nem szeretett volna nyilatkozni. Függetlenség vizsgálat segítségével, khi négyzet próbával megállapítható, hogy van kimutatható kapcsolat a kitöltők felekezeti hovatartozása és végzettsége között ($P=0,0002$; $P<0,05$), amely azt támasztja alá, hogy a református és római katolikus kitöltők jelentős része legalább főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezik.

Kíváncsi voltam, vajon a kitöltők tudják-e, hogy a régióban hány darab értékkincs található. Ezt a kérdést leíró statisztikával is elemezve, elmondható, hogy a válaszok között a leggyakrabban előforduló érték, a módusz az öt válaszlehetőségből (20, 30, 40, 50, több, mint 60) a 30 lett. A helyzeti középérték, a medián értéke 40, a szórás értéke pedig 13,81. Meglepő, hogy a válaszadók legkevesebb, mintegy 10,53%-a találta el a helyes választ, tehát azt, hogy 50 (illetve szám szerint 52) értékkincs található a régióban. Ennek indokát főként abban látom, hogy nincsen egy egységes adatbázis az értékkincsekre vonatkozóan, csupán a Nemzeti Vallásturisztikai Intézkedési Terv számol be a főbb értékkincsek számáról, de alapvetően hiányzik egy összegző adatbázis a témát illetően.

Azt viszont örömmel vettem, hogy arra a kérdésre, mely szerint az utazás során az adott értékkincs volt-e az elsődleges motiváció, nagyobb arányban, 61,56%-ban igen volt a válasz, ahogyan azt a következő kördiagram is szemlélteti (15. ábra).

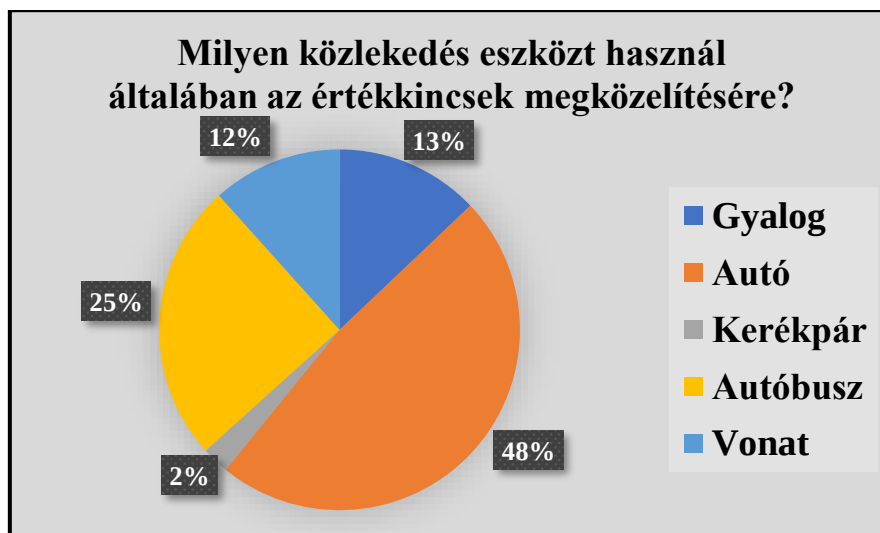

12. ábra: Amennyiben meglátogatta valamelyik értékkincset mi volt az utazás célja?

Forrás: Saját kutatás alapján saját szerkesztés (2024)

Arra a kérdésre pedig, hogy milyen közlekedési eszközt választanak a válaszadók utazásuk során, a legtöbben az autót mint legkényelmesebb utazási eszközt jelölték meg, azonban busszal is viszonylag magas arányban utaznak a kitöltők, majdnem dupla annyian, mint vonattal. Ez

valószínűleg azért lehet így, mert sokan gyülekezeti/plébániai csoporttal, külön busszal látogatják az értékkincseket. A gyalogos közlekedők aránya vetekszik, sőt egy százalékkal el is hagyja a vonattal utazókat, ez bizonyítja, hogy jó pár kitöltő szokott gyalogos zarándoklaton is részt venni. A válaszadók elenyésző, mintegy 2%-a kedveli a kerékpáros közlekedést is utazásai alkalmával (16. ábra).

13. ábra: Milyen közlekedés eszközt használ általában az értékkincsek megközelítésére?

Forrás: Saját kutatás alapján saját szerkesztés (2024)

Az alábbiakban a felállított hipotézisek mentén mutatom be a kérdőív és a mélyinterjúk további eredményeit.

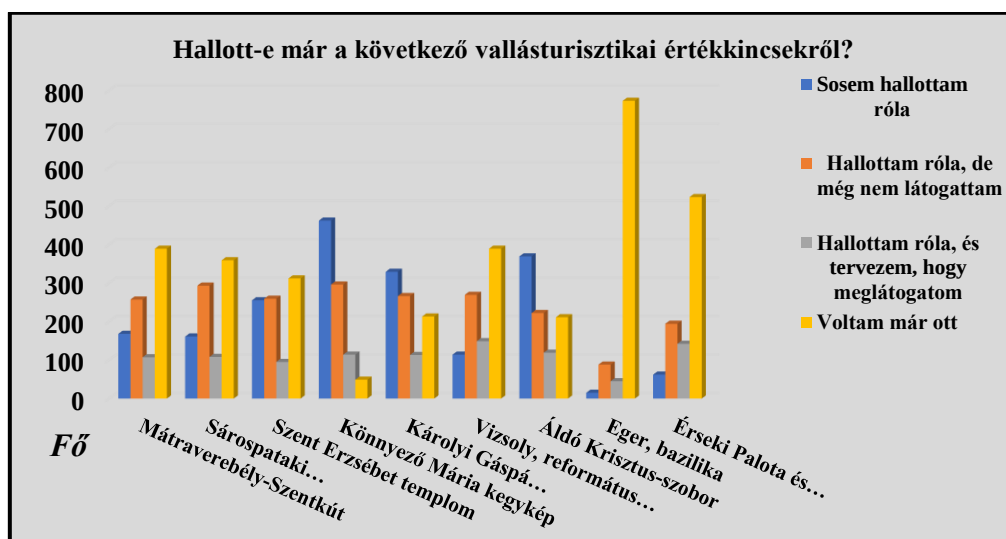
5.1.1 Első hipotézis

H1: Az a trend, mely szerint nő a vallásturizmusban résztvevők száma, főként a zászlóshajókra, az ismertség és jelentőség szempontjából legismertebb értékkincsek látogatására vonatkozik az Észak-Magyarország régióban.

Az első hipotézisvizsgálat során arra voltam kíváncsi, vajon az értékkincsek látogatottságának növekedése csak a zászlóshajók esetében igaz-e. Az első kérdésben egy négyfokozatú Likert-skálán kellett a válaszadóknak meghatározni, hogy hallottak-e, esetleg látogatták-e a felsorolt értékkincseket. A válaszokat a következő két oszlopdiagram (17. és 18. ábra) szemlélteti, mivel egy diagramon nem volt átlátható az összes értékkincsre vonatkozó válasz.

A felsorolt értékkincsek közül zászlóshajónak az egri bazilika, a mádi zsinagóga és Mátraverebély-Szentkút tekinthető. A zászlóshajókat a hipotézisben is megfogalmazott két kulcsszó jellemzi: 'ismert' és 'jelentős'. Amennyiben ezen két fogalom mentén vizsgáljuk a diagramok segítségével a válaszokat, megállapítható, hogy az említett zászlóshajók közül a bazilikáról a

kitöltők 98,37%-a, Mátraverebély-Szentkútról a 81,76% legalább már hallott, de a nagy részük már járt is az értékkincsél- ezek az arányok pedig az ismertség szempontjából igen jelentősnek mondhatóak.

14. ábra: Hallott-e már a következő vallásturisztikai értékkincsekről?

Forrás: Saját kutatás alapján saját szerkesztés (2024)

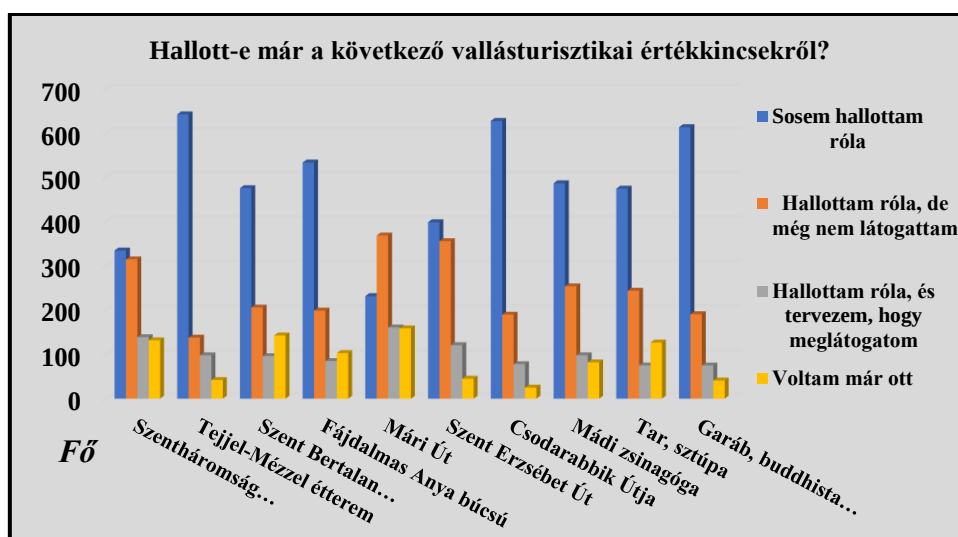
Az ismertségnél maradva Mád kissé kilóg a sorból, ugyanis a zsinagógáról a válaszadók 52,88%-a még nem is hallott, és csupán a 8,9%-a járt a zsinagógában. Elgondolkodva ennek a „miértjén”, fontos hangsúlyozni, hogy az ismertség mellett a jelentőség is számottevő a zászlóshajók esetében. Mád a zsidó vallású embereknek kiemelten fontos, amerikai és izraeli zsidók nagyszámban látogatják évente a desztinációt, azonban a magyarok számára Észak-Magyarország csücskében perifériára esik ez a látványosság, valamint el is törpül a Dohány utcai zsinagógával szemben. Fontos megemlíteni azt is, és ezt a tényt Frank Marianna, a Csodarabbik Útja projekt vezetője is megerősítette, mely szerint fokozottabb mértékben lenne szükség a magyar emberek edukálására a zsidó vallással, értékekkel kapcsolatban, mert sokan nincsenek tisztában ezen értékek meglétével, ahogyan azt a kutatás számai is bizonyítják. Tehát a zsinagóga ismertsége és jelentősége inkább nemzetközi viszonylatban mérhető, ezzel egyedülálló szerepet is kap Mád, ugyanis a felsoroltak közül ez az egyetlen desztináció, amely a legtávolabbról vonz zarándokokat évente.

Érdekességgént függetlenségvizsgálat útján, khí négyzet próbával megvizsgáltam, vajon a három zászlóshajó ismertsége és a felekezeti hovatartozás között van-e szignifikáns kapcsolat. Mátraverebély-Szentkút és az egeri bazilika esetében $P=0$ ($P>0,05$), tehát kijelenthető, hogy van szignifikáns kapcsolat a két tényező között. Ennek háttérében az állhat, hogy a kérdőívet kitöltők több, mint a fele (50,71%-a) római katolikus felekezetű, és az említett zászlóshajók egyike

nemzeti kegyhely, amíg a másik az egri főszékesegyház mellett Eger központjában található attrakció.

Mád ez esetben is különleges, ugyanis az ő esetében, mivel a khi négyzet próba eredményében a $P=0,4995$, tehát $P>0,05$, ezért azt mondhatjuk, hogy nincsen kimutatható kapcsolat a zászlóshajó ismertsége és a felekezeti hovatartozás között. Ez köszönhető a fentebb említetteken túl annak, hogy egy zsidó vallású ember sem töltötte ki a kérdőívet.

A kérdőív válaszainak kiértékelésénél megvizsgáltam az értékkincs-kiegészítőkkal és -bővítő-vel kapcsolatos válaszokat is, és azt a konklúziót vontam le, hogy azokban a desztinációkban, amelyek nagyobb vallási és/vagy turisztikai jelentőséggel bírnak (pl. Vizsoly, Gönc, Bibliafordítás és -nyomtatás, Sárospatak kedvelt a turisták körében, illetve gazdag a története, vallási szempontból is), megfigyelhető a vallásturisztikai értékek nagyobb mértékű ismertsége és látogatottsága is. Fontos megemlíteni az Egerben található Érseki Palotát, amelyet a „nem zászlóshajók” kategóriában a legtöbben, mintegy 56, 79%-ban látogattak is már a kitöltők.

15. ábra: Hallott-e már a következő vallásturisztikai értékkincsekről?

Forrás: Saját kutatás alapján saját szerkesztés (2024)

Ami pedig a látogatószám növekedését illeti, fontos hangsúlyozni azt, a vallásturizmusban egyelőre jelenlévő problémát, hogy nincs megoldva sok esetben a látogatószám mérése, ez jelen esetben a bazilika látogatottságának megítélése szempontjából különösen nehéz; azonban azt tudjuk, hogy Eger kedvelt turisztikai térség, ahol a Központi Statisztikai Hivatal elemzése révén elmondható, hogy 2021-ben 245.987, 2022-ben 343.430, tavaly pedig 334.465 vendégéjszakát számoltak a szálláshelyeken. Ez alapján erőteljes emelkedés az első két év között tapasztalható csupán, a másodikról harmadik évre fordulón kismértékű visszaesést látunk. Ennek alapján, tapasztalati úton vizsgálódva, a bazilika zászlóshajó és főegyházmegyei központi

jellegét kiemelve, azt mondhatnánk, hogy a bazilika látogatottsága a turistaszám ívét követi, azonban vizsgálódásunkat megnehezíti az elmúlt években végzett felújítás (a bazilika 2021 végéig látogatható csak újra). Összességében tehát a renoválás ideje alatt nem, de a jövőben elképzelhető a vonzerejének erősödése. A kérdőív válaszai, az ismertség és jelentőség, valamint a felújítás miatt feltételezhető tehát az értékkincs látogatószámának növekedése, kézzelfogható bizonyítékunk azonban nincsen erre.

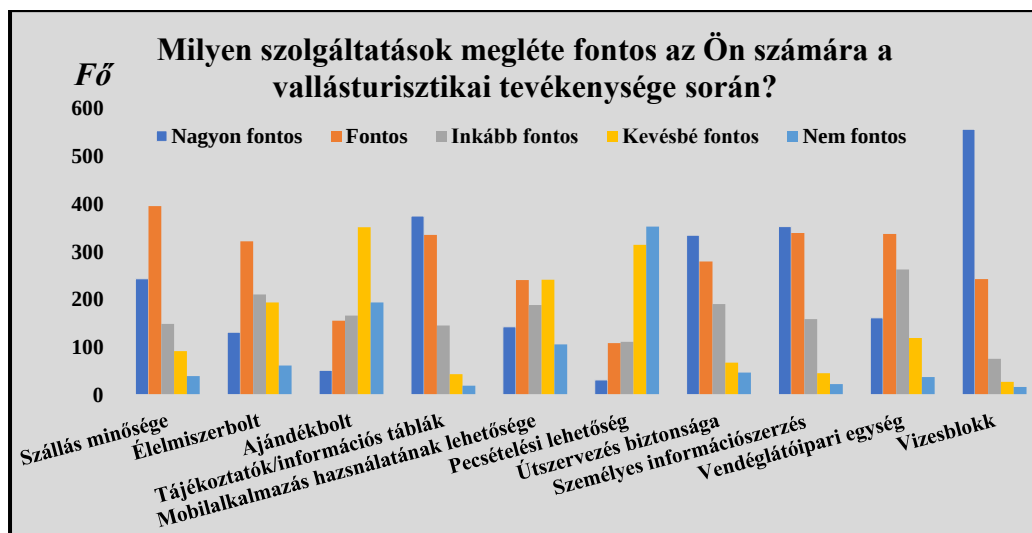
A Mátraverebély-Szentkúton készített interjú alapján a nemzeti kegyhely tekintetében lehet beszámolni magas látogatószámról, Dr. Orosz Lóránt atya 150.000 és 200.000 fős éves látogatószámot határozott meg a beszélgetésünk alkalmával, ebben is van azonban becslés, mivel csak a szálláshelyen tudnak forgalmat mérni, a kegyhelylátogatókat, a búcsúkon és liturgikus alkalmakon résztvevőket nem lehet pontosan megszámlálni. A látogatószám növekedését viszont az alkalmazottak egyértelműen a bőrükön érzik, hiszen jelenleg is a szálláshely kapacitásának bővülése folyik a kegyhelynél, valamint pár éve van olyan rendezvény, nyári tábor, esküvő, amit kénytelen visszamondani a vezetőség, mert nincsen már rá kapacitása.

Mádon nagyjából 12.000 fő fordul meg évente, és itt is szükség lenne a szálláshelyek és a rendezvényhelyszínek bővítésére/létrehozására, tehát ebben az esetben is empirikus alapon megállapítható, hogy szükség van gyarapodásra, azonban nem jelenthetjük ki egyértelműen, hogy ez a növekvő látogatószám miatt, vagy inkább a növekvő vendégigények miatt van-e így.

Az első hipotézis tehát, mely szerint az a trend, hogy nő a vallásturizmusban résztvevők száma, főként a zászlóshajókra látogatására vonatkozik az Észak-Magyarország régióban, teljes mértékben és kizárólag nem igazolható, ezért azt elvetem.

H2: A vallásturizmusban az értékkincsek interpretációja esetén a digitális eszközök alkalmazása kevésbé keresett a személyes, frappáns és szakavatott tájékoztatással szemben.

A második hipotézis megvizsgálása során kíváncsi voltam arra, vajon a vallásturisták/zarándokok milyen mértékben igénylik a folyamatos digitális innovációt, mennyire ragaszkodnak a digitális interpretációhoz, szemben a személyes bemutatással. A kérdőív kérdéseinek egyike azt vizsgálta egy ötfokozatú fontossági skála segítségével, mely szerint milyen szolgáltatásokat igényelnek főként a vallásturizmusban résztvevők.

16. ábra: Milyen szolgáltatások meglelte fontos Önnek vallásturisztikai utazásai során?

Forrás: Saját kutatás alapján saját szerkesztés (2024)

A fenti oszlopdiagram (19. ábra) segítségével megállapítható, hogy a mobilalkalmazások, digitális innovációs eszközök a vallásturizmusban sokkal kevésbé keresettek a nem-digitális megoldásokkal szemben. Hogyha megvizsgáljuk az oszlopdiagramot, látjuk, hogy a mobilalkalmazás használatának lehetőségét számos más, nem-digitális tényező előzi meg, elsősorban a vizesblokk, a vendéglátóipari egység, az útszervezés biztonsága, az információs táblák, az élelmiszerbolt és a szállás minősége. Ezek mellett pedig a személyes információszerzés lehetőségének igénye magas, amely hipotézisvizsgálatunk szempontjából különösen fontos. A kérdőívre adott válaszok alapján elmondható, hogy a személyes információszerzés lehetősége mintegy 75,24%-ban legalább fontos az utazók számára, amíg a mobilalkalmazások, különféle technológiai megoldások használati lehetősége csupán 41,69%-ban meghatározó elvárás a látogatók körében. Ennek háttérében állhat egyrészt az, hogy ugyan sok mindent megkönnyít és színesít a mesterséges intelligencia, a turizmusban mégis igény van a személyességre, és nem véletlen, hogy ha csak egy étteremnek vagy szállodának az értékeléseit nézzük, az étel- és szállásminőség mellett a személyzet modorát szokták elsőként értékelni a vendégek. A vallásturisztikai utazások során, ahogyan Szontágh Szabolcs, a Nemzeti Vallásturizmus Tanács főtitkára fogalmazott, az embereknek elsősorban találkozási lehetőségük nyílik Istennel, egymással és önmagukkal; és mivel az ember kapcsolatokban él, társas lényként, ezért különösen szüksége van a személyes hangvételre.

A fent ismertetett kutatási eredményekkel párhuzamba vonhatók az interjúk során adott válaszok is. A hat darab értékkincs közül, amelyet személyesen is meglátogattam, öt értékkincs használ ugyan digitális interpretációs eszközöket, hiszen mintegy „alapkövetelmény” ez már a

turizmusban, ugyanakkor kivétel nélkül mindegyik interjúalany hangsúlyozta, hogy nagyon fontos a személyes kapcsolatfelvétel a vendégekkel, sőt, általában az a tapasztalat, hogy ezt sokkal inkább igénylik a látogatók. A Sárospataki Református Kollégium Gyűjteményének igazgatója ezt így fogalmazta meg: „... van audiovizuális és digitális, virtuális interpretáció is, a múzeumban különösen, ahol vadonatúj az állandó kiállításunk. Azonban érdekes tapasztalat, hogy az embereket kevésbé érdeklik a digitális megoldások, mert ezek veszik körül őket nap mint nap... kiváló kollegáink pedig úgy tudják bemutatni a 16. századi latin nyelvű iratokat is, hogy annak is felkeltsék az érdeklődésüket, akiktől ez nagyon távol áll.” (Dr. Dienes Dénes szóbeli közlése alapján) Hasonlóképpen vélekedett az Érseki Palota igazgatója, aki azt mondta: „Vannak interaktív, audioguide megoldások a palota bemutatására, de főként a személyes tárlatvezetésben, tudásanyag-átadásban hiszünk, erre igyekszünk inkább átállni, mert az a tapasztalatunk, hogy a személyre/csoportra szabott, személyes vezetés számít a legtöbbet.” (Hernád-fői Csaba szóbeli közlése alapján) Hasonlóképpen gondolkodnak erről Mátraverebély-Szentkúton, ahol Dr. Orosz Lóránt kegyhelyigazgató atya kiemelte, hogy rendkívül fontosnak tartják a személyes vendégfogadást, és nagyon szeretik a zárandokok, amikor a csuhás atya fogadja őket. Frank Mariann, a Csodarabbik Útja projekt vezetője is megerősítette, mely szerint a mádi zsinagóga bemutatásánál abszolút a személyességet részesítik előnyben. Sajópálfalán nincs is más, csak személyes vezetés, de erről is pozitívak a visszajelzések, sőt, én magam is megtapasztaltam a szeretetteljes, barátságos fogadtatást, ahogyan Göncön is. A Károlyi Gáspár Bibliakiállításon 60-40% körülbelül a személyes és digitális interpretáció aránya; saját tapasztalatom, hogy Göncön volt a legélménytelibb a digitális bemutatás, ugyanakkor itt is nagy szükség van a lelkes, csupaszív és csupamosoly Mártika vendégszeretetére, amely megteremti azt a szeretetteljes légkört, és amely elengedhetetlen a vendégek számára ahhoz, hogy jól érezzék magukat.

Összességében tehát a H2-es hipotézis elfogadható, hiszen a szolgáltatói és a fogyasztói oldal megvizsgálása is azt mutatja, hogy a vallásturizmusban a személyes információátadást jobban igénylik az utazók a digitális megoldásokkal szemben.

H3: Az értékkincs-kiegészítők és -bővítők üzemeltetői kevésbé tartják fontosnak értékkincsük népszerűsítését, mert nem ezt érzik elsődleges feladatuknak.

A harmadik hipotézis megvizsgálásához elsősorban az elkészített mélyinterjúk válaszait hívtam segítségül, hiszen ezen beszélgetések alkalmával volt lehetőségem jobban belelátni a szolgáltatói oldal működésébe, valamint a felkeresett hat értékkincsből öt nem zászlóshajó kategóriába tartozik, tehát magas arányban tudtam vizsgálni az értékkincsek üzemeltetőinek a

marketingtevékenységhez való viszonyulását. Mátraverebély-Szentkút az egyedüli zászlóshajó a hat elem közül, az értékkincs-bővítők közé tartozik:

- Érseki Palota Turisztikai Látogatóközpont
- Károlyi Gáspár Múzeum és Bibliakiállítás
- Sárospataki Tudományos Gyűjtemény

Értékkincs-bővítőnek a sajpófalfalai görögkatolikus templomot és a Könnyező Mária kegyképet tekinthetjük, és ugyan a Csodarabbik útja lineáris és a zsidó valláshoz köthető attrakcióként különleges szerepet tölt be a megkeresett értékkincsek listáján, ismertség és jelentőség szempontjából úgy ítéltam, hogy a jelen hipotézisvizsgálatnak megfelelő, ezért ennek a projektnek is meg kívánom vizsgálni a marketinghez való hozzáállását.

Az interjúkészítés során a marketingtevékenységre vonatkozóan a következő válaszokat kaptam:

Károlyi Gáspár Múzeum és Bibliakiállítás: „A múzeum saját honlappal rendelkezik (bár most van átalakítás alatt, kissé még hiányos) Tavasszal a közösségi média felületein keresztül is szeretnénk magunkat reklámozni. Bejelentkezni telefonon keresztül lehet, nyitvatartási időben.” (Jánvári Béla szóbeli közlése alapján)

Sajpófala, görögkatolikus templom: „Gyülekezeti honlapon lehet tájékozódni, van egy könyv a könnyezésről, illetve olyan látogatóink is vannak, akik másoktól hallottak a kegyképről.” (Kiss Attila atya szóbeli közlése alapján) A zarándokházba a foglalások emailen vagy telefonon történnek.

Sárospataki Tudományos Gyűjtemény: „Útmenti hirdetőtáblákat használunk Patak környékén, illetve van honlapunk, szerződéses kapcsolataink, valamint támogatott kiadványokban, könyvekben, ahol lehet, igyekszünk szerepeltetni a nevünket, logónkat.

Foglalási rendszerünk nincsen; helyesbítve, emailen szoktak foglalni hozzánk, de a legtöbb előjegyzés telefonon történik. Ez fontos, mert hatalmas tereink nincsenek, ezért jó, ha tudjuk, hogyha többen érkeznének egyszerre.” (Dr. Dienes Dénes szóbeli közlése alapján)

Érseki Palota Turisztikai és Látogatóközpont : „Időszakosan meghirdetjük a palotát utazási irodáknak, az egri főegyházmegyéhez tartozó iskoláknak; tájékoztató emailt küldünk nekik. A rendezvényeinkről tájékoztatást több száz helyre szoktunk küldeni, de ott van a múzeumok éjszakája, amikor nincs szükség marketingre, csak úgy jönnek az emberek. Az adventi időszakban pedig óvodákat, iskolákat keresünk fel. Ezenkívül saját honlapunk van, és van egy-két fizetett ügynökség, aki hirdet bennünket, de itt van a Szállás.hu, a Hungary Card, de gyakran egymás között is hirdetnek minket a vendégek, viszik a jóhírünket, interneten is és személyesen is.

Online jegyeladásunk egyelőre nincsen, majd a kombinált jegyeket lehet online is vásárolni. Egyelőre a legtöbb foglalásunk emailben vagy telefonon érkezik be, de nagy százalékban előfordul az is, hogy foglalás nélkül egyszer csak "betoppannak" a vendégek.” (Hernádfői Csaba szóbeli közlése alapján)

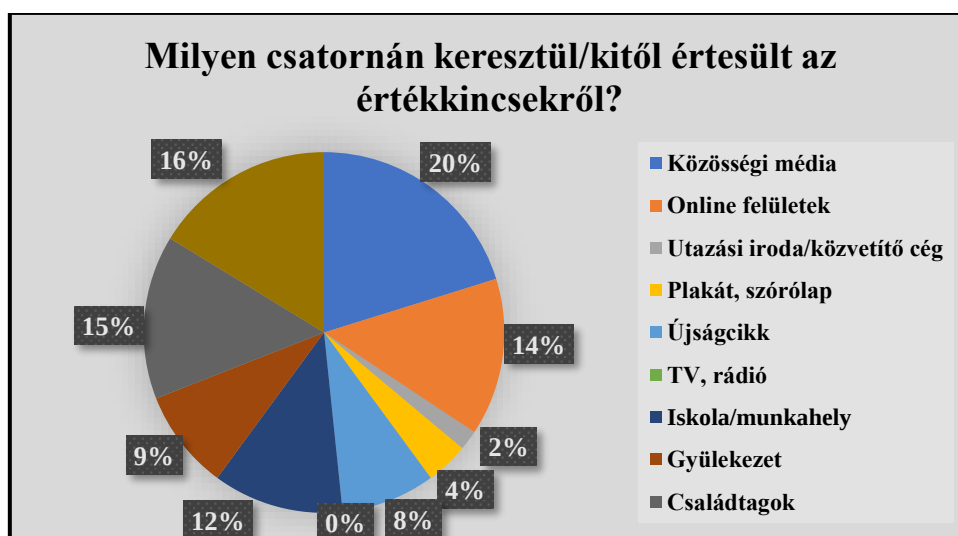
Csodarábbik útja: „Turisztikai útjelzőtáblák a környéken, Booking, saját weboldal, social media felületek, és most a településen belül most fogunk kihelyezni turisztikai útjelzőtáblákat.

A kiállításához van foglalási rendszerünk, de nem kötelező a bejelentkezés, és főként csak a nagyobb csoportok szoktak előzetesen szólni az érkezésükről.

A szállásra a hivatalos szállásfoglalo felületeken túl a weboldalunkon is be lehet jelentkezni, plusz telefonon és emailen is.” (Frank Marianna szóbeli közlése alapján)

Áttekintve a válaszokat, arra tehetünk megállapítást, mely szerint mindegyik értékkincs folytat marketingtevékenységet, Sajópálfala kivételével mindegyik rendelkezik saját honlappal, és a legtöbben igyekeznek kihasználni a közösségi média felületeit is, valamint a már működő foglalási, népszerűsítési platformokon (pl.: Booking.com, HungaryCard) igyekeznek fent lenni. Ugyanakkor a válaszokból az is kiderül, hogy nem minden értékkincs fektet ugyanakkora hangsúlyt értéke népszerűsítésére, hiszen ki több, ki kevesebb marketingeszközt használ.

Az interjúk során adott válaszokkal párhuzamba vonhatók a kérdőív válaszai is, amelyeket a lentebb látható kördiagramm (20. ábra) szemléltet. Konklúzióként elmondható, hogy a legtöbben az üzemeltetők által is kiemelt módon értesülnek az értékkincsekről: legmagasabb arányban (20%) a közösségi média felületein, de sokan (16%) gyülekezeten belül értesülnek az értékekről, ám az online felületeken és a családtagok általi tájékozódás aránya is igen magas (14 és 15%).

17. ábra: Milyen csatornán keresztül/kitől értesült az értékkincsekről?

Forrás: Saját kutatás alapján saját szerkesztés (2024)

Visszatérve a szolgáltatói oldalhoz, azt lehet mondani, hogy nem egységes a népszerűsítéshez való hozzáállás az értékkincs-vezetők körében. Sajópálfalán például Kiss Attila atya bevallotta, hogy ő lelki ember, elsődleges feladatának a hívek összefogását, az ige hirdetését tartja, a turisztikai szolgáltatások -beleértve a marketinget is- fejlesztésére ezért kevesebb figyelem jut, akik érkeznek hozzá, szeretettel fogadja őket, azonban külön nem törekszik a népszerűsítésre.

Frank Marianna a Csodarabbik Útjával kapcsolatban egy érdekes információval szolgált erre a kérdésre válaszul, ugyanis az orthodox zsidók, szemben a neológ zsidókkal, fogadhatják ugyan a vendégeket, de külön nem népszerűsíthetik a birtokukban lévő értékkincset.

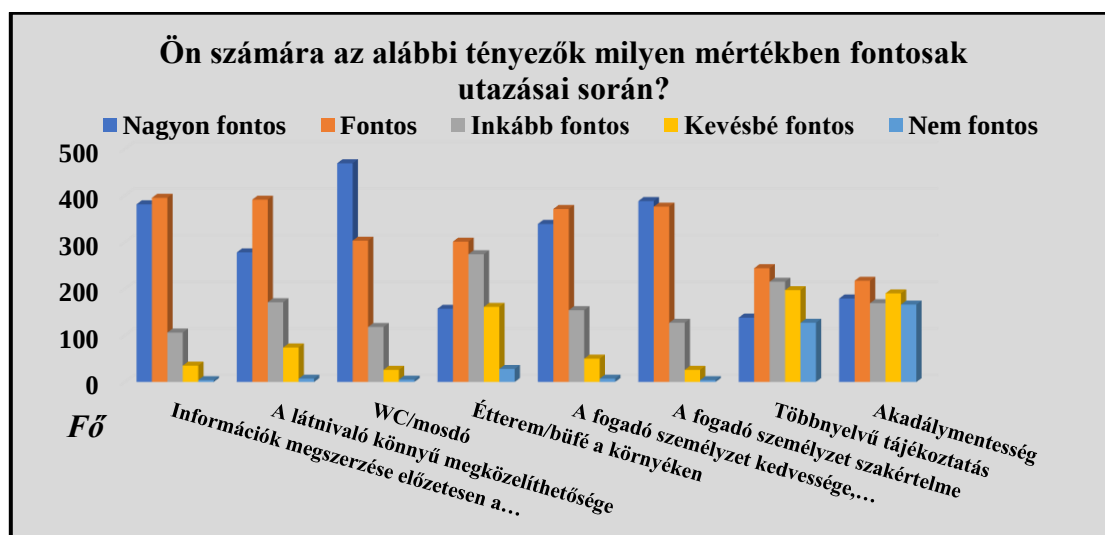
Sárospatakon elmondta Dr. Dienes Dénes professzor Úr, hogy a Tudományos Gyűjtemény munkatársainak a tárlatvezetés és a látogatók fogadása másodállás, mindenkinek egyéb elfoglaltsága is van, tehát a munkaerő-kapacitás figyelembevétele miatt, és azért, mert nem az értékkincs az elsődleges bevételforrás, van ugyan marketingtevékenység, de nem ez áll a fókuszban. Az Érseki Palota esetében pedig nehéz versenyezni az egri várral, vagy éppen a fürdőkkel, a borászatokkal, ezért az 1700-as évek értékeinek bemutatása és népszerűsítése is nehéz, kihívásokkal teli feladat.

Több látnivalót, több oldalról megvizsgálva, érezhető, hogy speciális helyzete van a vallási értékkincseknek, ami a nem zászlóshajókat illeti legalábbis. Ennek hátterében az áll, mely szerint többféle akadályba ütközhet a marketingtevékenység: vagy hitbeli elvek korlátozzák, vagy a vezetőjének nem ez az elsődleges feladata, törekvése, vagy turisztikailag olyan desztinációban helyezkedik el az értékkincs, ahova alapvetően főleg zarándok megy, másodlagos fogyasztó nem igazán, a zarándok pedig utánajár marketing nélkül is az információknak... valamint a legtöbb esetben nem profitorientált egységekről beszélünk, tehát a profitszerzés sem generálja a fokozott népszerűsítés gondolatát. Összességében tehát megállapítható, hogy jelen van a marketing az értékkincsek üzemeltetése során, de vagy nem foglal el központi szerepet a vezetők életében, vagy különféle akadályokba ütközik.

Megvizsgálva az interjúk során készített válaszokat, valamint a régióban található többi értékkincs-kiegészítő és -bővítő marketingtevékenységét, a H3-as hipotézis, mely szerint az értékkincs-kiegészítők és -bővítők üzemeltetői kevésbé tartják fontosnak értékkincsük népszerűsítését, mert nem ezt érzik elsődleges feladatuknak, elfogadható.

H4: A vallásturizmusban a szolgáltatói oldal hitelessége, a személyzet kisugárzása és szakértelme különösen fontos a látogatók számára az alapinfrastruktúra megléte mellett.

A kérdőív utolsó kérdése fontossági skálán mérte azt, hogy bizonyos infra- és szuprastrukturális, valamint személyi tényezők mennyire játszanak fontos szerepet az utazók számára. Amennyiben rangsoroljuk a felsorolt tényezőket (21. ábra), az első négy között harmadik és negyedik helyen szerepel a fogadó személyzet szakértelme és barátságossága, előbbi 82,95%-ban, utóbbi 77,09%-ban legalább fontos a kitöltők számára. Olyan szuprastrukturális elem mint az étterem megléte, vagy az infrastruktúrához tartozó elvárás, mely szerint legyen könnyen megközelíthető a látnivaló, csak ezután következnek. Ahogyan azt a második hipotézisvizsgálattal alátámasztottuk, a látogatók, zárandokok számára fontos a személyes interpretáció. A válaszok és a lenti diagram alapján viszont az is megállapítható, hogy egyáltalán nem mindegy, hogy ez a személyes bemutatás hogyan történik. Ezt támasztják alá a kitöltők visszajelzései. Általánosíthatunk, és mondhatjuk, hogy ez a turizmus minden területén fontos, és így is van, de talán a vallásturizmusban fokozottan igaz ez a ténymegállapítás.

18. ábra: Ön számára az alábbi tényezők milyen mértékben fontosak utazásai során?

Forrás: Saját kutatás alapján saját szerkesztés (2024)

Ha ennek a kijelentésnek a háttérét vizsgáljuk, azt mondhatjuk, hogy a vallásturizmus olyan szempontból is speciális válfaja a turizmusnak, hogy itt lelkeségre épül az értékkincs, a látogatás. A lelkeség, a hit képviselése pedig felelősség, mert akár elsődleges, hívó látogató érkezik egy értékkincshez, akár másodlagos, a kultúra iránt érdeklődő személy, egyáltalán nem mindegy, milyen fogadtatással találkozik. Hangsúlyozandó: a vallásturizmus találkozási lehetőség. Elmondható, hogy egy emberi kapcsolat is akkor lesz két ember között kiegyensúlyozott és boldog, ha minőséggel van megtöltve, hiszen erre vágyunk- akkor annak a turizmustípusnak, amelynek fókuszában a kapcsolódás, találkozás áll, hogy ne kellene minőséginek lennie?!

Ha hívőként utazik az ember, többféle motivációja lehet: elcsendesedni szeretne, választ keres egy vagy több kérdésre, vágyik az Istennel való találkozásra, szeretne feltöltődni, közösségekben lenni, stb. Több esetben előfordulhat, hogy megfáradt, megtört és érzékeny állapotban érkezik ilyenkor az ember egy-egy értékkincshez, és lényeges, hogy az ottani munkatársak, atyák, lelkészek, tárlatvezetők hogyan viszonyulnak hozzá, esetleg megélheti-e biztonságos és bizalmi körben a hitét az illető vagy sem.

A nem hívő emberek esetében pedig, akik lehet, hogy közömbösek a hittel kapcsolatban, vagy szkeptikusak, esetleg keresők, vagy egyszerűen csak kulturális szempontból érdeklődők, talán még kevésbé hanyagolható el a szolgáltatói oldal hitelessége, mert a hétköznapiakban sem mindegy, milyen nyomot hagyunk egy másik emberben, de egy vallásturisztikai helyszínen, ahol a misszió, Isten szeretetének közvetítése és az evangélium hirdetése az elsődleges cél, döntő jelentőségű az emberi hozzáállás is. Az interjúkészítések alkalmával az előző gondolatokat teljes mértékben alátámasztva éreztem a szolgáltatói oldal részéről, ugyanis majdnem mindegyik interjúalany hangsúlyozta, hogy fontosak számukra az emberi igények, és igyekeznek úgy hozzáállni a látogatókhoz, hogy kaphassanak a látogatás során valamit az oda érkezők.

A következőkben három értékkincs-vezető gondolatát szeretném idézni:

„Az emberek 99%-a azért jön hozzánk Sajópálfalára, mert lelkileg szeretne feltöltődni, elmélyülni. Ebben igyekszünk segíteni a látogatókat.” (Kiss Attila atya szóbeli közlése alapján)

„Fontos azt is elmondani, hogy a mi értékkincsünk itt Sárospatakon nem egy zárándokhely, hanem a látogatók fő motivációja a művelődés iránti érdeklődés. Tehát nem szeretnénk erőltetetten bemutatni az értékkincset, ugyanakkor az egyházi jelleget sem akarjuk kicsinyíteni; arra törekszünk, hogy a látogatók szeretettel találkozzanak a látogatáskor. Tehát szeretnénk, ha az ide érkezők ne csupán tájékoztatást kapjanak, hanem hazavihessenek valami pluszt is látogatásuk után.” (Dr. Dienes Dénes szóbeli közlése alapján)

„A búcsúk, zárándoklatok alkalmával lehetőség van letenni, elengedni súlyos bűnöket, megtisztulni, megújulni. Mi ebben igyekszünk segítséget nyújtani, ebben szeretnénk jelen lenni, az emberek lelki igényeit szeretnénk kielégíteni gyóntatással, prédikációval, szent misével. Valamint szeretnénk, hogyha az ide érkezők, adott élethelyzetükben békességgel, Isten akaratára bízva gondjaikat mehetnének el tőlünk.” (Dr. Orosz Lóránt atya szóbeli közlése alapján)

A szakértelemnél viszont szeretnék elidőzni kicsit, ugyanis ez jelenleg Magyarországon különleges helyzetben van, ami a vallásturizmust illeti. Egyrészt a vizsgált régióban, de szerte az országban elenyésző a vallásturizmusban dolgozók között az, akinek van turisztikai végzettsége. A legtöbb értékkincs egyházi tulajdonban van, és egyházi személy üzemelteti, aki első sorban lelki ember, és gyakran nemcsak egy értékkincs üzemeltetése, hanem egy gyülekezet

pásztorolása is feladata. A vallásturizmusban sok esetben eltérőek a célok az egyház és a turizmus részéről, és a kettő kommunikációja, összehangolása kihívást jelent. Szontágh Szabolcs, a Nemzeti Vallásturizmus Tanács főtitkára így fogalmazta ezt meg: „Hogyha a turizmus egy medence, akkor van egyházi személy, aki ebbe önként beleugrik, mert akar úszni a medencében, és sikerül is neki: külön tudja választani a szakrális részt a profántól, és látja ebben a misszió lehetőségét. A második kategória, aki nem akar magától beleugrani a medencébe, őt belölik, mert nem teheti meg, hogy nem nyitja ki a templomot, mivel olyan érték van a birtokában- neki meg kell tanulnia úszni. A harmadik kategória talán a legveszélyesebb, amikor azt mondja valaki, hogy sokan vannak abban a medencében, biztos jó a víz...ezért beleugrik a vízbe, de csak utána derül ki, hogy kicsit mély, kicsit hideg az a víz. Összefoglalva, ahhoz, hogy az összehangolása működjön a vallásnak és a turizmusnak, nagyon nagy szükség van párbeszédre az egyház, a turizmus és az állam között.” Ezen párbeszéd igénye meg is van fogalmazva a Nemzeti Vallásturizmus Intézkedési tervben, többek között ennek a fejlesztésén is dolgoznak a vallásturizmushoz kapcsolódó egyházi, turisztikai és állami szereplők.

Mindemellett különösen hangsúlyos az alap infra- és szuprastruktúra, amely sok értékkinccs esetében „hagy még kívánnivalót maga után”, erről is beszélt főtitkár Úr. A zászlóshajók magas látogatószáma, a vendégigények kevésbé engedik meg azt, hogy ezen tényezők ne legyenek meg, azonban az értékkinccs-kiegészítők és -bővítők esetében gyakran hiányosak ezen feltételek, szolgáltatások megléte. Hogyha a diagramra visszagondolunk a fejezet elején, megállapítható, hogy a „Nagyon fontos” kategóriaként a legtöbb ember (a kitöltők 50,92%-a) a „Wc/mosdó” meglétét jelölte, de igen magas igény van a megfelelő információt tartalmazó táblákra (41,37%)), és arra, hogy a látnivaló minél könnyebben megközelíthető legyen (30,18%). Ám magas számú igény mutatkozik különböző vendéglátóegységek elérhetőségére is, tehát ezen alapelemek elérhetővé tétele elengedhetetlen egy-egy értékkinccs fejlesztése során, tehát a Nemzeti Vallásturizmus Tanács erre is nagyobb hangsúlyt szeretne fektetni.

Összességében, megvizsgálva és körbejárva a kérdést keresleti és kínálati oldalról is, mely szerint a vallásturizmusban a szolgáltatói oldal hitelessége, a személyzet kisugárzása és szakértelme különösen fontos a látogatók számára az alapinfrastruktúra megléte mellett, H4-es hipotézisünk elfogadható.

5.2 Régi kutak, élő víz: a térségben fellelhető jó gyakorlatok az interjúk alapján

A következőkben az elkészített interjúk alapján szeretnék ismertetni pár megvalósult jó gyakorlatot a régióban. Hely szűkében hat darab interjú közül három értékkinccs legkiemelkedőbb erősségét kívánom bemutatni.

Elsőként a Csodarabbik útja projekt fenntartható működése kiemelendő, ugyanis, ami az emberi erőforrás-gazdálkodást illeti, az üzemelés óta négy emberrel tud működni, hiszen a 150 km-es zárandoklat állomásai külön emberi erőforrást nem igényelnek, egyedül a mádi múzeumot és kiállítást, a zsinagógát mint kiemelt látogatóközpontot, valamint a szálláshelyet kell üzemeltetni; ehhez elég két takarítónő és a látogatóközpont két vezetője. A projekt tervezésénél cél is volt az, hogy fenntarthatóan meg lehessen ezt az egészet valósítani, de ezt azért is lehet így, mert a projekt háta mögött ott áll az EMIH, ezért nem kell külön könyvelő, pénzügyi szakember, stb., mert ezeket az EMIH elviszi. A projekt vezetője tehát nagyon igyekszik a meglévő kapacitást logikusan és takarékosan, fenntarthatóan hasznosítani, valamint hisz az együttműködésben, és ez példaértékű. (Frank Marianna szóbeli közlése alapján)

Együttműködés szempontjából kiemelendő a Sárospataki Tudományos Gyűjtemény, hiszen jól kihasználja mind regionális, mind nemzetközi kapcsolatait, ugyanis van együttműködés Rákóczi Múzeummal és a Magyar Nyelv Múzeumával, de még a sátoraljaújhelyi Börtönmúzeummal is vannak rendszeresen közös rendezvényei. Ezen felül a gönci Biblikiállítás és a Tompa Mihály emlékház említendő Keleméren. Ezek közös szervezés általában, és folyamatos együttműködés. Valamint alkalmanként műtárgyakat is cserélnek a kiállítások. Szakmai együttműködés pedig a református gyűjteményekkel alapvetően van (pl. Pápa, Debrecen, Budapest). Nemzetközi szinten említhető Csehország, Comenius kapcsán. (Dr. Dienes Dénes szóbeli közlése alapján)

Zászlóshajó jellege és komplexitása miatt fontos kiemelni Mátraverebély-Szentkutat; itt az elmúlt években megvalósult fejlesztések eredményeképpen a látogató egy modern, professzionális és komplex szolgáltatáscsomagot kap, ugyanis egy helyen elérhető szállás, étterem, ajándékbolt, információs pult, a vallásturizmus szempontjából fontos liturgikus alkalmakon is részt tudnak venni a látogatók, csodálatos a földrajzi és környezeti elhelyezkedése az értékkincsnek, emellett egyéni, csoportos és családi vendégek számára is elérhető kondíciókkal rendelkezik az értékkincs. Nem csoda tehát, hogy becslések szerint a régióban ezt az értékkincset látogatják a legtöbben (150.000-200.000 fő) évente. (Dr. Orosz Lóránt szóbeli közlése alapján)

Számos jó gyakorlatot a kutatási részben is megemlítettem, azonban a dolgozat hosszúságára való tekintettel ebben a fejezetben már csak egy SWOT elemzéssel szeretném bemutatni a régió vallásturizmusát.

5. táblázat: Észak-Magyarország vallási turizmusának SWOT elemzése

Forrás: Saját kutatás alapján saját szerkesztés (2024)

Erősségek	Gyengeségek
• Gazdag értékkínálat • Kulturális sokszínűség • Történelmi/Vallástörténeti gazdagság • Felekezeti sokszínűség • Jelentős természeti értékek, mint befogadó környezet • Nagyrészüik turisztikai desztináció része	• Infra és szuprastrukturális hiányosságok a befogadó településeken • A zászlóshajó projektetől eltekintve sok esetben periférikus elhelyezkedés • Üzemeltetési kihívások elsősorban a kisebb értékkincsek esetében • Termékfejlesztési hiányosságok • Szakemberek hiánya • Marketing hiányosságok • Nincsen átfogó adatbázis • Együttműködés hiánya
Lehetőségek	Veszélyek
• Az egyház, az állam és a turizmus szakma kommunikációja • Edukáció • Ökumenizmus erősítése • Adatbázis létrehozása • Együttműködések erősítése (felekezetek, önkormányzatok, állami szereplők) • Infra- és szuprastrukturális fejlesztések a befogadó településeken	• Periféria szerep erősödése • Szakképzett munkaerő elvándorlása • Zászlóshajó értékkincseknél túlturizmus (a meghittség elvesztése)

5.3 „Peremen járás”: fejlesztési lehetőségek a keresztény valláshoz kötődő turizmusban – hálózatosodási lehetőségek

Ebben a fejezetben, a teljesség igénye nélkül ugyan, de vállalkozom arra, hogy a régió vallásturisztikai fejlesztésére vonatkozó gondolataimat megfogalmazzam.

Egész kutatásom alatt, illetve az értékkincs vezetőivel, valamint a Vallásturizmus Tanács főtitkárával folytatott interjú során egyre inkább alátámasztást nyert az a feltevés, mely szerint a vallásturizmusban, Magyarországon biztosan, nagy szükség van a más értékkincsekkel, att-

rakciókkal való együttműködésre. Ez amiatt van így, mert ugyan igaz, hogy országunkban számos értékes, valláshoz köthető látványosság található, azonban nagyrésztük alapvető infra- és szuprastrukturális fejlesztésre szorul, illetve a legtöbb, főként értékkincs-bővítőt és -kiegészítőt csupán a társadalom egy szűk rétege ismeri. Tehát az infra- és szuprastrukturális fejlesztéseken túl elsősorban a szolgáltatói oldal tájékozódására lenne szükség, ugyanis sokszor a szolgáltatók, még felekezeten belül sem tudnak egymás értékkincseiről, tehát az ismeretszerzés, illetve a részben vagy egészben ezt kiegészítő kommunikáció mindenképpen hiánypótló lenne. (Szontágh Szabolcs szóbeli közlése alapján)

Továbbá, mivel a zászlóshajók mellett igen sok értékkincs-bővítő és -kiegészítő található hazánkban, amelyek önmagukban nem nyújtanak vonzerőt, az ő népszerűsítésükre született meg a gondolat, mely szerint több értékkincs hálózatosodása révén népszerűsíteni lehetne az értékkincseket. Erre a hálózatosodásra láthatunk példát a Tiszántúli Református Egyházkerületben, amely projekt a 3.7-es fejezetben bővebben is kifejtésre került. A hálózatosodás lényege, hogy több értékkincset összekapcsol a szolgáltató oldal, és azokat egy projekten belül, akár kombinált jegyeladást megvalósítva értékesíti, népszerűsíti. Emellett fontos, hogy nemcsak zászlóshajókat, vagy értékkincs-bővítőket illetve -kiegészítőket kapcsol össze egy-egy projekt, hanem vegyesen több értékkincstípust, bevonva akár más, nem vallásturizmushoz köthető attrakciót is. Erre lehet példa Egerben az Érseki Palota Turisztikai és Látogatóközpont, amelynek a vezetősége most pont azon dolgozik, hogy a jövőben kombinált jegyet értékesíthessen, és egy csomagban, akár több napra lebontva ne csak a palotát, hanem annak pincerendszerét, a Főegyházmegyei Könyvtárat és Csillagvizsgálót is megnézhessek a látogatók; hosszútávú terv pedig az egri vár bekapcsolása is ebbe a hálózatba. (Hernádfői Csaba szóbeli közlése alapján)

6 Összegzés

A dolgozat végén, összegzésképpen elmondható, hogy a vallásturizmus jelenléte - ha akkor még nem is így hívták - az emberiséggel majdnem egyidős, jelentősége töretlen, sőt, nő az utóbbi évtizedekben. Jelentőségének erősödését jelzi Magyarországon, hogy 2021 év végén megalakult a Nemzeti Turizmus Tanács, és a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 2.0 számába a Nemzeti Vallásturizmus Intézkedési Terv is belekerült, hiszen nagy potenciál van a turizmus ezen ágában. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy ezen lehetőségek a megfelelő erőforrások kiaknázásával és a fogyasztói igények figyelembevételével használhatóak ki.

Országunkon belül kutatásom az Észak-Magyarország régió vallásturizmusának bemutatására, jelentőségének és fejlesztésének vizsgálatára irányult. Hipotéziseim megfogalmazásakor kíváncsi voltam többek között a fogyasztói oldal főbb prioritásaira, megvizsgáltam az értékkincsek marketingtevékenységét, valamint közelebbről megnéztem, vajon igazolható-e Észak-Magyarországon, bizonyos feltételek mellett, egy, a vallásturizmusra alapvetően jellemző nemzetközi trend.

A hipotézisvizsgálat során egy hipotézist elvettem, hármat pedig el tudtam fogadni, a következők szerint:

H1: Az a trend, mely szerint nő a vallásturizmusban résztvevők száma, főként a zászlóshajókra, az ismertség és jelentőség szempontjából legismertebb értékkincsek látogatására vonatkozik az Észak-Magyarország régióban. ELVETENDŐ

H2: A vallásturizmusban az értékkincsek interpretációja esetén a digitális eszközök alkalmazása kevésbé keresett a személyes, frappáns és szakavatott tájékoztatással szemben. ELFOGADHATÓ

H3: Az értékkincs-kiegészítők és -bővítők üzemeltetői kevésbé tartják fontosnak értékkincsük népszerűsítését, mert nem ezt érzik elsődleges feladatuknak. ELFOGADHATÓ

H4: A vallásturizmusban a szolgáltatói oldal hitelessége, a személyzet kisugárzása és szakértelme különösen fontos a látogatók számára az alpinfrastruktúra megléte mellett. ELFOGADHATÓ

Leendő közgazdászként, a turizmusban reménység szerint egyre jártasabb szakemberként, kutatásom legnagyobb tanulsága és talán a fő üzenete az volt, hogy a vallásturizmusban rendkívül fontos a hitelesség, a személyesség, a személyes kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás megléte és magas minősége a látogatók felé. Ez az a gondolat, amely leginkább megragadott, és továbbgondolásra késztet. A jövőben, amennyiben megvalósul a célkitűzésem, mely szerint

elkezdett tapasztalatszerzésem folytassam a témában, szeretném még átfogóbban megvizsgálni a személyesség és hitelesség témakörét, valamint még nagyobb és átfogóbb ismeretre kívánok szert tenni a témában, akár a kutatás területét szélesítve, akár elmélyedve egy-egy értékkincs elemzésében, fejlesztési lehetőségeiben.

7 Jövőkép, javaslatok

Ahogy arra már többször utalást tettünk, a vallásturizmus fókuszba került Magyarországon, s ezzel lehetőség nyílt arra, hogy azt a mind vallási, mind kulturális szempontból sokszínű és gazdag értékkészletet, amellyel hazánk rendelkezik, különböző fejlesztések és együttműködések segítségével megmutassa. Elmondható, hogy a vallásturizmus jelentőségének és nemzeti, vagy éppen nemzetközi ismertségének erősítésére tett törekvések megvalósulóban vannak. Jelenleg is kezdődnek, folynak vagy éppen lezárulnak vallásturisztikai projektek, ezekkel mind lehetőség nyílik a vallásturisztikai értékek kiaknázására, bemutatására és népszerűsítésére. Amennyiben ez a tendencia folytatódik, úgy sokat ígérő együttműködés jöhet létre az egyház, az állam és a turizmus szakma között, ennek azonban elengedhetetlen feltétele ezen három szereplő egymás iránti nyitottsága, kommunikációja és kooperációja.

Az értékkincsek üzemeltetésében vannak kiemelendő jó gyakorlatok, azonban nagyon sok kisebb attrakció küzd nehézségekkel, amelyeknek egyik fő oka a méretük és a szakemberhiány. A termékfejlesztésben jelentkező hiányosságok egyik megoldási lehetősége a vallásturisztikai szakemberek számának növelése, amely professzionális választ jelentene a kihívásokra. A másik megoldási lehetőség az értékkincsek, de főleg az értékkincs-kiegészítő attrakciók számára az összefogás és a hálózatosodás, amely nemcsak az értékek közös megjelenését és termékfejlesztését segítheti, hanem a vallásközi párbeszédet is tovább erősítheti.

8 Irodalomjegyzék

Szakirodalom:

- Barna, B. (1994). Magyar Katolikus Lexikon. Letöltés dátuma: 2024. 02. 21., forrás: <https://lexikon.katolikus.hu/K/k%C3%B6nyvez%C5%91%20M%C3%A1ria.html>
- Biblia*. (2016). Budapest: Kálvin János Kiadója.
- Budovich, L. (2023. 05. 30.). The impact of religious tourism on the economy and tourism industry. Letöltés dátuma: 2024. 01. 25., forrás: https://www.scielo.org/za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0259-94222023000100074#corresp
- Cybulskie, D. (2023). Medieval Pilgrimages: It's All About the Journey. Letöltés dátuma: 2024. 01. 20., forrás: <https://www.medievalists.net/2015/08/medieval-pilgrimages-its-all-about-the-journey/>
- Dolhai, L. (2011). A zarándoklat teológiája. Letöltés dátuma: 2023.. 06. 18., forrás: [kegyhely.doroszlo.net: http://kegyhely.doroszlo.net/html/a_zarandoklat_teologiaja.html](http://kegyhely.doroszlo.net/html/a_zarandoklat_teologiaja.html)
- Domjáné Nyizsalovszki, R., & Csáfor, H. (2023). Zarándokok nyomában - az Egri Főegyházmegye vallási turizmusa a kezdetektől napjainkig. Letöltés dátuma: 2024. 01. 25.
- Drotár, N. (2020). Tokaj-Hegyalja zsidó turizmusának fogadóképességét befolyásoló fejlesztések és negatív hatások. Letöltés dátuma: 2024. 03. 19.
- Dupcsik, C., & Repárszky, I. (2009). *Élő történelem*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- Gonda, T. (2022). Alternatív turizmus. Akadémiai Kiadó.
- Imteaz, H. (2005). *A zarándoklat*. Budapest: Iszlám Egyház Fordító Iroda.
- Jakab, G. (1992). *Az ókori görög és római világ*. Budapest: Horn György.
- Jászberényi, M. (2020). *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kim, S., & Kim, B. (2019). The effect of religious tourism experiences on personal values. Letöltés dátuma: 2023. 04. 24., forrás: <file:///C:/Users/Sz%C3%A9n%C3%A1si/Downloads/BonaKim2019Theeffectofreligious tourism experiences on personal values.pdf>
- Koenig, H. (2001). Handbook of Religion and Health. Letöltés dátuma: 2023. 02. 08., forrás: https://www.healways.hu/vallasossag-testi-lelki-egeszseg?fbclid=IwAR1ZpBnp08Cg_36TT_KQxyifJF4k1T_hbQlgb0BCb7OFQbI3u5vIO1gQMBc

- Korpics, M. (2007). A zarándoklat mint a szakrális kommunikáció egy színtere. Pécs, Baranya megye, Magyarország.
- Kovács, E., & Kiss, K. (2018). Turisztikai trendek. Akadémiai Kiadó.
- Kovács, N. (2002). Egyetemes vallástörténet. Kolozsvár, Románia. Letöltés dátuma: 2023. 06. 29.
- Magyar Turisztikai Ügynökség. (2020). Letöltés dátuma: 2024. 02. 08., forrás: <https://mtu.gov.hu/cikkek/matra-bukk-turisztikai-terseg-1926/>
- Magyar Turisztikai Ügynökség. (2020). Letöltés dátuma: 2024. 02. 08., forrás: <https://mtu.gov.hu/cikkek/tokaj-es-nyiregyhaza-turisztikai-terseg-1930/>
- Magyar Turisztikai Ügynökség. (2021). Turizmus 2.0. Budapest. Letöltés dátuma: 2024. 02. 09., forrás: https://mtu.gov.hu/dokumentumok/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf?v=0.159
- Mitev, A., Irimiás, A., & Michalkó, G. (2017). Rítusba oltott átalakulás : transzformáció a vallási turizmusban. Orosháza-Budapest: Turizmus Akadémia. Letöltés dátuma: 2024. 02. 19., forrás: https://real.mtak.hu/54049/1/Turizmus_es_transzformacio2017_p37_50_u.pdf
- Michalkó, G. (2010.). Boldogító utazás. Budapest: MTA Földrajztudományi Kutatóintézet. Letöltés dátuma: 2023.. 06. 30.
- Pikó, B. (2019). Kultúra, társadalom és lélektan. Akadémiai Kiadó. Letöltés dátuma: 2023. 03. 03.
- Pilgrimage growth in the modern world: Meanings and implications. (2007). Letöltés dátuma: 2023. 10. 10., forrás: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048721X07000309>
- Puczkó, L., & Rátz, T. (2017). Az attrakciótól az élményig. Budapest: Akadémiai Kiadó. Letöltés dátuma: 2024. 03. 19., forrás: https://mersz.hu/hivatkozas/dj235aaae_impreszum
- Radhika, K. D. (2018.). The Significance of Religious Tourism. Letöltés dátuma: 2023. 04. 13., forrás: https://www.researchgate.net/publication/328412778_The_Significance_of_Religious_Tourism
- Rebuya, N. (2020). Assessing Religious Tourism Motivational Factors and Experiences of Visitors to Selected Religious Sites in Camarines Sur, Philippines. Letöltés dátuma: 2023. 03. 09.

- Religious Tourism - Statistics. (2023). Letöltés dátuma: 2023. 11. 12., forrás: [www.liquisearch.com](https://www.liquisearch.com/religious_tourism/statistics): https://www.liquisearch.com/religious_tourism/statistics
- Religious tourism has been hit hard in the pandemic as sites close and pilgrimages are put on hold. (2020). Letöltés dátuma: 2023. 11. 15., forrás: [theconversation.com](https://theconversation.com/religious-tourism-has-been-hit-hard-in-the-pandemic-as-sites-close-and-pilgrimages-are-put-on-hold-144394): <https://theconversation.com/religious-tourism-has-been-hit-hard-in-the-pandemic-as-sites-close-and-pilgrimages-are-put-on-hold-144394>
- Robinson, M., & Novelli, M. (2005). Niche tourism: an introduction. Letöltés dátuma: 2023. 03. 22.
- Somnuck, J. (2016.). Religious Tourism, Pilgrimage, and Cultural Tourism.
- Sulyok, J., & Mártonné Máthé, K. (2014). A vallási turizmus helyzete Magyarországon. Turizmus Bulletin. Letöltés dátuma: 2024. 01. 28.
- Századvég Politikai Iskola Alapítvány. (2017). A magyarországi zarándokutak turisztikai kapcsolódásai és üzemeltetési modelljei. Letöltés dátuma: 2024. 01. 25., forrás: file:///D:/Szakdoga/Vall%C3%A1si%20turizmus_Szont%C3%A1gh%20Szabolcs_forr%C3%A1sok/A%20magyarorsz%C3%A1gi%20zar%C3%A1ndokutak%20turisztikai%20kapcsol%C3%B3d%C3%A1sai%20%C3%A9s%20%C3%BCzemeltet%C3%A9si%20modelljei_tanulm%C3%A1nyjav_javKInga.pdf
- Székely, K. (2019). Vallásturisztikai marketing. Szombathely, Vas, Magyarország.
- Szontágh, S. (2019). Kelet-Magyarország zsidó vallásturisztikai lehetőségei. Letöltés dátuma: 2024. 02. 08., forrás: file:///D:/Szakdoga/Vall%C3%A1si%20turizmus_Szont%C3%A1gh%20Szabolcs_forr%C3%A1sok/Kelet_Mo_vallasturizmus_munka.pdf
- Tala, M. (2008). Dimensions of religious tourism. Letöltés dátuma: 2023. 02. 17., forrás: https://www.researchgate.net/publication/233752241_Dimensions_of_religious_tourism
- The European market potential for religious tourism. (2020). Letöltés dátuma: 2023. 11. 12., forrás: <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/religious-tourism/market-potential>
- Tsironis, C. (2022). Pilgrimage and Religious Tourism in Society, in the Wake of the COVID-19 Pandemic: A Paradigmatic Focus on 'St. Paul's Route' in the Central Macedonia Region, Greece. Thessaloniki, Greece.
- UNWTO (2014). International Conference on Religious Tourism: Fostering sustainable socio-economic development for host communities. Betlehem, Palesztina. Letöltés

dátuma: 2023.. 03. 02., forrás: unwto: <https://www.unwto.org/archive/middle-east/event/bethlehem-declaration>

UNWTO (2014). Tourism can protect and promote religious heritage. Spanyolország, Elche.

UNWTO (2021). Conceptual Guidance on Tourism Statistics in the COVID-2019 Context. Madrid, Spanyolország.

Zsolnai, L., Kovács, G., & Ócsai, A. (2022). Gazdaság és vallás- a gazdasági spiritualitás innovatív modellje. Budapest, Pest vármegye, Magyarország. Letöltés dátuma: 2023. 10. 29.

Webes irodalom:

A buddhizmus alapjai. (dátum nélk.). Letöltés dátuma: 2023. 06. 18., forrás: mentalfitnessguru.hu:

[http://mentalfitnessguru.hu/irodalom/td_d_slug_20/#:~:text=A%20buddhizmus%20l%C3%A9nyege%20a%20E2%80%9E%20n%C3%A9gy%20nemes%20igazs%C3%A1g,az%20%C3%BAt%20a%20E2%80%9E%20nyolc%C3%A9t%C5%B1%20nemes%20%C3%B6sv%C3%A9ny%20E2%80%9D%20%28astangika%20marga%](http://mentalfitnessguru.hu/irodalom/td_d_slug_20/#:~:text=A%20buddhizmus%20l%C3%A9nyege%20a%20E2%80%9E%20n%C3%A9gy%20nemes%20igazs%C3%A1g,az%20%C3%BAt%20a%20E2%80%9E%20nyolc%C3%A9t%C5%B1%20nemes%20%C3%B6sv%C3%A9ny%20E2%80%9D%20%28astangika%20marga%20)
29.

Árbócz, L. (2014.. 06. 29.). Kísértetváros rejtőzik a föld alatt: képeken a 7 leghíresebb példa. Letöltés dátuma: 2023. 05. 13., forrás: femina.hu: https://femina.hu/utazas/leghiresebb_katakombak/

Avice, S. (2023. 07). Sedlec Ossuary: A csontok templomának sötét története. Letöltés dátuma: 2023.. 07. 16., forrás: yoair.com: <https://www.yoair.com/hu/blog/sedlec-ossuary-the-dark-history-of-the-church-of-bones/>

Az iszlám. (dátum nélk.). Letöltés dátuma: 2023. 06. 03., forrás: erettsegi.com: <https://erettsegi.com/tetelek/tortenelem/az-iszlam/>

Baranya, P. (2014.). Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Nagykönyvtára. Letöltés dátuma: 2024. 02. 21., forrás: <https://unitas.hu/tagkonyvtar/sarospataki-reformatus-kollegium-tudomanyos-gyujtemenyeinek-nagykonyvtara.html>

Csodálatos Magyarország. (2024). Károlyi Gáspár Múzeum és Bibliakiállítás. Letöltés dátuma: 2024. 02. 21., forrás: <https://csodalatosmagyarorszag.hu/latnivalok/muzeumok/karolyi-gaspar-muzeum-es-bibliakiallitas-gonc/>

csodarabbikutja.hu. (2015). Letöltés dátuma: 2024. 03. 19., forrás: <https://csodarabbikutja.hu/hu>

Das, S. (2022). A hinduizmus eredete. Letöltés dátuma: 2023. 06. 04., forrás: Eferrit: <https://hu.eferrit.com/a-hinduizmus-eredete/>

Egri Főegyházmegye. (2016). Letöltés dátuma: 2024. 02. 08., forrás: <https://katolikus.hu/egyhazmegyek>

grabensia.hu. (2018). SAMSARA, A világ legnagyobb hangtála. Letöltés dátuma: 2024. 03. 21., forrás: <https://grabensia.hu/>

Gyöngyök útja. (2017). Letöltés dátuma: 2024. 02. 19., forrás: <https://gyongyokutja.hu/hu/margaritarum-gyongyok-utja/altalanos-tudnivalok>

Gyöngyös-Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület. (2018). Gyöngyösi Ferences Könyvtár. Letöltés dátuma: 2024. 02. 19., forrás: <https://www.gyongyos-matra.hu/latnivalok/muzeumok-kiallitasok/ferences-rendhaz-es-muemlekkonyvtar/>

Gyöngyös-Mátra Turisztikai Közhasznú Egyesület. (2018). Szent Bertalan templom kincstára és toronykilátó. Letöltés dátuma: 2024. 02. 19., forrás: <https://www.gyongyos-matra.hu/latnivalok/muzeumok-kiallitasok/egyhazi-kincstar-2/>

Herendi, K. (2017). Pszichoforyou. Letöltés dátuma: 2023.. 03. 02., forrás: <https://pszichoforyou.hu/interju-az-onbecsulesrol-kozma-vizkeleti-daniellel/>

Hicks, L. (2023.). StoryboardThat. Letöltés dátuma: 2023. 05. 23., forrás: Maja, Inka és Azték Civilizációk: <https://www.storyboardthat.com/hu/lesson-plans/maja-inka-%c3%a9s-azt%c3%a9k-civiliz%c3%a1ci%c3%b3k>

Horváth, B. (2021). A dark (sötét) turizmus nyomában. Letöltés dátuma: 2023.. 02. 12., forrás: Vasarnap.com: <https://vasarnap.com/piheno/a-dark-sotet-turizmus-nyomaban>

Horváth, Z., & Farkas, Z. (2024). A Tiszántúli Református Egyházkerület turisztikai honlapja. Letöltés dátuma: 2024. 01. 25., forrás: <https://ttre.hu/tartalom/6643/koszonto>

Imteaz, H. (2005). *A zarándoklat*. Budapest: Iszlám Egyház Fordító Iroda.

Kárpáti, L. (2024). Miskolci Szentháromság templom. Letöltés dátuma: 2024. 02. 21., forrás: <https://miskolc.magyarortodox.com/muzeumunk/>

K.Brigitta. (2017.. 02. 28.). A buddhizmus rövid története. Letöltés dátuma: 2023. 05. 20., forrás: azsiaekkové.hu: <https://azsiaekkové.hu/hirek/342-a-buddhizmus-rovid-tortenete>

- Kirándulástippek. (2024). TARCAL, ÁLDÓ KRISZTUS SZOBOR. Letöltés dátuma: 2024. 02. 21., forrás: <https://kirandulastippek.hu/zemplen/tarcal-aldo-krisztus-szobor>
- Központi Statisztikai Hivatal. (2012). Letöltés dátuma: 2024. 02. 19., forrás: <https://www.ksh.hu/>
- Központi Statisztikai Hivatal. (2012). Észak-Magyarország megyéinek gazdasági-társadalmi helyzete. Letöltés dátuma: 2024. 02. 08., forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/miskolcgazdtars.pdf>
- Leveles, Z. H. (2021). MELYIK A LEGNAGYOBB HINDU TEMPLOM A VILÁGON? Letöltés dátuma: 2023. 06. 03., forrás: [hinduizmus.hu: https://hinduizmus.hu/indiai-zarandokhely/legnagyobb-hindu-templomok](https://hinduizmus.hu/indiai-zarandokhely/legnagyobb-hindu-templomok)
- Magyar Kurír. (2020. 11. 19.). Fejlesztések a zarándokokért Mátraverebély-Szentkúton – Interjú Orosz Lóránt OFM kegyhelyigazgatóval. Letöltés dátuma: 2024. 02. 19., forrás: <https://www.magyardurir.hu/nezopont/fejlesztések-zarandokokert-matraverebely-szentkuton-interju-orosz-lorant-ofm-kegyhelyigazgatoval>
- Magyar Kurír. (2021. 08. 19.). Hogyan készülünk fel egy zarándoklatra? Letöltés dátuma: 2024. 02. 19., forrás: <https://www.magyardurir.hu/hirek/hogyan-keszuljunk-fel-egy-zarandoklatra-5-1-jotanacs-orosz-lorant-ferencestol>
- Magyar Kurír. (2022.. 03. 27.). Jeruzsálemről az El Caminóig – Zarándoklatok és Székesfehérvár. Letöltés dátuma: 2023. 06. 20., forrás: [magyardurir.hu: https://www.magyardurir.hu/hirek/jeruzsalemrol-az-el-caminoig-zarandoklatok-es-szekesfehervar-1](https://www.magyardurir.hu/hirek/jeruzsalemrol-az-el-caminoig-zarandoklatok-es-szekesfehervar-1)
- Magyar Kurír. (2023. 02. 15.). Egész évben zajlik a mátraverebély-szentkúti nemzeti kegyhely családbarát fejlesztése. Letöltés dátuma: 2024. 02. 03., forrás: <https://www.magyardurir.hu/hirek/egesz-evben-zajlik-matraverebely-szentkuti-nemzeti-kegyhely-csaladbarat-fejlesztese>
- Magyarországi Karma Kagyüpa Buddhista Közösség. (2024). Kőrösi Csoma Sándor Békéztüpa – Tar. Letöltés dátuma: 2024. 04. 12., forrás: <https://buddha-tar.hu/korosi-sztupa/a-sztuparol/>
- Magyarországi Muszlimok Egyháza. (2023). Mi az iszlám? *Iszlám alapismeretek*. Letöltés dátuma: 2023. 06. 18., forrás: [iszlami.com: https://iszlami.com/iszlami-az-eletvallasa/iszlami-alapismeretek/item/19-mi-az-iszlami](https://iszlami.com/iszlami-az-eletvallasa/iszlami-alapismeretek/item/19-mi-az-iszlami)
- Manish, T. (2023). Varázslatos India. Letöltés dátuma: 2023.. 03. 01., forrás: Varázslatos India: <https://indiautazas.com/>

- Mária Út Egyesület. (2020). Mária Út. Letöltés dátuma: 2024. 02. 19., forrás: <https://mariaut.hu/#>
- Márta, K. (2007.). A zarándoklat mint a szakrális kommunikáció egy színtere. Pécs, Baranya megye, Magyarország.
- Mátraverebély-Szentkút . (2024). Letöltés dátuma: 2024. 02. 13., forrás: <https://szentkut.hu/>
- Nemeshegyi, P. S. (2020). *A kelet-ázsiai vallások története*. Budapest: L' Harmattan Kiadó.
- Nemzeti Kegyhely. (2024). Letöltés dátuma: 2024. 02. 08., forrás: <https://szentkut.hu/turizmus>
- Papp, V. (2008). Kína szent taoista hegycsúcsai. Letöltés dátuma: 2023.. 03. 01., forrás: origo: <https://www.origo.hu/utazas/20080704-kina-szent-taoista-hegycsucsai-taoizmus-szent-hegyek-zarandoklat.html>
- Practices in Christianity. (2023). BBC. Letöltés dátuma: 2023. 10. 11., forrás: Purposes of pilgrimage: <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zdcbcj6/revision/5#:~:text=Pilgrimage%20is%20not%20compulsory%20in%20Christianity%2C%20but%20many,special%20blessings%20seek%20healing%20or%20acceptance%20of%20ailments>
- Sólyom, M. (2013) Látnivalók Rómában: Az ókeresztény katakombák. Letöltés dátuma: 2023.. 07. 16., forrás: utazom.com: <https://utazom.com/cikk/latnivalok-romaban-az-okereszteny-katakombak>
- Szabó, J. (2009). A kínai univerzizmus. Letöltés dátuma: 2023. 04. 20., forrás: spiritualis-tanitasok.hu: https://www.spiritualis-tanitasok.hu/ezoterikus_iranyzatok/keleti_hagyomany/univerzizmus.html
- Szent Erzsébet Út. (2013). A Szent Erzsébet Út állomásai. Letöltés dátuma: 2024. 02. 19., forrás: <https://www.szenterzsebetut.hu/utleiras>
- Szeszler, S. (2023). Napindító-vallási turizmus. Letöltés dátuma: 2023.. 06. 19., forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=lhD70Eeg9E0>
- Történelmi Emlékhely. (2020). Vizsoly – A Református Betlehem. Letöltés dátuma: 2024. 02. 21., forrás: <https://vzsolyibiblia.hu/>
- Vágó, Á. (2014) Letöltés dátuma: 2024. 01. 24., forrás: https://turizmusonline.hu/cikkek/egyeb/latogatokozpont_nyilik_a_megujulo_egri_erseki_palotaban.html
- Varga. (2014). *Krisztusfüzér, Élet gyöngyei*. Kecskemét: Korda Kiadó.
- Varga, M. (2011). A vallási turizmus jelenléte ma Magyarországon. Letöltés dátuma: 2023.. 02. 06., forrás:

https://epa.oszk.hu/00900/00939/00134/keresztenszo_EPA00939_2011_12_3.htm

l

Wessely, M. (2022. 06. 02). Göncruszka: étterem mézből, hitből, szeretetből. Letöltés dátuma: 2024. 02. 13., forrás: <https://magyarkonyhaonline.hu/magyar-izek-2/goncruszka-etterem-mezbol-hitbol-szeretetbol>

Wojtilla, G. (2001). A hindu. Letöltés dátuma: 2024. 02. 08., forrás: https://terebess.hu/keletkultinfo/hindu-zarandoklatok_vigilia_2001_03.pdf

zanza tv. (2013). Forrás: <https://zanza.tv/>

Zirci Ciszterci Apátság. (2015). Letöltés dátuma: 2024. 01. 25., forrás: <http://zirciapatsag.hu/zirc/171-felujitasi-projekt>

9 Mellékletek

I. Szontágh Szabolccsal, a Nemzeti Vallásturizmus Tanács főtitkárával készített interjú kérdései:

1. Szervezeti rendszer

a. Hogyan néz ki jelenleg, hogyan épül fel a vallási turizmussal kapcsolatos szervezeti rendszer?

b. Milyen szerepet tölt be Ön ebben a rendszerben jelenleg?

c. Mi adta az alapötletet, és mikor született meg a Nemzeti Vallásturizmus Intézkedési Terv megalkotásának gondolata?

2. A vallási turizmus jelene

a. Magyarország nemzetközi viszonylatban milyen helyen áll a vallásturisztikai kínálatát, keresletét és az attrakciók fejlettségét tekintve?

b. Melyek a legnagyobb eredmények, és melyek a kihívások manapság, hogyha vallási turizmusról beszélünk?

c. Milyen látogatószámmal rendelkezünk ma Magyarországon, a statisztikai adatok hiányában, a tapasztalat erre nézve mit mond? Hogyan lehetne mérhetővé tenni?

3. A vallási turizmus és a szakma kapcsolatrendszere

a. Hogyan látja, mekkora a hajlandóság az egyház és a szakma közti, a vallásturizmust fejlesztésére törekvő kommunikációra?

b. Valamint mekkora az egyháziak részéről a hajlandóság és a kapacitás a turisztikai ismeretek elsajátítására, és hogyan állnak az egyházi ismeretek elsajátításának hajlandóságával a turisztikai szakemberek?

- c. Hogyan lehetne javítani, elősegíteni a szakemberek képzését?
- d. Hogyan lehetne elősegíteni Ön szerint az egyház és a turisztikai szakma együttműködését?

4. Jövőkép

- a. Ön szerint mi a három legkiemelkedőbb dolog, hogyha a vallásturizmus jelentőségéről beszélünk? Miért fontos ez az ágazat a turizmuson belül?
- b. Hogyan látja Magyarország jövőbeni helyzetét Európa vallásturisztikai piacán belül?
- c. Milyen típusú fejlesztésekre van szükség Ön szerint, hogy Európa meghatározó vallásturisztikai szereplőivé válhassunk?

II. Az értékkincsek üzemeltetőivel készített interjú(k) kérdései:

Az értékkincsről...

- a. Kinek a tulajdonában van az adott értékkincs?
 - b. Ki az üzemeltetője?
 - c. Milyen szervezeti rendszerrel működnek? Hogyan épül fel?
1. Van-e turisztikai szakképzettséggel rendelkező munkatársuk?
 2. Van-e marketinggel foglalkozó munkatársuk?
 - a. Melyek az értékkincset üzemeltetők elsődleges célkitűzései? Mit szeretne az értékkincs átadni, megmutatni, üzeni a látogatóinak?
 - b. Milyen interpretációs lehetőségek vannak: hagyományos statikus/ audiovizuális /virtuális, digitális/ személyes?
 - c. Melyek a legnagyobb eredmények és kihívások, hogyha az adott értékkincsről beszélünk?
 - d. Az adott értékkincs átesett-e fejlesztésen az elmúlt 10 évben, illetve a közeljövőben terveznek-e fejlesztést?
 - e. Milyen lehetőségei vannak a termékfejlesztésnek? Mik a céljaik?
 - f. Együttműködnek-e más (esetleg vallásturisztikai) attrakcióval? Ha nem, tervezik-e?

Marketing

- a. Milyen marketingtevékenységet folytat az adott értékkincs?
- b. Milyen felületeken hirdeti magát?
- c. Van-e foglalási rendszere? Ha van, hol, hogyan érkezik be a legtöbb foglalás?

Látogatottság, értékesítés

- a. Mérik-e az adott értékkincs látogatószámát? Ha igen, hogyan? Elemzik-e ezeket?
- b. Van-e (online) jegyeladás? Hogyha nincsen, tervben van-e, hogy ezen változtassanak?

Látogatók összetétele

- a. Mekkora az éves látogatószámuk?
- b. Jellemzően milyen korosztály látogatja az adott értékkincset?
- c. Egyénileg, vagy csoportosan (családok, osztályok) látogatják inkább az adott értékkincset?
- d. Ön hová pozicionálja az értékkincset? Regionális/országos/nemzetközi jelentőség?
- e. Mi a tapasztalat, mekkora a vonzáskörzete az értékkincsnek (lokális, regionális, országos...)?
- f. Milyen nemzetiségű látogatók a jellemzők leginkább?
- g. Van-e tapasztalat arra nézve, hogy a látogatók többsége vallási turista/hívő ember vagy világi/kereső/nem hívő?

Visszajelzés, transzformáció

- a. Van-e valamilyen felület/mód, amelyen keresztül a vendég visszajelzést adhat az adott értékkincssel, az átélt élménnyel kapcsolatban?
- b. A visszajelzésekre-amennyiben van erre tér- miként reagál a szolgáltatói oldal?
- c. Volt-e a látogatók részéről visszajelzés lelki transzformációról, megtérésélményről?

Kérdőív kérdései:

1. Az Ön neve

- a. Férfi
- b. Nő

2. Az Ön életkora

- a. 18-25 év
- b. 26-35 év
- c. 36-45 év
- d. 46-55 év
- e. 56-65 év
- f. 65 év felett

3. Az Ön legmagasabb iskolai végzettsége

- a. Általános iskola
- b. Gimnázium

- c. Szakközépiskola/Szakgimnázium/Technikum/OKJ-s képzés
- d. Felsőoktatási szakképzés
- e. Főiskolai vagy egyetemi diploma

4. Az Ön lakhelye

- a. Község
- b. Kisváros (10.000 fő alatti lakossal)
- c. Város
- d. Megyeszékhely
- e. Budapest

5. Melyik megyében lakik? (Saját válasz)

6. Ön tartozik valamelyik felekezethez? Ha igen, melyikhez?

- a. Római katolikus
- b. Görögkatolikus
- c. Református
- d. Evangélikus
- e. Orthodox
- f. Protestáns
- g. Unitárius
- h. Zsidó
- i. Buddhista
- j. Nem tartozom egyik felekezethez sem
- k. Nem szeretnék nyilatkozni
- l. Egyéb

7. Ön szerint hány vallásturisztikai értékkincs található a Mátra-Bükk, valamint a Tokaj és Nyíregyháza turisztikai térségekben összesen?

- a. 20
- b. 30
- c. 40
- d. 50
- e. Több, mint 60

8. Hallott-e már a következő vallásturisztikai értékkincsekről?

Sorok:

- 1) Mátraverebély-Szentkút kegyhely
- 2) Sárospataki Református Könyvtár

- 3) Sárospatak, Szent Erzsébet templom
- 4) Sajópálfala, görögkatolikus templom, Könnyező Mária kegykép
- 5) Gönc, Károlyi Gáspár Múzeum és Bibliakiállítás
- 6) Vizsoly, református templom
- 7) Tarcál, Áldó Krisztus-szobor
- 8) Eger, bazilika
- 9) Eger, Érseki Palota Látogatóközpont
- 10) Miskolc, Szentháromság orthodox templom és múzeum
- 11) Göncruszka, Tejfel-Mézszel Étterem
- 12) Gyöngyös, Szent Bertalan templom kincstára
- 13) Gyöngyös, Fájdalmas Anya búcsú
- 14) Mária-út
- 15) Szent Erzsébet zarándokút (Sárospatak-Kassa útvonalon)
- 16) Csodarabbik útja
- 17) Mádi zsinagóga
- 18) Tar, sztúpa
- 19) Garáb - buddhista szentély

Oszlopok:

- 1) Sosem hallottam róla
 - 2) Hallottam róla, de még nem látogattam
 - 3) Hallottam róla, és tervezem, hogy meglátogatom
 - 4) Voltam már ott
- 9. Milyen csatornán keresztül/kitől értesült az értékkincsekről (több válasz is lehetséges)**
- a. Közösségi média (Facebook, Instagram, stb.)
 - b. Online felületek (blogok, Travelo, Youtube, stb.)
 - c. Utazási iroda/közvetítő cég
 - d. Plakát, szórólap
 - e. Újságcikk, magazin
 - f. TV, rádió
 - g. Iskola/munkahely
 - h. Gyülekezet
 - i. Családtagok
 - j. Barátok

10. Amennyiben járt valamelyik értékkincsnél, kivel/kikkel utazott? (Több válasz is lehetséges)

- a. Egyedül
- b. Családdal
- c. Barátokkal
- d. Osztálykirándulás/tanulmányi kirándulás keretein belül
- e. Plébániai/gyülekezeti csoporttal
- f. Utazási irodán keresztül

11. Milyen közlekedés eszközt használ általában az értékkincsek megközelítésére? (Több válasz is lehetséges)

- a. Gyalog megyek
Autó
- b. Kerékpár
- c. Autóbusz
- d. Vonat

12. Amennyiben látogatta már az alábbi vallásturisztikai helyszíneket, kérem, értékelje egy öt fokozatú skálán, mennyire volt elégedett a szolgáltatásokkal.

Sorok:

- 1) Mátraverebély-Szentkút kegyhely
- 2) Sárospataki Református Könyvtár
- 3) Sárospatak, Szent Erzsébet templom
- 4) Sajópálfala, görögkatolikus templom, Könnyező Mária kegykép
- 5) Gönc, Károlyi Gáspár Múzeum és Bibliakiállítás
- 6) Vizsoly, református templom
- 7) Tarcál, Áldó Krisztus-szobor
- 8) Eger, bazilika
- 9) Eger, Érseki Palota Látogatóközpont
- 10) Miskolc, Szentháromság orthodox templom és múzeum
- 11) Göncruszka, Tejfel-Mézszel Étterem
- 12) Gyöngyös, Szent Bertalan templom kincstára
- 13) Gyöngyös, Fájdalmas Anya búcsú
- 14) Mária-út
- 15) Szent Erzsébet zarándokút (Sárospatak-Kassa útvonalon)
- 16) Csodarabbik útja

- 17) Mádi zsinagóga
- 18) Tar, sztúpa
- 19) Garáb - buddhista szentély

Oszlopok:

- 1) Nagyon elégedett voltam
- 2) Elégedett voltam
- 3) Elégedett is voltam, meg nem is
- 4) Nem voltam elégedett
- 5) Nem jártam az értékkincsénél

13. Milyen szolgáltatások megléte fontos az Ön számára a vallásturisztikai tevékenysége során?

Sorok:

- 1) Szállás minősége
- 2) Élelmiszerbolt
- 3) Ajándékbolt
- 4) Tájékoztatók/információs táblák
- 5) Mobilalkalmazás használatának lehetősége
- 6) Pecsételési lehetőség
- 7) Útszervezés biztonsága
- 8) Személyes információszerzés lehetősége
- 9) Vendéglátóipari egység
- 10) Vizesblokk

Oszlopok:

- 1) Nagyon fontos
- 2) Fontos
- 3) Inkább fontos
- 4) Kevésbé fontos
- 5) Nem fontos

14. Amennyiben meglátogatta valamelyik értékkincset mi volt az utazás célja?

- a. Más volt az elsődleges úti cél, de útbaesett az adott értékkincs, ezért megnéztem
- b. Az értékkincs volt az elsődleges úticél.

15. Ha zarándokként utazik, milyen tájékoztatási eszközöket használ a helyi tájékozódásra? (Több válasz is lehetséges)

- a. Szórólap
- b. Térkép
- c. Mobilalkalmazás
- d. Weboldal
- e. Kontakt személy

16. Hogyha egy vallásturisztikai értékkincset látogat meg, milyen mértékben vannak jelen a következő motivációk döntése során?

Sorok:

- 1) Liturgikus alkalmon való részvétel
- 2) Kegytárgy megtekintése
- 3) Személlyel való találkozás
- 4) Elvonulás, testi-lelki egészségmegőrzés, elcsendesülés
- 5) Kíváncsiság más kultúra iránt
- 6) A táj szépsége
- 7) Történelmi érdeklődés

Oszlopok:

- 1) Nagyon fontos
- 2) Fontos
- 3) Inkább fontos
- 4) Kevésbé fontos
- 5) Nem fontos

17. Ön számára az alábbi tényezők milyen mértékben fontosak utazásai során?

Sorok:

- 1) Információk megszerzése előzetesen a látnivalóról
- 2) A látnivaló könnyű megközelíthetősége
- 3) WC/mosdó
- 4) Étterem/büfé a környéken
- 5) A fogadó személyzet kedvessége, barátságossága
- 6) A fogadó személyzet szakértelme
- 7) Többnyelvű tájékoztatás
- 8) Akadálymentesség

Oszlopok:

- 1) Nagyon fontos 3) Inkább fontos 5) Nem fontos
- 2) Kevésbé fontos 4) Kevésbé fontos

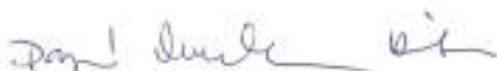
Konzultációs nyilatkozat

Hallgató neve: Szénási Dóra Márta
Szak, szakirány: Turizmus-vendéglátás szak, Természeti és ökoturizmus szakirány
Konzulens tanár neve: Domjáné Dr. habil. Nyizsalovszki Rita

Az első személyes konzultáció

Időpont: 2023. 09. 25.

Téma: Tartalomjegyzék átbeszélése, főbb témakörök meghatározása, szakdolgozati célok, hipotézisek, kutatási módszerek áttekintése.

A konzulens tanár aláírása:

A második személyes konzultáció

Időpont: 2024. 01. 16.

Téma: Kutatási kérdőívkérdések és interjúkérdések átbeszélése, az addig megírtak ellenőrzése.

A konzulens tanár aláírása:

A harmadik személyes konzultáció

Időpont: 2024. 03. 12.

Téma: A teljes dolgozat átolvasása, összegzés, utolsó simítások átbeszélése.

A konzulens tanár aláírása:

Eredetiségi nyilatkozat

14-3300 Eger, Eszterházy tér 1. • Tel.: +36-36 / 520-400 • www.uni-eszterhazy.hu

NYILATKOZAT

Alulírott Szénási Dóra Márta, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy az általam benyújtott, Az Észak-Magyarország régió vallási turizmusának bemutatása, jelentőségének és fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata című szakdolgozat (diplomamunka) önálló szellemi termékem. Amennyiben mások munkáját felhasználtam, azokra megfelelően hivatkozom, beleértve a nyomtatott és az internetes forrásokat is.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozat elektronikus példánya a védés után az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem könyvtárába kerül elhelyezésre, ahol a könyvtár olvasói hozzáfuthatnak.

Kelt: Eger, 2024. év 04. hó 15. nap.

aláírás

